
TRANSILVANIA

Organul societății culturale „Astra“.

Necesitatea unei reveniri.

Reluarea contactului între intelectualii satelor și popor.

De câteori s'au analizat factorii cari au contribuit la succesul luptei de rezistență sau creație națională la Românii de dincoace de Carpați în ultima sută de ani, s'a relevat mereu importanța legăturii strânse dintre intelectualii satelor, preoți și învățători, și marile mase românești în mijlocul cărora au trăit și au muncit.

În ultimele decenii dinnainte de unire, când se putea face o reprivire asupra rezultatelor luptelor naționale, cât și în cei zece ani, dela unire, s'au accentuat mereu meritele intelectualilor dela sate în nizuințele pentru păstrarea și întărirea românismului dela noi.

Este adevărat, că analiza acestui contact dintre intelectuali și popor s'a făcut în mod sumar, prin simple constatări cu diferite prilejuri festive. Nu avem până azi nici o lucrare științifică în care aceste afirmări să apară în fața noastră perfect documentate, — un studiu pe care-l socotim de o deosebită valoare culturală, socială, istorică.

Totuși simplele afirmări n'au fost nici odată tăgăduite, pentru că generația matură de azi cunoaște adevărul lor din propria viață și experiență. Pentru generațiile ce se ridică acum afirmarea singură desigur că nu va mai fi suficientă, și pentru a putea avea ele o oglindă a trecutului acestui contact dintre intelectuali și popor, și o pildă de imitat, cercetătorul care va face odată această lucrare, vă aduce un real serviciu celor tineri de azi și de mâine.

Fiind, dincoace de munți, veacuri de-arândul, un popor de „sate și preoți“, fără orașe, fără o clasă nobilitară pe care am pierdut-o prin înstrăinare de lege și limbă, atrasă de privilegiile clasei streine conducătoare, noi am fost mereu avizați unii la alții :

intelectualii satelor și țărani. Dela început preoții, de un veac și jumătate și învățătorii, iar în ultima sută de ani și alți intelectuali ridicați din țărâtime și stabiliți la orașe ca liberi profesioniști; avocați, medici etc., au avut mereu o singură clientelă, un singur izvor de existență: răsplata dată lor de populația românească pentru diferitele servicii.

Țărâtimea noastră și-a plătit preoții, învățătorii, tot cu onorariile avocaților, medicilor etc.

Pe de altă parte țărâtimea noastră n'a avut în trecut alți sfătuitori, alți îndrumători cari să le sară în ajutor cu lumina învățaturii de câte-ori avea nevoie, decât pe acești intelectuali.

În această dependență reciprocă a celor două elemente naționale este de a se căuta, în primul rând, substratul contactului dintre intelectualii satelor și popor, substrat de ordin economic pe care s'a clădit și contactul mai superior, de ordin național și cultural.

Războiul mondial a adus o perturbație destul de gravă relațiilor tradiționale de încredere, de iubire și de ajutor împrumutat, dintre cele două elemente naționale. Îndată după războiu au fost sate din care preoții ori învățătorii au trebuit să plece. Doi, trei ani după unire, în urma unui început de dezechilibru sufletesc cu care s'au întors țărâni noștri de pe fronturile de luptă, cu o tendință primejdioasă de răsturnare a valorilor etice ce i-au călăuzit până atunci; în urma înverșunării împreună cu realizarea marelui reforme agrare; în urma intrării țărâtimei în viața politică activă prin acordarea votului universal, — intelectualii satelor nu s'au mai bucurat de considerația din trecut din partea țărâtimei.

Lozinca adusă de pe fronturi, din mijlocul unei armate plină de miasmele descompunerii, lozinca „jos domnii“, la noi s'a schimbat ușor în „jos preoții“, „jos învățătorii“.

Dar canalizarea repede a revoluției în direcția înșghebării și consolidării Statului național, pe de-o parte, iar pe de alta cumințenia și simțul politic de precisă orientare în chestiunile mari, simț înăscut în țărâtimea noastră, au potolit în grabă asperitățile ivite la început între intelectualii satelor și popor, și încetul cu încetul încrederea reciprocă dintre cele două elemente naționale s'a refăcut.

Mai sunt și azi regiuni, sate, în cari, din pricina reformei agrare, care a dat și preoților pământ, mai sunt nemulțumiri ori

chiar porniri dușmănoase în sinul populației, dar, în general, se poate afirma că încrederea a revenit în mare parte.

* * *

Nu vom putea afirma, totuși, că am revenit la intimul contact patriarhal între intelectualii satelor și masele mari în cei zece ani dela unire. Motivele le credem multe; noi vom stăruii numai asupra celor mai importante.

Substratul economic care a fost la temelia contactului intim dintre cei doi factori, e în continuă prefacere după unire.

Pe de-o parte țărănimea noastră prin reforma agrară nizu-ește, cum e și firesc, spre un traiu mai bun, și poartă o luptă mai înverșunată decât înainte pentru atingerea acestei ținte. Mai marea independență materială face pe țăran să nu mai aibă aceeaș considerație pentru intelectualul din sat, pe care o avea mai înainte. Sunt azi mulți frunțași țărani în satele noastre cari trăiesc mai bine, mai din belșug, decât preotul ori învățătorul, și cari nu-i cruță de glume pipărate pe acești din urmă. Aceeaș schimbare a substratului economic face ca intelectualii satelor să ale adeseori cu greu muncitori manuali pentru lucrarea pământului. Tot din acest motiv se fac tot mai puține zile de lucru, sau de „clacă” preotului, și tot cu mai multă aversiune.

Din sânul țărânimii în cei zece ani dela unire s'au ridicat o mulțime de semidocti cari au intrat în diferite slujbe inferioare, la Stat, la județe, la comune, la diferite oficii publice, cari țin mereu contact cu satul, fiind mulți dintre ei în aceeaș vreme și plugari, — muncindu-și pământul ce-l au la sat.

Contactul continuu între acești „domni noi” și țărănime, contribuie în mare măsură la diminuarea autorității „domnilor vechi”, a preotului și învățătorului.

Mulți țărani au, după unire, băieți cu diplome, cu carieră, cari le pot da un sfat, o îndrumare în necazurile lor, ne mai fiind avizați la intelectualii satelor.

Prin acest proces, „haina neagră”, prezentându-se în tot mai multe exemplare, nu mai are trecerea de altădată în fața țărânimii.

Pe de altă parte statificarea școlilor primare, numirea și plata învățătorilor făcută de Stat, a frânt interesul material al țărânimii față de munca ce se depune în școală, dar a dat și învățătorilor o independență pe care mulți o interpretează cu totul greșit, în

înțelesul, că afară de activitatea lor pur didactică, nu mai au nici un alt obligament față de satul în care trăesc.

Intr'o măsură oarecare aceeaș dispoziție sufletească se observă și la unii preoți: în România-mare însuși Statul e chemat să se îngrijască de toate nevoile poporului, mai ales când acest popor se arată mai rezervat față de preoțime decât înainte, pentru a primejdui un element nou s'a adăugat contactul intim dintre popor și intelectualii din mijlocul lui: politica, cu luptele ei.

Cutare fruntaș țăran, bun elector, ținut în seamă de cei mari, se uită adese-ori peste umăr la preot ori la învățător, știe mai mult decât „domnii lui“, și lucrează împotriva lor de câte ori „cere“ interesul patronului politic.

În schimb preotul și învățătorul adese-ori își câștigă dușmăniile mari în sat, fiindcă nu votează la fel cu majoritatea alegătorilor țărani.

Cine a urmărit mai deaproape asperitățile ivite între păstori și turmă în satele românești de dincoace de Carpați dela unire până azi, știe ce puternic element de învrăjpire a fost și este politica, adusă în mijlocul satelor.

Și dacă desechilibrul sufletesc cu care s'au întors mulți țărani din războiu s'a refăcut în doi-trei ani, și din cauza lui contactul intim între turmă și păstor ar putea fi reluat, fermentul politic rămâne o continuă primejdie pentru acest contact necesar.

* * *

Ne oprim la semnalarea motivelor de mai sus pentru a explica fenomenul social că după unire încă nu am putut ajunge la vechea încredere sinceră și contact intim dintre sat și intelectualii lui.

Contactul acesta rămâne însă continuu necesar și după unire. Decenii de-arândul noi ne vom răzima încă, în înfăptuirile românești, pe solidaritatea și disciplina satului, pe blocul ce trebuie să-l formeze mereu masele curate românești și intelectualii lor.

Dacă ne vom gândi numai la noua așezare a păturilor țărânești, la principiile de ordin național și social, care vor trebui să dea directivele în această nouă așezare, ca și la depunerea nouilor straturi sociale din sinul țărănimii, — încrederea cea mai desăvârșită trebuie să stăpânească între sat și intelectualii săi.

Toți aceia cari au examinat și au aprofundat această problemă, sunt unanimi în a recunoaște că, pentru anii de tranziție în cari trăim, nu există mijloc mai eficace pentru redobândirea

încrederii maselor țărănești în conducătorii lui firești, pentru contactul intim dintre cei doi factori naționali, decât *activitatea pe teren cultural și economic a intelectualilor satelor noastre*.

Un țăran din sat poate fi, sau poate ajunge, mai bogat decât preotul, — decât învățătorul sunt destui! —; poate intra în afaceri de mare câștig; poate avea o influență politică mai mare, fiind un bun elector. *Dar nici odată nu-i poate fi superior preotului ori învățătorului, prin cultură.* Acest capitol special trebuie valorizat de către intelectualii satelor; singurul prin care, în împrejurările de azi, își pot câștiga *autoritatea* cu totul necesară la refacerea contactului intim dintre ei și popor.

Psihologia mulțimii pretinde ca de acela după care merge, de care ascultă, să-l simtă, să-l creadă superior sieși. Nu va merge după preotul care, în alegeri comunale, județene, sau pentru parlament, n'a putut duce cu el majoritatea satului pe care a dus-o cutare țăran elector. Acesta nu-l va crede pe preot un om superior.

Dar îl va crede și-l va respecta pe acela despre care se convinge că poate lucra și produce în domenii în cari el nu poate intra. Il va crede, și va avea respect de intelectualul care-i va face o conferință pe care nici un țăran n'o poate face; pe învățătorul care va organiza un cor, o producție teatrală; pe aceia cari vor ști organiza și umplea o frumoasă șezătoare culturală.

Printr'o bine organizată și intensă propagandă culturală la sate, se vor reface din nou, deplină și încă mai puternică *autoritatea* intelectualilor ce trăesc în mijlocul poporului, câștigându-se temeiul necesar reluării contactului intim dintre cei doi factori.

Când această autoritate va fi refăcută pe noi temeuri, — populația satelor va fi cu încredere față de intelectuali și în celelalte domenii ale vieții, putând redeveni adevărați conducători spirituali ai țărânilor, ca și în trecut.

De aceea în interesul românismului în general, a intelectualilor dela sate și a țărânilor noastre, în special, *este cu totul necesară revenirea preoțimii și învățătorimii noastre la activitatea culturală în cadrele „Astrei”,* așa cum mulți munceau înainte de unire, și cum unii lucrează până azi. Multe din despărțămintele „Asociațiunii” duc o viață prea puțin activă. Conducerea lor nu mai află sprijinul necesar pentru propaganda culturală și națională în intelectualii comunelor din despărțământ. Mulți dintre aceștia

cred că azi nu mai are rost să se ostenească pentru crezul „Astrei”, fiindcă rolul ei l-ar fi luat Statul național. Nu mai află timp pentru a ținea două-trei conferințe populare pe an; nu mai are timp pentru a pune în mâna țăranului o carte tipărită de „Astra”, nici preotul, nici învățătorul, pentru că mulți nu mai cred în necesitatea acestei activități, și sunt indispuși din cauza răcelii sătenilor față de ei.

Noi credem că revenirea cu entuziasm la propaganda culturală în cadrele „Astrei” a intelectualilor dela sate, este azi aproape singurul mijloc pentru refacerea *autorității* lor în mijlocul poporului, — diminuată din motivele asupra cărora am stăruit mai sus, — că pentru ei ar fi de cel mai mare folos această revenire, putând prin ea, să ajungă din nou la contactul intim cu țăranimea, și astfel să-și regăsească locul ce l-au avut altă dată în sufletul poporului.

E azi aproape singurul teren *unde munca nu poate fi bănuită de un anume interes.*

Iar pentru continuarea operei de luminare a nației, pentru pregătirea viitorului mai bun, această activitate va rămâne încă multă vreme pe întâiul plan.

Pe de altă parte ajutorul pe care intelectualii satelor îl vor da poporului în legătură cu noua organizare a vieții economice, va fi al doilea element puternic pentru recâștigarea unei depline autorități înaintea maselor mari. Chestiunile de organizare cari privesc o mai mare producție, o lucrare mai ieftină a pământului, o mai bună valorizare a produselor prin noi mijloace de desfăcere: cooperative, bănci sătești etc., rămân mereu să fie soluționate cu concursul intelectualilor dela sate. Țăranul, ori cât de avut sau de bun elector, va recunoaște superioritatea preotului și a învățătorului, când îi va vedea muncind, — și încă în interesul populației, — pe un teren unde el nu poate fi încă utilizat.

Este evident că odată cu îmbunătățirea situației materiale a țăranimei, ea va căuta tot mai des și tot mai stăruitor mijloace moderne pentru punerea în valoare a averii sale. Ridicarea nivelului cultural al maselor va accentua încă această stăruință.

Când intelectualii satelor vor oferi un ajutor real în aceste nizuinți, autoritatea lor va crește, încrederea în ei va reveni de deplină, și armonia se va restabili între cei doi factori atât de importanți ai vieții noastre naționale.

Pornind din considerațiile de mai sus, odată cu începerea unui nou an de activitate culturală prin despărțămintele „Astrei”, facem un călduros apel intelectualilor dela sate să se înregimenteze din nou, cât mai mulți, cu toată inima, la opera de culturalizare a maselor, în interesul lor bine priceput, și pentru cel general de creștere a puterii românești între granițele Statului național.

SEVASTIAN VOICU.

Scrisoare.

*Despletindu-și bucle roșii, prin grădini,
Toamna 'și cântă melodia cunoscută!...
Te zăresc la o fereastră cum suspini.
— Poate gândurile mele te sărută.*

*Eu, pornit pe căi răslețe, merg mereu,
Și când dorul mă cuprinde, de ce-a fost;
La răspântii mă adun cu Dumnezeu
Și-i deșir povestea noastră pe de-arost!*

*Mă 'nțelege și prin păr îmi poartă mâna,
Mă mângăie cu șuvițe de fiori,
Și îmi smulge de pe fruntea mea cununa
Ce-au țesut-o nopți de veghe, până 'n zori.*

*Dacă azi îți scriu, iubito, nu te mire!
Toamna 'și cântă melodia cunoscută...
Și eu vreau ca clipa asta să-ți deșire
Amintirea celui care te sărută.*

AL. NEGURĂ.

Doi orbi.

de Ion Munteanu.

Pașii orbului șovăiau. Nesiguranța drumului creștea cu cât s'apropia de târg. Mulțimea grăbită n'avea ochi și pentru infirmul luminii. Mila e darul rar a celor ce-și cumpănesc pașii pe drumul vieții.

Obosit de nepăsarea mulțimii, orbul se opri pe marginea șanțului. Drumul e a celor sănătoși. Pomana nu li-se aruncă decât celor din marginea vârtejului.

„Fie-vă milă de un infirm al luminii!”

Cântecul izbucni sfâșietor, dar se stinse în chiotul bucuriei. Un grup șgomotos trecea alături. Erau tineri, fericiți și râdeau în fața vieții. Râsul lor ucise horcăitul pieptului slab.

Dar veselia-i milostivă și darnică. Celor fericiți le păru rău o clipă că au ucis cântecul cerșetorului. Și s'au reintors să-i umple cu monede mâna întinsă spre milă.

— „Sunteți mai buni decât viața” — le mulțumi orbul.

— „Sunt mai răi decât îți par” — îi răspunse o voce în ureche.

— „Tu cine ești, cel ce-mi vorbești astfel?” — întrebă speriat orbul.

— „Un nenorocit asemenea ție!”

— „Un orb ca și mine?”

Cel întrebat râse silit. Voi să-i răspundă adevărul. *Era un orb asemenea lui.* Dar un gând rău îi trecu prin creier: „Nu, nu sunt orb”.

— „Ești atunci lipsit de mâini sau picioare?”

— „Am brațe puternice și picioare tinere”.

— „Atunci ce te îndeamnă să blestemi?”

— „Nimic și totul. Urăsc viața și atât. Imi urăsc rostul pe pământ; foamea și sărăcia”.

Orbul își întinse mâinile rugătoare spre cel ce blestema: „De ce vorbești astfel?! Viața e o datorie... Dacă aș fi puternic te-aș ajuta. Dar nu sunt decât un biet orb...”

Mulțimea năvălea mai deasă spre târg. Grupuri și grupuri se opreau neincetat, unii din milă, alții din bucuria de a dăruii, să umple cu monede scumpe mâinile cerșetorului orb.

— „Mereu ție ți s'aruncă pomana. Nu vrea nici unul să mă miluiască și pe mine” — zise cu ură tovarășul orbului.

— „De ce mă mustri?” — îi răspunse infirmul cu blândețe.
— „Tu ești sănătos. Tu poți munci”.

— „Așa e, uitasem” — râse cu amărăciuni necunoscutul.

— „Drumul spre târg e anevoios” — reluă orbul. — „Dacă ai vrea să mă conduci până acolo. Să-mi fi călăuză și stăpân”.

„Tu vezi. Să-i privești pe oameni în față. Să le citești gândul. Să fi aproape de cei darnici, să fugi de ceice n'au altă podoabă decât iubirea de ei înșiși”.

„Tu vezi. Să ocolești drumurile anevoioase. Să mă ferești de ispita drumurilor blestemate”.

„Un orb e o prăpastie. Sufletul său e moartea. Să mă ferești de mine însu-mi. Pașii tăi să-mi fie drumul vieții”.

Streinul izbucni într'un râs sălbatic. Își duse mâinile la orbitele goale și ca într'un delir își zise: „Voi găuri fără lumină, sunteți alese laterne magice prin pustiul vieții unui om. În umbra voastră moartă un suflet caută cu lăcomie lumina minunată. În noroiul cărnii voastre un orb își adâncește cu încredere pașii pierduți. De ce nu l'am ispiti?”

Ca doi copii de mână doi orbi se îndreptau spre târg. Cel mai tânăr, șovăind, călăuză falsă, cu fruntea plecată spre pământ, spre a-și ascunde orbitele goale. Celalalt, un moșneag, pășind agale, cu fruntea în sus, spre cer, cu încredere spre viața ce-l înșela cu fiecare clipă.

— „Drumul îmi pare acum neted ca o bucurie. Cu mâna în mâna ta, ascult cu nepăsare vuetul vieții. Ascult și judec. Privesc cu ochii tăi, prin sufletul tău și toate le văd frumoase. Le judec și abia acum le înțeleg. Ochii tăi mi le-au deslegat pe toate câte mi-au fost nepătrunse mai înainte”.

„Înainte și în urma noastră sunt oameni fericiți. Tu mi-i descrii minunat în veselia lor nebună și darnică. Sunt cu toții tineri ca și dorința. Și nu cunosc răul decât în glume nevinovate”.

„La stânga și la dreapta noastră e o luncă întinsă, cu iarbă de mătășă. Odinioară credeam că mă aflu pe marginele unei prăpăstii. Auzeam vuetul adâncimii. Tu-mi deslușești cântecul florilor”.

„Trecătorii sunt darnici. Pungile noastre sunt pline. Zilele ce vin în locul spaimei îmi vestesc bucuria”.

„Și toate acestea numai ție ți-le datoresc. Ochilor tăi. Numai prin tine simt farmecul vieții. Încrederea în iubirea firii și în dreptatea legilor pământești“.

* * *

Adânc spre miază-noapte, într'un pustiu veșnic, îmbrăcată în haina nopții veghiază cu ochi grozavi și răi, temuta moarte. Ori cine trece prin împărăția ei e pierdut. Ori cine auzindu-i de nume se cutremură ca un fir de iarbă în vijelie.

Nimeni n'o caută, toți o înconjoară. Cel umilit o urăște ca și cel puternic. Cel fără lumină se cutremură de împărăția ei neagră ca și cel ce stăpânește lumina...

— „Drumul îmi pare anevoios — zise cerșetorul orb călăuzei. — Pașii mi se afundă adânc în pământ. Sub țărână aud gemete surde, cu prevestiri de rele. Unde mă duci, stăpânul meu?“

— „Drumul e acoperit cu flori, bietul meu prieten. Dacă ai avea ochi să privești nu te-ai mai sătura de a privi bogăția darurilor firii. Pașii ți se afundă în patul florilor de mătăasă și nu în cimitire. Ți-ai pierdut oare încrederea în călăuza ta?“

Cerșetorului îi fu rușine de necredința sa. Înțelepciunea călăuzei lui era mai presus de toate. El, orbul, putea oare judeca drumul celui ce le vedea pe toate?

Pășeau tăcuți. Călăuza cu pumnii în gură, să-și oprească plânsul. Cerșetorul cu sufletul legănat în adierea credinței.

Deodată tresăriră amândoi. O adiere rece de umbră îi izbi în față și o voce adâncă le birui inimele.

„Nenorociților, căutați oare moartea? Viața cu încercările ei v'a obosit până a fugi de ea? Sau poate ochii voștri stânsi v'au adus fără de vrere în țara umbrelor?“

Cerșetorul s'aruncă la picioarele călăuzei, rugându-l cu spaimă: „A cui sunt cuvintele de ghiață, stăpânul meu? M'ai înșelat oare și m'ai condus în împărăția morții?“

„Nu, nu pot crede. Eu te-am iubit cu întreg sufletul meu. Ți-am jertfit viața și tot ce-am avut ție. De ce să mă fi înșelat?“

„Nu, nu poate fi adevărul. Luminează-mă stăpâne. Ale cui sunt cuvintele de moarte? Apără-mă“.

„Dar nici nu poate fi pericol. Tu-l vezi pe celce vorbește. Cine e? Vre-un duh glumeț. Alungă-l cu mânia ta!“

Un hohot de râs îi răspunse. O cascadă de ghiață, rostogolită în adâncimi neînchipuite.

„El vede? Călăuza ta? Vai ție, nenorocitul. Orbitale ochilor lui sunt negre ca și ale tale. Lumina ochilor lui e pierdută ca și a ta... Și tu o viață întreagă te-ai răzimat pe toiagul unui orb asemenea ție. O viață întreagă te-ai călăuzit de pașii unui dibuitor ca și nemernicia ta“.

Cerșetorul rămase clipe lungi fără glas. Se întoarse apoi spre călăuză, să afle adevărul.

Umilit călăuză îi răspunse :

„Sunt un orb asemenea ție. Sunt un dibuitor în întuneric ca și pașii tăi. Drumul spre moarte mi-a fost deschis ca și sufletului tău. Nimic n'am ocolit din câte mi-au fost și ți-au fost scrise... Te-am înșelat. Acum răsbună-te!”

... „O lege a firii, desleagă de moarte pe cel ce-și ucide în împărăția ei, ce a avut mai drag. Ți-am fost stăpân și prietin. Ucide-mă și te vei putea reîntoarce printre cei vii!”

Cerșetorul orb suspină, răspunzându-i cu blândețe :

„Să teucid ? Mă voiucid pe mine însu-mi. Singur în viață n'aș mai îndrăzni să pășesc. Căci, călăuză oarbă, eu mă credeam în luminile stinse a ochilor tăi. Pașii mei erau siguri, nevăzându-ți indoiala pe față... Eram doi orbi, dar tu-mi erai călăuză atotvăzătoare prin încrederea mea”.

„Am fost înșelat. Reintors oare în viață nu voiucintâlni oare o nouă călăuză oarbă ? Viața te înșală în fiecare clipă. Să jucăm deci minciuna până la sfârșit... Călăuză oarbă, dă mi mîna și arată-mi drumul spre moarte”.

Spirit și humor.

Wer sich nicht zum besten
haben kann,
Der ist gewiss nicht von den
Besten. Goethe.

Singura deosebire între om și animale, spunea Schopenhauer, într'o butadă a sa, e că cel dintâi poate râde, cel din urmă, nu. Și lucrul acesta îl spunea cu o voluptate abia reținută, acela care a fost cel mai aprig propovăduitor al pesimismului în epoca noastră. Căci ce mijloc mai minunat de a te elibera de mizeriile vieții, decât râsul binecuvântat? Râsul e un semn al biruinței, al îndepărtării unui obstacol. Copilul mic, când vede că poate face primii pași, râde. Râde de plăcerea pe care i-o dă senzația unei victorii câștigate asupra inerției propriului său trup neîndemânatic. Cine n'a slăvit râsul, acest mare eliberator momentan al vieții omenești? „Râd cu plăcere — spune L. Sterne, vestitul autor al romanului T. Shandy — având ferma convingere că ori de câteori surâde un om, mai mult încă, de câteori râde — el își adaogă un fir la urzeala vieții sale”. „Un om care a râs măcar o singură dată din tot sufletul nu poate să fie un rău în mod absolut iremediabil. Câte lucruri se găsesc într'o fărâmă de râs, acest mare secret pentru a descifra omul întreg!” adaogă la rândul său — în Sartor Resartus — sumbrul Carlyle. „Trebuie să râdem măcar odată, chiar înainte de a ajunge fericiți, de teamă să nu murim fără să fi râs”, sfătuia La Bruyère, nemilosul anatom al sufletului omenesc.

În genere cei mai mulți observatori sânt de părere că felul unui om de a râde e un excelent indiciu pentru a-i cunoaște caracterul. „În deobște — afirmă Schopenhauer — felul de a râde al unei persoane, precum și lucrurile care îl fac să râdă, sânt un semn sigur al caracterului său”. „În toată viața mea — constată alt cercetător — am observat că caracterul unui om nu

se poate cunoaște mai bine decât prin o glumă de care se su-
pără". Se poate doar râde în atâtea feluri! Și s'a răs atât de
deosebit în diferitele timpuri! Să nu mergem mai departe ca în
secolele două, trei înaintea noastră. Ia vedeți de ce mijloace
masive se slujește un Rabelais ca să trezească râsul contemporanilor.
Sau luați glumele grosolane țărănești, ale umanistului german
Frischlinus, ca să vă minunați cu cât de puțin se mulțumiau ca
să rădă, aceste **Spirite** de elită ale vremii care făceau haz de
anecdote de o rusticitate atât de primitivă. Râsul cu vremea,
evoluiază, se transformă, se rafinează. Ce distanță imensă, pe
calea aceasta, dela Rabelais la Voltaire, acest minunat repre-
zentant al „spiritului” în forma lui cea mai genuină. „Spiritul”,
în sensul în care ne preocupă în acest articol, a înflorit mai ales
în Franța. Și lucrul e explicabil. Francezul e „inteligent”, mare
raisonneur, dialectician născut ca și Grecul antic, vioi și sprinten
la minte. El prinde numai decât raportul dintre idei. Și cum
tocmai aceasta e esența „spiritului”, era natural ca acest popor
să esceleze în acest domeniu al râsului. „Spiritul” constă în un
joc — mai ales — de idei. El e ca o spumă a inteligenței fine
și rafinate. Are dreptate *Masci* când îl definește ca o *abilitate*
a intelectului.

El are ceva linear, spre deosebire de *umor* care constă
mai mult în culoare, în tonalitate. Nu de geaba Addison numește
„spiritul” primul fruct al căsătoriei dintre *adevăr* și bun simț.
El ține de rațiune. Deaceea e și mai rece, mai răutăcios, mai
izolant. El are adesea ceva voluntar — e oarecum un semn al
afirmării personale. Deaceea se și spune, că acela cui îi place
să facă spirite, e un temperament — de obicei — vanitos, dornic
de a predomina. Pascal spunea: „Diseur de bons mots, mauvais
caractère”, iar Labruyère, mai drastic, lansă paradoxul: „La
moquerie est souvent indigence d'esprit”.

Romantismul, care a accentuat discrepanța din sufletul
omului, ne-a învățat să râdem altfel. El a creiat umorul, care e
un fel de dizolvant al râsului. De fapt el se reduce doar la un
surâs. Acesta e mai degrabă exponentul unei dispoziții sen-
timentale. Umorul cum îl definește Schopenhauer, — e seriosul
ascuns sub o glumă. Höfding îl numește *sforțarea de a încopia*
tragedia vieții cu comedia ei. Mai plastic ca toți se exprimă
Pirandello pentru care umorul e o *hermă*, care cu o *față râde*
de plânsul feței opuse. Dacă e adevărat că umorul e *semnul*
specific al epocii moderne, frământate de atâtea contraste, ar fi
totuși o greșală să ne închipuim că cei vechi nu-l cunoșteau.
Definiția lui Giordano Bruno, *masivă prin claritatea și simpli-*
citatea ei, stă ca o dovadă de acest lucru. „In hilaritate tristis,
in tristitia hilaris” erau cuvintele prin care el designa umorul.
Și iacă *ne coborâm mai jos, Lucian din Samosata, prin definiția*
lui, anticipa cu 16 veacuri exact cuvintele lui Schopenhauer re-

lative la această chestiune. Ba ceva și mai mult. Revoluția spirituală inaugurată de Socrate și întrupată artistic de Euripide, revoluția care prezintă atâtea surprinzătoare asemănări cu revoluția spiritelor moderne după catolicismul dela 1789, a dat și în Grecia antică naștere umorului. Străfulgerări de umor găsim în Plato și mai ales în Euripide. Chiar din singura dramă satirică a lui, ce ni s'a păstrat, ne putem face o simplă idee de modul rafinat cu care sta să mânuiască autorul Hecubei, umorul. Nu era doar și el un mare romantic al vremii sale? Acelaș ambiant moral și social naște aceleași sentimente și cam acelaș fel de exprimare a lor. În vremea noastră umorul e mai accentuat pentru că e cavalerul unei revoluțiuni spirituale și sentimentale de dimensiuni mult mai mari. El e simbolul unei epoci cari în mijlocul dubiilor și frământărilor, își caută un punct de reper, un ideal, un nou idol căruia să se închine. Nu are oare mare dreptate Sören Kirkegaard cu profunda lui definițiune, prin care spunea că *umorul e stadiul ultim al vieții înainte de a ajunge la credință*? În interval de două mii de ani povestea se repetă deși pe un teatru mai vast acum. Antichitatea mediteraneană a ajuns la creștinism. Noi vom ajunge... unde? Până la găsirea aceluia ce necunoscut, merit să ne redea liniștea și pacea sufletului ne consolăm prin umor. Căci și umorul e un fel mai indulgent de a filozofa. „Umorul se întemeiază pe un concept filozofic al universului, se naște deci din conștiință exactă a realului și a opozițiunei dintre realul tragic și idealul idiliac.

„Umoristul e un om care prin reflexie ajunge să descopere neantul totului; dar, fără a se distra de la descoperirea sa, se răzbună râzând de Nemesi care îl condamnă. În incopcierea sentimentalului și a comicului, a pesimismului și a idealității și în alternarea acestor două sentimente care se succed fără ca unul să predominare asupra celuilalt, e partea cea mai intraripată și mai originală a umorului“. (Trezza)

El e o adevărată caritate a sentimentului și a minții, care se obișnuiește să privească cu indulgență contradicțiunile și absurditățile vieții. „Spiritul“ nu e caritabil, *umorul* este. Unul seamănă cu lumina, celălalt cu căldura, e mai individual, mai egoist; cel de al doilea îndeplinește slujba bunului Samaritean într'o lume care are atâta nevoie de reconfort moral. El e un înfrățitor al oamenilor. Nu spunea Weininger că *umorismul* e aproape totdeauna un semn al dragostei?

S. BEZDECHI.

Secetă.

Cald!... Pe boltă pânze albe în fășii
Sé-albăstresc de 'nalt senin ce le înneacă!
Printre aspre trestii vezi cum balta seacă...
Și simți tainic cum pe tine te împrăștii!...

Nici un zgomot pe întinsul râu de foc, ...
Sau timpanul din ureche s'a topit!? ...
Umbra răsturnată 'n iarbă — a adormit,
Câinii, beți de zăpușeală, nu 'și prind loc!

Lungi încovoeri de șarpe: crăpături
Își fac loc pe miriști arse de pârjol ...
Alte pânze sus pe boltă dau ocol
Și 'nghițite-s de pustiu, cu mii de guri!

.....
Te disolvi și te împrăștii și ți-e teamă,
Că întreaga ta făptură se distramă!...

Al. Negură.

Exodul.

Deodată cu intrarea României în războiu s'a produs o turburare și desorientare, cum nu s'a mai văzut. Trupele austro-ungare dela granițe au părăsit, la întâiul moment, postul de onoare dela periferii, nizuind, în pas gigantic, spre centru.

Trupele dela Sibiu nu s'au oprit până în Blaj, anunțând aci, în cerc prietenesc — erau cehi aproape cu toții — că trupele române înaintează vertiginos spre Copșa-mică, și atunci s'a tăiat artera principală a trenurilor austro-ungare.

Lumea injura pe strade, ziarele ungurești țipau ca din gură de șarpe; amenințări și blesteme planau în atmosfera supra-încărcată...

Am răsfoit o zi întreagă prin vraful de gazete din vremea aceea. Am trecut în revistă comentariile presei ungurești, dela izbucnirea războiului până la ieșirea României pe teren. E o lectură nu se poate mai *instructivă*; o recomand, îndeosebi, în atenția presei *minoritare*, care se simte așa de strimtorată și nenorocită în noile cadre.

Un condeiu mai sprinten ar putea umplea o broșură întreagă, traducând din aceste erupții de ură și dispreț fără seamăn, răsfoind prin colecțiile prăfuite ale gazetelor, cari totuș nu trebuie încă asvârlite în foc.

S'ar stabili, în acea broșură, cu mare ușurință, gradele de furie, dela glumele banale la adresa vutcei muscălești, a nervilor francezi și a macaroanelor italiene, până la acel paroxism de furie

animalică, ce s'a descărcat asupra românilor, după ieșirea pe teren. Ei nu erau adversarii, cari își revendică cu armele o răfuială milenară, ci bandiți de codru, tâlhari de răspântii, cari lovesc dela spate, *hiene* cari adulmecă duhoarea de hoit...

Tigrii anunțați de contele Mihai Károlyi nu se arătară deocamdată în Carpați, într-o împințire a hienelor.

Lumea de pretutindeni o luă la sănătoasă, cu tot soiul de vehicule, sau chiar per pedes, pe întreagă linia frontierei.

Românii stau locului, buimăciți de sosirea clipei îndelung așteptate, care aducea totuș fiorul surprizelor mari.

Dar în adâncul sufletului lor, svăcnea o bucurie mută, încercându-și, pentru întâia dată, aripile, să se ridice în slavă...

Autoritățile se îngrijiră, la repezeală, să curme această reverie deșartă.

Oameni de seamă au fost ridicați noaptea, din sânul familiei și duși în lagăre de prizonieri, dincolo de Dunăre; centre culturale românești au fost ridicate până la un singur om și spedate, cu trenuri speciale, dincolo de linia de foc.

S'au văzut atunci, pe calea „Regele Ferdinand” de azi, ce duce la gara din Cluj, scene de un tragic paradoxal, întrecând binișor tragediile lui Eschil și Sofocle...

Ofițeri români rezerviști — aceștia au cuvântul să descrie „vitejia” camarazilor lor *activi* — opriau companiile, în mare ținută de războiu, și, în plină stradă, sărutau mâna părinților, preoți în cea mai mare parte, cari erau escortați pe trotuar, în huiduielile plebei patriotice, spre temnițele „Cetățuei” din Cluj.

S'au văzut, într'un centru românesc ca Abrudul, preoți târați în lanțuri, ziua mare, alături de țigani și prostituate.

S'au văzut în Blaj un centru și mai românesc acesta (dacă admitem o comparație) jidani obscuri, erijându-se dintr'odată în rolul de patrioți de ocazie, urmărind cu aviditate orice discuție dintre doi-trei prieteni întruniți, cu sfială, la un păhar cu bere, și țipând pe stradă, în auzul tuturor: „Pe care dintre domnii de român vreți să-l bag în temniță?”

Notarul public din Blaj, a întrebat pe scriitorul acestor rânduri, cu un rânjet de veselie forțată, având totuș scăpărări de spaimă în ochi: „Ce spui la excursia dlui Brătianu, domnule profesor?”

Am răspuns: „N'am avut invitație la consiliul de Coroană, binevoii a Vă adresa acestuia“.

* * *

Cu toate aceste exodul începuse.

Săcuii plecaseră în cete mari, cu care și bagaje multe... Intelectualii unguri încă o luaseră la sănătoasa, în frunte cu notarul public din pricină, având satisfacția, pe vremea surghiunului dela Oradea-mare, să cetim un aviz al lui dela Arad, în care își anunța familia, să-l caute acolo.

Plecase, după toate aparențele, cu mare viteză, lăsându-și chiar familia în urmă, în fața unei „excursii“ atât de inocente a dlui Brătianu.

Era un exod, în toată rânduiala.

Ungurii țineau recordul, refugându-se cu trenurile, ce le stau la dispoziție, în toate gările.

Ei plecau : de silă.

Apoi, aproape concomitent, urmau trenurile cu vagoane de vite, în cari erau deportați românii ardeleni.

Ei plecau : de silă, ca de voie bună...

Pe povârnișul dinspre pusta Ungariei, în cele trei zile și trei nopți cât a durat drumul nostru, cu tren „special“, am avut ocazie să întâlnim, la toate gările și haltele, grupuri numeroase din toate colțurile Ardealului, plecând în necunoscut, într'o promiscuitate ciudată.

Căminurile rămâneau părăsite în urmă și nimeni nu-și putea da seama, dacă le vom mai vedea vreodată...

* * *

Exodul acesta își avea explicația lui.

Nedreptățirea românilor ardeleni — veacuri dearândul — oricât de puternic s'ar fi simțit guvernul din Budapesta, nu putea să dureze până la sfârșitul veacurilor.

Peste întunericul satelor multe o rază de lumină stăruia, tot mai biruitoare. Era credința în viitorul, ce nu mai putea întârzia; credința, ce se deslușea tot mai clar din încercuirea de fier a evenimentelor.

Nici chiar ungurii mai prevăzători nu mai credeau pe la 1914 în atotputernicia statului unitar maghiar.

Alte vânturi treceau peste lume.

Contele Tisza, mâna de fier a imperialismului austro-ungar, în clipe de vedere clară, a înțeles cel dintâiu, că lucrurile nu mai pot merge în vechea ogașă.

Evenimentele se precipitau, ca un tren deraiat.

Semnele de oprire și de micșorare a vitezei nu mai puteau delătura catastrofa.

Nu se putea reface istoria cu câteva fărâme asvârlite dela masa celor puternici, nici nu se putea astupa cu palma craterul ce-și pregătea revărsarea-i fatală...

Adevărul acesta plana în aer și începea să mijască și în sufletul zăbrelit al asupraitorilor.

De aci furia oarbă, cu care au fost asvârlite în foc regiunile românești, chiar înainte de intrarea României în războiu; de aci goana sălbatică asupra populației pașnice, după ieșirea pe teren.

Bătuse ceasul răfuielii.

În presa maghiară se menținea ordinul de zi: să poftască să vină trupele române, și vor găsi Ardealul gol!...

Și, la pornirea din Blaj a trenului ce ne exporta în exil, șeful gării, cu un rânjet de brută, răspundea unei întrebări, ce ne muncea și pe noi:

— He, he! Când se vor înapoia acești domni? Pot să vă spun precis: când îmi voi vedea ceafa!...

AL. CIURA.

Constituțiile octroate ale Austriei.

Când a luat în primire tronul înaintașilor săi, — în ziua de 2 Decembrie 1848, — tânărul împărat *Francisc Iosif I.*, (era atunci de 18 ani și două luni) a promis popoarelor din țările aparținătoare imperiului austriac, în manifestul publicat în aceeași zi, că-și va împărți cu ele drepturile, eserciate până atunci numai de către antecesorii săi; va face, ca pe baza egalei îndreptățiri a tuturor popoarelor imperiului său, toți să poată participa la conducerea împărăției și la regularea treburilor publice, pentruca prin „*egalitatea tuturor cetățenilor înaintea legii și prin participarea reprezentanților poporului la legislațiune, să poată fi ridicată patria din nou la mărirea veche, dar cu puteri nouă*”.

De-altcum încă împăratul de mai înainte, *Ferdinand V.*, accentuase în rescriptul trimis la 3 Octombrie 1848 dietei ungare din Pesta urgenta necesitate, ca „*drepturile egale ale tuturor naționalităților să fie asigurate pentru totdeauna, și să se așeze pe acest temelie toate raporturile țărilor și popoarelor unite sub coroana noastră*”. Iar în manifestul din 20 Octombrie 1848, adresat popoarelor din Ungaria, Croația și Transilvania, tot împăratul *Ferdinand V.*, spunea următoarele :

— „Fiecare naționalitate a aflat la noi totdeauna scut și în noi cultivator îngrijorat al desvoltării pașnice. Direcțiunea aceasta o vom urma întotdeauna și *nu vom tolera ca o naționalitate să apese pe cealaltă*. Egala îndreptățire a tuturor este scopul nostru, pe care vom căuta să-l realizăm în țările aparținătoare coroanei noastre ungare, cu mijloacele ce ne stau la dispoziție, pe baza legilor constituționale”.

Drumul era deci croit încă de înaintașul său și tânărul împărat *Francisc Iosif I.*, care a mers dela început pe același drum bun, cu pași repezi, căci deja după trei luni de domnie a surprins popoarele din împărăția sa, cu o *constituție* corespunzătoare împrejurărilor de atunci, cu drepturi largi pentru toate popoarele,

cu garanții pentru păstrarea și cultivarea naționalității și limbii fiecărui popor, o constituție, în care, ca într'o casă mare, își avea locul său de așezare fiecare dintre popoarele din imperiul austriac.

Constituția aceasta a fost publicată în 4 Martie 1849, și așa i-a și rămas numirea: „*Constituția din 4 Martie 1849*“. Era împărțită în 16 capitole, cu 122 articole în total. În capitolul prim e vorba despre imperiul austriac și se decretează, că cele șasăsprezece țări de coroană, cari sunt înșirate cu numele, împreună cu confiniile militare, formează „*libera-independenta, nedespărțita și constituționala monarhie ereditară, Austria*“. Între țările de coroană, înșirate în constituție, se află și ducatul *Bucovina*, apoi regatul *Ungaria* cu *Banatul Timișan* și „*marele principat Transilvania*, împreună cu pământul săsesc și cu de nou încorporatele comitate *Crasna*, *Solnocul de mijloc* și *Zarand*, apoi cu districtul *Cetății de piatră (Chior)* și cu cetatea *Zelau*“. Pe seama fiecărei țări de coroană se garantează autonomia proprie, între marginile acestei constituții a imperiului și se decretează, că în singuraticele țări de coroană, fiecare națiune are drepturi egale și fiecare națiune are *dreptul inviolabil de a-și păstra și cultiva naționalitatea și limba*. Schimbări în teritoriile singuraticelor țări de coroană se pot face numai prin legi speciale.

Va să zică, Românii din împărăția austriacă au primit autonomie teritorială în *Bucovina* și în *Transilvania*, iar cei din *Banat* au fost jertliți și în contra voinței lor încorporați la *Ungaria*. Un avor special s'a acordat însă Sârbilor, pentru că pe seama lor se asigură din nou respectarea tuturor privilegiilor avute din vechime, și li-se pune în vedere, că teritorul locuit de ei, ca *Voevodat sârbesc*, va fi alăturat la altă provincie de coroană, prin decret special, după ascultarea deputaților lor; adică va fi scos de sub domnia ungurească.

În capitolul al doilea din constituția octroată se vorbește despre împăratul și prerogativele sale. Iar în capitolul III., e vorba despre drepturile cetățenești, stabilindu-se, că nici o deosebire, fie la împărțirea dreptății, după codul civil său penal, fie la repartizarea impozitelor publice, nu mai poate să existe de-acum înainte între cetățenii singuraticelor țări ale coroanei austriace. Toți au drept egal la funcții publice, dacă au însușirile recerute și fiecare cetățean își poate câștiga proprietate nemisțătoare în ori care parte a imperiului și tot așa își poate exercia ori unde în imperiu orice ram de industrie sau comerțul.

Capitolul IV, vorbește despre comune, cari primesc dreptul fundamental, de a-și alege reprezentanții comunali. de a primi membri noi în comună și de a conduce, în mod autonom trebile comunei, promovându-și interesele proprii. Din comune se vor forma districte, din districte ținuturi, prin lege specială. Capitolul V. stabilește chestiile, cari cad în competența dietelor provinciale, — ale

singuraticelor țări de coroană, — iar capitolul VI. pe acelea, cari rămân rezervate parlamentului central dela Viena, și în capitolul VII. e vorba despre puterea legiuitoare, pe care o exerciază împăratul, cu parlamentul central în chestii cari privesc imperiul întreg, și cu dietele provinciale în chestii referitoare la interesele particulare ale țărilor de coroană.

Despre parlamentul central vorbește capitolul VIII., stabilind, că va fi compus din două corpuri : casa de jos și casa de sus, adică din cameră și din senat. Casa de sus se compune din deputați aleși pentru fiecare țară de coroană de către dieta proprie, iar casa de jos din deputați eșiți din alegeri directe. Drept electoral are fiecare cetățean al imperiului, ajuns la majoritate, dacă e în folosința drepturilor civile și politice și plătește anual o anumită sumă ca impozit direct, sau apoi prin însușirile sale personale are drept activ de alegere într'o comună a vre-unei țări de coroană. Se va compune lege electorală pentru fiecare țară de coroană. Censul va fi, în comune rurale și în orașe cu până la zece mii de locuitori, cinci florini dare directă anuală, iar în orașele cu peste zece mii de locuitori, zece florini dare directă. Ales poate fi numai acela, care are dreptul de a alege. Se spune însă în acest capitol, că intrucât : „în Ungaria, Transilvania, Croația și Slavonia, cu litoralul croat și cu Fiume, există legi și instituții particulare și deosebite de ale celorlalte țări ale coroanei, va rămânea pentru aceasta parte a imperiului, lucrarea dietelor numite — în putere ; dar primesc însărcinarea, să-și revizuiască legile de până acuma și să le aducă în conformitate cu principiile fundamentale ale acestei constituții“.

Capitolul IX. sună despre dietele provinciale. Fiecare țară de coroană își are dieta ei proprie. Deputații acestor diete se aleg prin alegeri directe. Amănunțele despre formarea dietelor provinciale vor fi stabilite în constituțiile și legile electorale, cari se vor compune separat pentru fiecare țară de coroană. Cu privire la *Ungaria* se spun în acest capitol următoarele : „Constituția regatului Ungaria se va menține întru atâta, că așezămintele, cari nu concordează cu această constituție a imperiului, *au să-și peardă puterea* și egala îndreptățire a tuturor naționalităților și a limbilor din țara aceea, în toate raporturile vieții publice și cetățenești, are să se garanteze prin instituții potrivite. Un statut special va regula aceste raporturi“. Referitor la *Transilvania* apoi se spun în acest capitol următoarele : „Formarea internă și constituția marelui principat al Transilvaniei se va stabili prin un nou statut, în consonanță cu această constituție a imperiului, după principiul *deplinei neatârnări de regatul Ungariei* și al egalei îndreptățiri a tuturor națiunilor din această țară. Drepturile națiunii săsești se vor conserva între marginile acestei constituții a imperiului“.

În capitolul X. se vorbește despre puterea executivă, adică despre miniștri și responsabilitatea lor ; în cap XI. despre consiliul

imperial, compus din membrii numiți de împăratul, cu misiunea de a-și da părerea în chestii mai însemnate; în cap. XII. despre puterea judecătorească, introducându-se, pentru delictele politice și ale tiparului, judecătorii cu jurați; în cap. XIII. despre judecătoria supremă imperială, care va funcționa *ca arbitru* în neînțelegerile ce s'ar naște între imperiu și vreo țară de coroană, sau între singuraticile țări de coroană, dacă chestia nu aparține cumva sferii puterii legiuitoare; în cap. XIV. despre finanțele imperiului; în cap. XV. despre puterea armată, și în cap. XVI. se iau dispozițiunile generale, că până la aducerea legilor de organizare, din partea fiecărei diete provinciale, — tot ce va fi necesar pentru punerea în aplicare a acestei constituții, se va face pe calea ordinațiunilor, date dela centru și că schimbări în constituția aceasta, se pot face numai pe calea obișnuită a legislativei.

Acesta e pe scurt cuprinsul constituției, pe care a dat-o împăratul *Francisc Iosif I.* popoarelor din monarhia austriacă în 4 Martie 1849, spre a fi pusă în aplicare prin — *octroare*.

Constituția a fost primită cu simpatie de toate popoarele din imperiul austriac, cu excepția Maghiarilor, cari au rămas consternați când i-au cetit cuprinsul. Toate celelalte popoare câștigau drepturi dela împăratul lor, dela Maghiari însă se luau drepturi, și încă drepturi mari și vechi. Li-s'a luat Ardealul, pe cari ei îl considerau de al lor, li-s'a luat Croația și Slavonia, cari au primit autonomie proprie, li-s'a mai tăiat din corpul țării și teritorul locuit de Sârbi, formându-se din el „*Voevodatul Sârbesc*“, și, ca culme a ironiei, Ungaria, cu constituție milenară, cu rol de conducere în trebile împărăției, vine trecută deodată între stătulețele mici și de mică importanță, vine pusă alături cu Bucovina de exemplu. Ofensa aceasta nu putea rămânea fără răspuns. Și răspunsul l-au dat Maghiarii în 19 Aprilie 1849, când în conventul revoluționar din Dobrițin, au votat cu unanimitate o rezoluțiune, prin care împăratul *Francisc Iosif I.*, care „*se încumetă a se numi rege al Ungariei*“, și întreaga casă habsburgo-lotharingică, „*se lipsește, în numele nației (maghiare) pentru totdeauna de stăpânirea peste Ungaria și peste cu ea împreunata Transilvanie, precum și peste toate părțile și provinciile aparținătoare ei, declarându-se de scoasă și izgonită din țară*“. Tot prin rezoluțiunea aceea se declară „*Ungaria și Transilvania după lege unită cu ea, cu toate părțile ce se țin de ea, de stat liber european, de sine stătător și neatârnat, al cărui teritor e indivizibil și integritatea sa neviolabilă*“, iar *Ludovic Kossuth* e ales cu unanimitate guvernator al statului liber și independent maghiar, cu dreptul de a-și numi un guvern, pe care *Kossuth* și l-a numit numai decât, alegându-și de ministru-președinte pe *Vartolomei Szemere*.

Ruptura era acum făcută între Maghiari și curtea dela Viena și a urmat aceea ce trebuia să urmeze: Maghiarii au continuat

luptele cu *arma* în contra Vienei, iar împăratul *Francisc Iosif I.*, neputându-i învinge, a cerut ajutor dela Țarul Rusiei, care i-a și trimis ajutorul cerut, și astfel, întărit cu trupe rusești și sprijinit de Românii din Ardeal, de legionarii români de sub conducerea lui *Auram Iancu*, a putut să iasă învingător din luptele purtate cu Maghiarii. În August 1849 focul a fost stins pretutindenea în Ungaria, Banat și Ardeal. Kossuth și-a depus demnitatea de guvernator al statului ungar, liber și independent și a fugit în Turcia, iar miniștrii săi și toți ceilalți fruntași ai politicei maghiare de detronare au fugit asemenea în țări streine, pe când aceia dintre ei, pe cari au putut pune mâna oamenii stăpânirii, au fost executați fără cruțare. Au fost împușcați sau spânzurați. În Septembrie era liniște perfectă în Ungaria și în Ardeal. Putea deci să fie pusă în aplicare frumoasa constituție din 4 Martie 1849 a împăratului *Francisc Iosif I.*, dar acum nu se mai gândea nime la executarea ei. Devenise de prisos. A fost înmormântată în arhivele de stat ale Vienei și în întreaga monarhie s'a introdus în toamna anului 1849 *absolutismul*, care a durat zece ani. *Egala îndreptățire* (*Gleichberechtigung*) cu care se făcuse atâta paradă, a fost preschimbată în *egala aservire* (*Gleichbeknechtigung*), — după cum mergea vorba în zilele acelea, în cari au fost pedepsiți și cei buni, în rând cu cei răi.

Când a început să se întunece iarăș ceriul de-asupra imperiului austriac, oamenii dela conducere s'au gândit din nou la necesitatea de a se da drepturi politice popoarelor din monarhie, și după consultarea senatului imperial austriac, (despre lucrările căruia am scris în N-rul' 4 al revistei acesteia) s'a compus și publicat o nouă constituție, adevă: „*Diploma împărătească din 20 Octomvrie 1860*“, completată cu „*Patenta împărătească din 25 Februarie 1861*“, — două acte foarte însemnate de stat, cari, spunea împăratul *Francisc Iosif I.*, au să formeze „*legea fundamentală de stat, stabilă și irevocabilă*“.

Cuprinsul diplomei din 20 Octomvrie 1860 e pe scurt următorul:

Dreptul de a da legi, de a le modifica, sau abroga, e al împăratului, însă numai cu conlucrarea dietelor, adunate și constituite în mod legal, respective cu a senatului imperial, la care dietele provinciale vor trimite membri în numărul stabilit de împăratul.

Toate chestiunile cari se refer la drepturi, datorințe, sau interese comune, cari privesc deci toate regatele și țările, privesc imperiul întreg, se vor desbata și decide în mod constituțional în senatul imperial, în competența căruia cade în prima linie examinarea și votarea bugetului, contractarea de împrumuturi de stat, controlarea conturilor de stat, a administrării și folosirii banilor publici, etc.

Celelalte chestiuni apoi de interes mai mult local și provincial, vor fi desbătute și legiferate în dietele provinciale ale singu-

raticelor țări de coroană și anume: în țările aparținătoare coroanei ungare, în înțelesul constituțiunilor lor de mai înainte, iar în celelalte țări și regate, conform statutelor provinciale cari li-se vor trimite.

Dacă vreo dietă provincială ar dori, ca în o anumită chestiune, care cade în competența ei, să aducă hotărâre senatul imperial: este împuternicit senatul să ieie chestia în desbatere și să aducă hotărâre, pe cale constituțională, pe lângă consultarea senatorilor din țara respectivă.

Se decretează apoi, ca diploma aceasta împăratească să fie păstrată în arhivele provinciale ale singuraticelor țări de coroană, să fie înarticalată la timpul său în legile țării, respective în textul autentic și în limbile acelei țări, iar urmașii împăratului vor avea să confirme cu împărateasca lor subscriere diploma aceasta, îndată la suirea lor pe tron.

Cu privire la Ardeal se dau apoi ministrului-prezident *Rechberg*, următoarele îndrumări:

— „Fiindcă marele meu principat Transilvania, pe temeiul unei competențe analoge cu dreptul de stat al Ungariei, *totdeauna s'a bucurat de o dietă*, și fiindcă ștergerea privilegiilor nobilimei, ștergerea iobăgiei și a dăjdiilor țărănești, cum și precizarea datorințelor și drepturilor cetățenești, egale pentru toate clasele locuitorilor țării, pe lângă caracterul singular al constituției transilvane de mai nainte, — cer neapărat unele schimbări afund tăietoare:

Cancelarul meu din Transilvania are să țină o consultare cu bărbați de diferite naționalități, confesiuni și clase, cari se disting prin pozițiunea lor oficială sau civilă, prin talente, prin servicii făcute publicului și prin o încredere publică. La această constătuire sunt a se lua în considerare chestiunile, cari privesc fixarea și organizarea unei diete corespunzătoare, atât pretensiunilor confesiunilor, națiunilor și claselor privilegiate de mai nainte, cât și pretensiunilor naționalităților, confesiunilor și claselor, cari mai nainte nu au luat parte la drepturile publice, iar respectivele proiecte să mi-se subștearnă mie cu posibilă iuțea!

(Conferența aceasta s'a ținut în 11 Februarie 1861, în Alba-Iulia. Chemați au fost la conferență 8 Maghiari, 8 Săcui, 8 Sași și 8 Români, anume: Mitropolitul *Șuluțiu*, episcopul *Șaguna*. Ioan *Aldulean*, Ioan Bran de *Leményi*, Paul *Dunca*, Dimitrie *Moldovan*, Augustin *Pop*, protopop și Augustin *Ladai*. Românii au vorbit toți în conferință, cu excepția protopopului Augustin Pop, care, bolnav fiind, nu a putut participa la ea. Toți au pledat pentru grabnica convocare a dietei Ardealului, iar Maghiarii și Secuții s'au pronunțat pentru respectarea unirii Ardealului cu Ungaria, care e fapt împlinit și nu poate fi schimbat. Sașii erau rezervați, ca totdeauna, dar cereau și ei convocarea dietei Ardealului. Împăratul a acceptat

punctul de vedere al Românilor, și a convocat dieta Ardealului, dar abia în anul 1863.)

Cu privire la *Banatul Timișan*, care sub absolutism primise o independență oarecare, fiind desfăcut din legăturile pe cari le avea cu Ungaria și formând cu Voevodina Sârbească o țară de coroană separată, a primit prim-ministrul contele Rechberg îndrumările următoare :

— „Fiindcă dorințele și pretenziunile de drept de stat ale regatului meu Ungaria, în privința populațiunii Voevodinei Sârbești și a Banatului Timișan, întocmai ca și dorințele și pretenziunile supușilor mei sârbi, cari sunt provăzuți din vechime cu privilegii și excepțiuni legale, pretind o serioasă respectare, în fine, fiindcă mult deosebitele păreri ale celorlalți locuitori ai Voevodinei sârbești și ai Banatului Timișan, pretind asemenea o pătrunzătoare examinare și precumpenire : am decretat trimiterea unui comisar, în persoana contelui *Alexandru Mensdorff-Pouilly*, locotenent-mareșal campestru, care după ce va asculta personalități eminente din toate naționalitățile și confesiunile, va avea să-mi facă raport cât mai curând și să-mi prezinte proiectul său pentru o regulare mulțumitoare în toate direcțiile”.

(Comisarul numit a umblat prin Banat, a ascultat părerile fruntașilor români, cari toți s’au pronunțat pentru autonomie proprie, sau *pentru alăturarea întregului Banat la Ardeal*, la nici un caz însă, să nu mai fie încorporați la Ungaria, dar rezultatul a fost acela, că în Decembrie, 1860, atât Banatul Timișan, cât și Voevodina Sârbească, s’a încorporat, prin rescript împărătesc, la Ungaria.)

În privința convocării dietei ungare, instrucțiunile necesare au fost date baronului *Vay*, cancelar aulic unguresc, atunci de curând numit în acest post, căruia împăratul îi comunică neclintita sa voință, că : „după desființarea pozițiunii privilegiate a nobilimei, după recunoașterea capacității de a intra în posturi și de a-și câștiga proprietate, pe seama tuturor claselor, fără deosebire de naștere, după delăturarea iobăgiei și a dărilor țărănești, precum și în înțelesul introducerii datorinței generale de înrolare și de a plăti impozite, — pe lângă instrucțiuni pe cari le vei întocmi ca provizorii până la viitoarea dietă, să fie lăsate a lua parte la dietă și clasele supușilor mei, cari mai înainte nu au avut dreptul de alegere...”

Tot cancelarului aulic unguresc, baronului *Vay*, au fost date îndrumările următoare :

— „Pe când incuviințez limba ungurească, ca limbă de afaceri și oficială a tuturor direcțiilor politice și judiciare din regatul meu Ungaria, atât în serviciul intern, cât și în raporturile de reciprocitate, ordonez totodată, ca tuturor comunelor, atât urbane, cât și rurale, să le stee liberă alegerea limbei în care să-și poarte trebile, limba afacerilor comunale, bisericesti și școlare ; — mai

departe, ca fiecareia să-i rămână neoprit, sau liber dreptul de a se servi în adunările de comitat, orășenești și comunale, de oricare din limbile îndatinate în țara respectivă și în oricare limbă din acestea să-și poată așterne la diregătorii suplicile și petițiunile, *a căror rezolvare va trebui să se facă în aceeași limbă*. În fine, oficialii administrațiunii judiciare și politice, au să compună ordinațiunile și mandatele lor de orice specie, cari se trimit direct la comune, *în limba care e limbă de afaceri și comună*“. Se îndrumă apoi baronul Vay, ca în privința învățământului dela universitatea din Pesta, să ceară grabnic părerea cardinalului-primat al Ungariei și a corpului profesoral, iar cu privire la învățământul din școlile medii, părerea dignitarilor înalți bisericești, a diregătorilor politici și a profesorilor, — pentru a se putea stabili limba de învățământ pentru fiecare școală. Încheie apoi împăratul astfel: „Mă declar ferm hotărât, atât pe terenul acesta (al învățământului public), cât și pe oricare altul, unde vin în coliziune interesele deosebitelor limbi și naționalități, *a pași cu toată rezoluțiunea în contra ori-cărei forțe, fie ea de orice natură, precum și în contra ori-cărei apăsări, provocări neautorizate, sau impintenări și inveninări a contrastelor naționale sau limbistice...*“ (Ce vorbe frumoase, ce promisiuni solemne, și cât de iute le-a uitat împăratul Francisc Iosif I. !)

În patenta din 26 Februarie 1861, care, cum s'a spus, forma o parte întregitoare a diplomei din 20 Octomvrie 1860, și stabilea mai ales modalitățile punerii în aplicare a diplomei, — împăratul Francisc Iosif I, declară din nou, că rămâne statornic pe lângă principiile cuprinse în diploma sa din 20 Octomvrie 1860. Pe baza acelor principii dorește, ca de aci înainte toate popoarele monarhiei sale să ieie parte la exercierea puterii legislative și la conducerea de stat.

În urmare din nou se decretează, că dreptul de a da legi, a le modifica sau abroga, se va exercia numai prin colaborarea dietelor provinciale, respective prin a senatului imperial.

Compunerea senatului imperial se va face conform legii fundamentale despre reprezentațiunea imperiului (senatul imperial), care se publică deodată cu patenta aceasta.

Ungaria, Croația și Slavonia, apoi Transilvania, își primesc constituțiunile lor de mai înainte, dar au să fie aduse în consonanță cu diploma din 20 Octomvrie 1860 și în privința aceasta s'au luat măsurile cuvenite.

Pentru celelalte regate și țări de coroană s'au compus constituții speciale provinciale și regulamente pentru facerea alegerilor dietale, cari toate se publică deodată cu patenta aceasta. În Dalmația însă nu se va pune încă în aplicare constituția și legea

electorală, până nu se va decide, că rămâne independentă sau se alătură la Croația și Slavonia, cum dorește ea.

Lombardo-Veneția încă nu primește constituția proprie și acolo deputațiile, senatul imperial, au să fie aleși de către congregațiunile aceluia regat.

Prin decret împărătesc, care se publică deodată cu patenta aceasta, se convoacă senatul imperial pe 29 Aprilie 1861, în sesiune ordinară la Viena, și alegerile de deputați la senat au să fie făcute până atunci în toate țările de coroană. Spre acest scop sunt convocate toate dietele provinciale pe 6 Aprilie 1861, în sesiune ordinară, cu excepția Croației și a Ardealului.

Se institue în Viena, prin patentă separată împărătească, publicată deodată cu patenta aceasta, un *Consiliu de stat*, care alături cu Consiliul de miniștri, are să fie spre înlesnire și ajutor împăratului.

Trei autografe împărătești, publicate deodată cu patenta, dau apoi instrucții cancelarilor din Ungaria (Vay), din Transilvania (Kemény) și Croația (Mazuronici) ce au să facă pentru a putea trimite și aceste țări deputați la senatul imperial.

Patenta constată în fine, că raporturile interne ale imperiului sunt acum fundamental schimbate, reprezentarea popoarelor în legislațiune e înarticulată, și împărțirea lor la legislațiune e ordonată, deci: „publicăm întregul complex de legi fundamentale, ca constituție a imperiului nostru, și vrem ca sub scutul celui Atotputernic să respectăm și să ținem neviolabile aceste norme sârbătorește publicate și promise, nu numai noi înșine, ci deobligăm și pe urmașii noștri la tron, ca să le respecte și să le țină neviolabile, și aceasta să promită la suirea lor pe tron, în manifestul pe care-l vor adresa supușilor lor“.

Ce promisiuni solemne, iarăș, cari eșite din gura unui împărat, trebuiau să aibă valoarea și puterea unui jurământ sfânt; dar n'au trecut decât câțiva ani dela facerea lor și împăratul Francisc Iosif I. și le-a șters toate cu buretele, ca și cum nici nu le-ar fi făcut!

Căci, care a fost soarta acestei constituții nouă, dată imperiului austriac, constituția, care a provocat în Viena o însufletire atât de mare, încât în ziua publicării complexului de legi fundamentale, întregul oraș a fost frumos pavoazat, iar seara iluminat în mod feeric? Aceea, pe care a avut-o și constituția primă ocrotită, publicată în 4 Martie 1849: a fost înmormântată, și anume în Ungaria imediat după naștere, fiindcă Maghiarii n'au recunoscut-o de a lor din capul locului, iar în Ardeal după o viață scurtă de câțiva ani. În celelalte țări de coroană a fost introdusă, dar nici acolo nu a putut viețui decât numai până la 1867, când prin inaugurarea *dualismului* s'au schimbat iarăș fundamental raporturile interne în monarhia austriacă.

În Ungaria adecă, dieta convocată în sesiune ordinară și deschisă în 6 Aprilie 1861, n'a luat în desbatere diploma din 20 Octomvrie 1860 și patenta din 26 Februarie 1861. N'a voit nici să audă de ea. Nu s'au cetit, pentru a fi luate la cunoștință nici rescriptele împărătești despre renunțarea la tron, în 2 Decemvrie 1848. a împăratului Ferdinand, și a urcării pe tron, în aceiaș zi, a nepotului său, împăratul Francisc Iosif I. Dieta ungară dela 1861 n'a lucrat alta, decât după facerea verificărilor deputaților aleși, a compus, desbătut și votat o adresă, trimisă împăratului, în care Maghiarii spuneau, că țara lor, Ungaria, nu poate fi guvernată decât numai pe baza vechei lor constituții, pe care au pus jurământ sfânt toți regii încoronăți ai țării din casa Habsburgică. Împăratul Austriei e rugat deci, să restituie în întregime constituția Ungariei, să ordoneze punerea în aplicare a tuturor legilor votate la anul 1848 și sancționate de împăratul Ferdinand, și să îndrume Ardealul să trimită deputați la dieta din Pesta, fiindcă Ardealul e unit în mod legal și pe vecie cu Ungaria, și dieta ungară, fără ardeleni nu poate funcționa, căci e mancă.

Împăratul a răspuns la adresa aceasta, că *Ardealul nu a fost nici când unit cu Ungaria*, rămâne deci cu autonomia sa. Dintre legile dela 1848 unele sunt bune și vor rămânea în ființă, altele însă vor trebui să fie șterse sau modificate.

În o nouă adresă, Maghiarii au rămas pe lângă punctul lor de vedere, iar împăratul, drept răspuns, *le-a dizolvat dieta*. La anul 1865 apoi împăratul însuși a căutat o apropiere de Maghiarii și o înțelegere cu ei, și după lungi pertractări s'a ajuns la inaugurarea *dualismului*, la prefacerea monarhiei austriace în *monarhie austro-ungară*. Maghiarii și-au primit toate drepturile, au căpătat guvern independent ungar, iar diploma din 20 Octomvrie 1860 și patenta din 27 Februarie 1861, cari pentru Maghiarii n'au existat din capul locului, au devenit pentru celelalte popoare din Ungaria niște simple petece de hârtie.

În Ardeal, dieta întrunită în 15 Iulie 1863 în Sibiu și compusă din 57 Români și 43 Sași, — căci Maghiarii și Săcuii, 54 la număr, n'au voit să între în dietă, pe motivul, că Ardealul nu mai are dreptul să țină dietă, și locul deputaților din Ardeal e în dieta din Pesta, — a luat în desbatere diploma și patenta, în ședința din 30 Septemvrie 1863, și după ascultarea vorbirilor deputaților Rannicher (raportor) și Conrad Schmidt dintre Sași, apoi episcopul Șaguna, Ioan Pușcariu, Ioan Bran de Leményi și mitropolitul Șuluțiu dintre Români, a votat cu mare însuflețire și cu unanimitate (91 de voturi) înarticularea între legile Ardealului a diplomei împărătești din 20 Octomvrie 1860 și a patentei din 27 Februarie 1861, ca legi fundamentale, stabile și irevocabile ale imperiului austriac. Legea despre înarticulare a fost sancționată de împăratul și publicată în toată regula, apoi așezată în arhivă de stat a Ardealului. Dar la 1 Septemvrie 1865, prin rescript im-

părătesc, se declară de *desființată* dieta dela Sibiu (care fusese numai prorogată) și să convoacă o altă dietă la Cluj, pe baza legii electorale feudale ardelene din 1791, (deci cu excluderea Românilor dela participare) în scopul de a se pronunța de nou în chestia Ardealului cu Ungaria. Acelaș împărat, care a promis solemn, că va respecta, el și urmașii săi, legea fundamentală de stat dată popoarelor sale, diploma și patenta, a rupt peceteile de pe ea în anul 1865 și a aruncat-o între vechiturile statului. Iar la 20 Iunie 1867, când Maghiarii își aveau guvernul lor propriu unguresc, tot acelaș împărat declară într'un rescript, semnat de el și ministrul-prezident ungar Andrásy, că dupăce: „*toate concluzele dietei provinciale transilvane, convocată la Sibiu pe 1 Iulie 1863 și disolvată prin rescriptul regesc din 1 Septembrie 1865, cari se refer la pozițiunea de drept public a Transilvaniei față cu imperiul, au devenit fără valoare, — le scoatem prin aceasta din vigoare*“.

Așa a fost înmormântată, după o viață foarte scurtă, și a doua constituție octroată a împăratului Francisc Iosif I. (cealaltă, din 4 Martie 1849, se născuse moartă), adevă *diploma* din 20 Octombrie 1860 și *patenta* din 27 Februarie 1861. *Regele Ungariei*, Francisc Iosif I., a luat în mână buretele, și a șters de pe tabla mare a legilor împărăției austriace tot ce scrisese pe tablă *împăratul Austriei*, Francisc Iosif I., și ce era în defavorul și spre părarea iubitului său popor maghiar, cu care se împăcase la anul 1867 în mod definitiv, lăsând celelalte popoare din Ungaria în grija Maghiarilor, ca ei să-i guverneze, așa cum vreau și cum le place, căci el, *regele Ungariei* n'a promis popoarelor nemağhiare nimica, iar *împăratul Austriei*, nu are dreptul să se amestece în trebile interne ale Ungariei! Cam în felul acesta îl scuzau ziarele maghiare de atunci pe împăratul și regele Francisc Iosif I. și-l apărau în contra imputărilor ce i se făceau, mai ales din partea Cehilor și a Croaților; iar Românii își puneau întristați întrebarea: „*Oare și împărații știu minți? . . .*“

Numiri toponimice păstorești în Munții Bârsei, Buzăului și ai Vrancei.

Toponimia nu aduce foloase numai filologului, istoricului sau etnografului, ci este un izvor bogat de cercetare și pentru geograf și chiar pentru economist. Din cercetarea numirilor toponimice geograful poate reconstitui în parte morfologia, hidrografia, invelișul vegetal și animal, populația și chiar ocupațiunea locuitorilor unui ținut. Urmele omului rămân imprimare, nu numai în formă materiale (monumente, construcții, unelte ș. a.), ci și în numirile, pe cari le dă tuturor lucrurilor cari se găsesc într'un ținut, numiri cari se păstrează din generație în generație, chiar și atunci, când poporul sau lucrurile în legătură cu cari s'au dat au dispărut de mult din acele locuri. Revenind acum la subiectul comunicării de față să vedem, întru cât se reflectează în numiri toponimice vieța pastorală a colțului sud-estic al Carpaților, în trecut și prezent ?

În cele următoare am considerat ca numiri date de păstori numai pe acelea, cari sunt în legătură strânsă cu păstoritul. Am omis astfel majoritatea numirilor referitoare la orografie, hidrografia, animalele sălbatece, multe din cele în legătură cu vegetația, mai cu seamă lemnoasă a regiunii, precum și pe cele cari indică alte ocupațiuni, decât cea păstorească, deși este aproape cert, că într'o regiune pastorală și majoritatea lor este dată tot de păstori. D. ex., numirea *zănoaga* este dată totdeauna unei scobituri largi, ondulate, în coasta unui deal sau munte. Astfel privită, aceasta este o numire pură de orografie, dată, fie de vânător, agricultor sau păstor unei anumite forme de teren, *zănoaga* însă nu este niciodată acoperită cu pădure; o formațiune de teren întocmai cu a *zănoagii*, dar acoperită cu pădure se numește *obârșe* sau *obârșă*. *Zănoagele* sunt foarte îmbelșugate în pășuni și foarte mult dorite de păstori.

Obârșele au vegetație lemnoasă deasă, înfundată, dar fiind umede, și ierboasă imbelșugată; sunt bogate în animale sălbatece și sunt foarte căutate de vânători. Zănoagele sunt aproape toate pe pantele expuse insolațiunii, în vreme ce obârșele sunt pe pantele opuse: zănoagele ocupă fețele, iar obârșele dosurile.

Întâiele, zănoagele sunt cam lipsite de apă, ultimele, obârșele, extrem de bogate în izvoare mari, cari de multe-ori sunt începuturi de ape cunoscute curgătoare. Astfel stând lucrurile ambele sunt mai degrabă numiri păstorești, amândouă ne dau aceeași formă de teren și în totdeauna un tip anumit de vegetație în funcție de viața pastorală. Le-am omis totuș pe amândouă dintre numirile păstorești, din pricina că ambele caracterizează în primul rând o formă de teren.

De-altcum în gura păstorului aproape orice numire topographică are și o semnificație, care interesează direct viața păstoraască. Pentru el Părăul Lupilor, Ursoaea ș. a., sunt locuri primejdioase pentru turme, întocmai cum sunt Păr. Dracului, Colții Înalți sau Prăpastiile ș. a. Eu le-am omis totuș, ca nefăcând parte dintre numirile date exclusiv de păstori.

Date fiind aceste lămuriri, las să urmeze numirile, *) culese de mine pe teren, din harta 1 : 100.000 a statului major al armatei române, și din harta 1 : 75.000 a armatei austriace.

A) Numiri privitoare la pășuni

Între Ialomița, Bârsa și Buzău :

Prescurtări.

P. = Părăul	Pleșuva Mică
Vf. = Vârful	Secăria 1151
Mt. Mtele = Muntele	Mt. Șteiașa Mare 1620
V. = Valea	Mt. Șteiașa Mică 1559
Pl. = Plaiul	Mt. Nemernicu
Pna. = Poiana	Trifoiul 1377
D. = Dealul	Pl. Trifoiului
Piatra Arsă (Verbranntes Stein)	Brustura 1200
1274	Urzicaru 600
Aschenkopf 1363	Măceșul 820
Susaiul, Muchea Susaiului, 1483	Pl. Măceșului
P. Cenușăroaiei 1580	Smeurețul 1144
Vf. Ștevea 1910	D. Berca (adecă fără iarbă)
Mtele Ștevea 1700—1900	D. Pleșa 1198
V. Șteviei	D. Seciului 862
Mt. Râiosul 1300—1500	Sermanile 912
Mt. Secările 1890	Pna. Târsii 1202
Mt. Jigărea 1846	Vészalja
Vrf. Brânduși 1448	Avastető
Mt. Păduchiosul 1700	Culmea stâncoasă
Vf. Pietrei Arse	Mt. Curu Roșu 1700
Pl. Secului	Pna. Seciu
Pl. Urzicarea	V. Seciu
Pleșuva Mare	Pna. Stearpă
	P. Sterp (de 2 ori)

*) Pentru o mai bună orientare la cele mai multe numiri dau și altitudinea în metri. Din numirile culese pe teren dau numai pe cele mai importante.

Între Buzău și Oituz.

Piatra Runcului 1111	Arșița Glodului
Buneul Mare 1548	Strigoaia
Buneul Mic	Pna. Zariștele Bâscei
Pl. Buneiului	Pna. Târsei (iarbă rea),
D. Arșița Mocanului	Pna. Ceapa
Pl. Fața Moartă	Pna. Secioteiul
D. Secăturai	D. Roșu
Arzătura lui Nevla 1029	D. Seciului
La Prăfărie 1042	Brusturuș (de 2 ori)
Pna. Strigoaia	Muceha Verdeței
Cheleş 800	Pt. Arsă
P. Chilugelu	P. Coceanul
P. Chilugu	Pna. Frumoasă
P. Brusturosului	Slobodul
Brusztulyos	P. Slobodul
Pl. Paișului 1400	La urzicărie
Păișelele 1530	Culmea Runcului
Mt. Păișelele	La Runcuri
Păișeana Inaltă 1596	La Seninuri
Vf. Ars 1481	Pna. Bujorani
Vf. Seciului 1520	Pna. Pădărarului
Pl. Seciului	Pna. Zariștei
P. Bojului	D. Secăturai
P. Uscărei	D. Jariștea
P. Pășturai	D. Roșu
P. Arșiței	Capul Urzicarel 1304
	La Urzicărie 1244
Pna. Flămânzi	La Steghie 1274
D. Secătura 871	V. Steghie
Mt. Verde 1500	Pl. D. Secăturai
P. Verde	D. Arșiței
P. Arșiței	Lunca Frumoasă 1300
Uscătura	

toate din
D. Arșiței

B) Numiri cu privire la animalele păstorilor.

Între Ialomița, Bârsa și Buzău :

Piciorul Boului	Târla Berbecilor
V. Porcului	Picioarele Caprei 1700
Mt. Vaca 1700	Mt. Cailor 1400
V. Vaca	D. Porcului 1128
La Văcărie 1500	P. Mare al Vacii
Pna. Văcăriei 1000	P. Mic al Vacii
V. Măgarului	Pl. Vițelul

Între Buzău și Oituz.

La Porcărie	Curmătura Calului
Pe Pârciu 800	Podul Calului 944
Râpa Caprei 1293	D. Capra
P. Văcăriei	V. Porcului
Mt. Cățelei 1439	Coama Purcelului 1100
Piatra Cățelei	Vf. Purcelului
D. Cănelui	V. Boului
P. Cănelui	P. Boului
Piscul Camelelor (?) 1276	La Porcărie 1280

P. Porcului
Pl. Porcului
Poiana Câinele
Pl. Cailor
Mt. Podu Calului 1438
Mt. Picioru Caprei 1524

D. Tapului 800
D. Oilor 764
D. Oaiei 220
Pl. Coada Iepeii
Pna. Boului
La Băluța (nume de oi) 1000

C) Numiri date locurilor de adăpat.

Între Ialomița, Bârsa și Buzău.

Hirten Quelle 1600
V. Șipotului
Culmea Șuviței

Fântâna Vădrarului
In Vaduri

Între Buzău și Oituz :

Pl. Fântâniței
Pna. Fântâniței
D. Fântâniței
D. Ciuciurului (ciuciur=șipot=
izvor)
P. Ciuciurul
V. Șipotului
Pna. La Lacuri
P. Văcăriei
La Scăldători
P. Limpede
La Lacul

D. Fântâniței
Șapte izvoare
Lacul Negru
Lacul Roșu
La săritoare (de 2 ori)
La Izvorul Mare
Piscul Vinele Calde
V. Vinelor
Lacul Limpede
P. Dulce
P. Sărat
Pna. dela Fântânița

D) Numiri privitoare la așezările păstorești și la păstori.

Între Ialomița și Buzău.

Mt. Stâncioaia 1500
V. Stânei 1200
Stâna de zeci de ori la toate al-
titudinile aflătoare in regiune.
Strunga 1987

Târla Berbecilor
Pl. Băcilor (băci=băcițe) 1053
Pl. Porcarului 1000
D. Stâniei 852
Fântâna Vădrarului

Între Buzău și Oituz :

P. Păcurăriei
P. Fetei Mari
P. Fața
Pna. Fața
Piciorul Stânei
Pna. Stânei

P. Fetei Cernatului
Vf. Fetei 1578
Pna. Țiganței
La Stâna Arsă
D. Stânei
Pna. Târlă 700

E) Numiri diverse păstorești.

Între Ialomița și Buzău :

V. Lăptici 1510
Mt. Lăptici 1931
Pl. Surlilor
Cășărie 900

P. Laptelui
Piatra Laptele 1600
Piscul Cășăriei 1500
P. Cășăriei

Între Buzău și Oituz :

Pna. Întercătoarea 605	Mt. Bota Mică 1273
Pl. Căpușa 1263	P. Botei Mari
Mt. Gălbeaza	Pna. Botița
Vf. Mocearului 920	Piscul Botiței
Chiua golașe 1070	Mt. Cășoaca Mare 1397
P. Chiua mică	Mt. Cășoaca Mică 1349
Pl. Cășăriei	Vf. Cășoaca Mică
P. Cășăriei	Vf. Întărcătoarea 1122
Vf. Sburătorei (boală de oi)	P. Brânzei 837
Fugitură (boală de oi)	P. Cășăriei
Piscul Betegeșu	D. Cașelor 829
D. Cășoaca 1200	Întărcătoarea 1181
Pna. Cășoaca	Plaiul Cașului
P. Cășoaca Mică	Pna. Cășăria 1568
P. Cășoaca Mare	Pl. Întercătoarei
Mt. Bota Mare 1289	P. Întercătoarei

Din cercetarea acestor numiri se desprind următoarele :

Chiar numai din bogăția și varietatea neobișnuită a numirilor se poate constata, că ne găsim într'una dintre regiunile cu vieața pastorală cea mai intensivă și mai multilaterală a țării, începând de jos, dela câmpie, până sus, la munte.

Din numirile privitoare la pășuni (cele de sub A) rezultă o constatare foarte interesantă de psihologie păstorească. Păstorul nu uită să dea niciodată nume locurilor rele de pășunat și chiar primejdioase pentru sănătatea animalelor (vezi și numiri dela punctul E), pe cari le incarcă cu numiri pline de ocară și hulă d. ex. Secul, Păduchiosul, Răiosul, Gălbeaza, Cheleşu, Pleșu, Jigărea, Jariștea, Runcu, Arșita, Nemernicu, Sermanele, Pna. Stearpă, D. Roșu, Chilugu, Flămânzi, Prăfărie, Fața Moartă ș. a., și numai arareori își aduce aminte și de locurile bogate în pășuni d. ex. Buneicul, Mt. Verde, Muchea Verdeței, Pna. Frumoasă ș. a. Din categoria celor din urmă cele mai multe le găsim în Penteleu și Mții Vrancei, vestiți din vechime pentru pășunile lor grase.

A-și aduce veșnic aminte de ce este rău, poate să slujească urmașilor de avertisment și prevedere, dar nu cuprinde un principiu sănătos de vieață.

Locurile, considerate de ciobani ca normale pentru pășunat, n'au numiri specifice în legătură cu felul pășunii.

Multe numiri date după plante d. ex. Stevea (Steghea), Uricarea, P. Bojului, Șteiașa, Brustura ș. a. ne indică și locuri vechi de așezare a stânelor și a târelor, știut fiind, că aceste plante cresc de preferință în locuri bătătorite și gunoite de animale.

Numiri ca, Piatra Arsă, Arșita, Arzătura, Jariștea, D. Roșu, și altele similare, numai în cazuri extrem de rare sunt o reminiscență

a pădurilor arse, ce s'ar fi aflat cândva prin acele locuri. Obişnuit sunt date locurilor de păşunat sterile, pârлите de soare. Le găsim date aproape totdeauna numai locurilor din faţa munţilor, nu şi celor din dosul lor, cari de obicei sunt umede.

Între numirile privitoare la animale găsim înşirate, la toate atitudinile, numele tuturor animalelor cultivate în România. Alături de o mulţime de Văcării, Porcării, Mt. Cailor, Piciorul Caprei, P. Boului, Cănelui sau Măgarului, abia găsim de două ori numele de Oaie şi de câte o singură dată de Berbec şi Băluţa. Am fi însă foarte greşiţi, dacă am crede din acest fapt, că în această regiune creşterea oilor ar fi în prezent, sau ar fi fost în trecut, precumpănită de creşterea altor animale. Zecile sau chiar sutele de numiri de Stâna, Târла, Înţărătoarea ş. a. se refer exclusiv la creşterea oilor. Numai oile se adună la „stână” ori „târlă” şi au „baci” sau „băci” şi numai mieii au „înţărători” anume. Căii şi măgarii sunt în „stăvi”, boii şi vacile în „văcării” şi porcii în „porcării”.

Vedem însă din aceste numiri, cât de variată şi multilaterală a fost şi este şi azi creşterea animalelor în această regiune. Doar singure „porcăriile” au fost rărite în munţi şi gonite în alte părţi...

Foarte interesantă este numirea de Pişcul Camelelor, înalt de 1276. Se pare, că ne aflăm în faţa unei greşeli a cartografului, care a transcris, în loc de cămilelor, camelelor. În acest caz am avea în această numire un indiciu preţios cu privire la întinderea în trecut a cămilelor până în munţii noştri.

Interesantă este numirea Plaiul Băcilor (v. punctul D.) 1053 m., intrucât ne aduce aminte, că unele stâne aveau băci, adecă băciţe, în loc de baci — cum se obişnuieşte. Am găsit şi eu câteva stâne cu băciţe, mai cu seamă mai pe la poalele munţilor.

O mulţime de numiri toponimice derivate dela „caş”, alături de unul singur „P. Brânzei”, ne spun limpede, că în trecut în această regiune se prepara mult caş sau caşcaval. Vestitul „caşcaval de Penteleu” avea faimă în ţara întreagă, faimă pe care o mai păstrează până azi, însă pe nedreptul. În vara aceasta am găsit în Penteleu o singură stână, unde se mai prepara încă, în măsură cu totul redusă, şi caşcaval. Din laptele de oaie se prepară azi aproape numai brânză de burduf, în coaje de brad, sau telemea zisă de Brăila. Căşăriile sau pogorât şi ele din munte la câmpii, unde prelucrează aproape numai lapte de vacă.

Numirea „Plaiul Surlilor” ne păstrează amintirea unui instrument muzical neîntrebuinţat de mult de păstorii munţilor noştri. „Sfânta Surlă” o mai găsim azi doar la „Junii din Groaverii Braşovului”, urmaşi şi ei — probabil — ai vechilor păcurari români.

(Surlă mai este numită și o colibă ascuțită la coperiș, imitând probabil forma instrumentului. Informația aceasta o datoresc Dlui prof. Dr. Lacea.)

Din cercetarea numirilor toponimice din munții de pe la marginea Câmpiei Bârsei și a Treiscaunelor mai constatăm, că păstoria aci o făceau și o fac și azi aproape numai Românii, deși ne găsim, cel puțin pe versantul dinspre Transilvania, într'o zonă de conlocuire a lor cu Săcuii și Sașii.

SABIN OPREANU.

Doctrina poporală în economia politică.

(Urmare din Nr. 9 și sfârșit.)

Așadară cea mai importantă dintre averile de frunte este sănătatea, sau cum i se mai zice astăzi și „*capitalul biologic uman*“ sau „*capitalul biopolitic*“, adică un capital economic, a cărui valoare nu o cunosc decât două feluri de oameni și anume: unii, cari au să-l plătească atunci, când își caută sănătatea perdută, iar de altă parte aceia, cari primesc un capital echivalent, aflând și reparând în schimb sănătatea omului.

Astfel economia poporală prețuește sănătatea mai presus decât toate averile, zicând, că *decât toată bogătatea e mai bună sănătatea*, sau cu alte cuvinte: *decât orb și călare, mai bine schiop și pe jos*, pentru-că, *dacă ai ochi mâni și picioare, poți să muncești cu sudoare*. Așa e omul: *cap, mâni și picioare are, munca e comoară mare, așadară munca însăși este capitalul, munca e blagosovită, când te fii de ea, ai pită*.

Și care este munca cea adevărată? Este munca, despre care se zice, că *omul tace și face*, pentru-că *cine lucrează și tace, el mai multă treabă face*, adică așa, că, *dacă te-apuci de vre-o treabă, n'o lăsa fără ispravă*, pentru-că *la multe cine gândește, nimica nu isprăvește*. Prin urmare a doua avere, care urmează după sănătate este *timpul bine întrebuințat la lucrări spornice*, duse la bun sfârșit, cu bărbăție, cu hărnicie așa, cum se zice, că *un ceas al dimineții face cât trei de după prânz*, pentru-că *cine se scoală de dimineață, isprăvește mai mult în piață sau pentru-că mâncarea de dimineața o lasă pe seară, dar lucrul de seara nu-l lasă pe dimineață*. Și așa, omul, care este harnic, totdeauna are praznic. Asemenea cuvinte, ca „*perde vremea și pierde vară*“, sau „*fură vremea*“, nu sunt vorbe aruncate așa fără nici un rost, pentru-că vremea perdută Românul o consideră drept pierdere definitivă și ireparabilă: *vremea trecută nu se mai întoarce*. Prin urmare din timpul petrecut în activitate

folositoare se alcătuește averea cea mai importantă a omului: vieța, căci într'adevăr omul are vieță și moarte, adecă atunci, când nu mai are zile, s'a isprăvit, după vorba, care zice, că n'am omorât eu pe moșul și pe bunica, ci a murit, că n'au mai avut zile.

Al treilea fel de averi este capul cu judecată și cu minte, pentru-că unde nu e cap, e vai de picioare. Săracul de ce e sărac? Pentru-că nu are minte-'n cap. Inteligența poate să fie și moștenită, după cum se zice, că nerodul toată a lui prostie e dela părinți moșie. Dar inteligența și învățatura se poate câștiga și prin școală, pentru-că școala face pe omul om, precum altoiul pe pomul pom. Adecă cine nu învață în școală, poate învăța și din școala vieții, pentru-că nu toți cei ce umblă la școală învață. La școală învață numai cine vrea să învețe, dar în școala vieții nu mai merge așa, pentru-că aici omul vrând-nevrând este silit să învețe, după cum se zice, că omul cât trăește în vieță tot învață, tot învață și tot nu se nvață, adecă cât trăești, multe pătimești, multe greșești, multe înveți, pentru-că pe tot omul în vieță nevoile îl învață așa, că cine ce învață, nu uită 'n vieță. Asta-i învățatura despre care se zice, că ce înveți la tinerețe, vei ști și la bătrânețe. Și cum învață omul cele de folos în economie? Așa, că cine întreabă, nu greșește. Deci se zice, sfătuieste-te cu mic, cu mare și apoi judecă singur, pentru-că numai nebunul întâi o croiește și apoi se socotește. În legătură cu aceasta se mai zice, că, de vrei sfat la vre-o treabă, mergi pe leneșul întreabă, că altuia dă povață, dar pe sine nu se nvață. Judecata este însă rezervată pe seama omului cu judecată în cap, după vorba care zice, că: cu judecata și nu cu lopata. Adecă judecata este în capul omului.

O altă avere, care încă merită să fie luată în considerare mai este și norocul omului, despre care se zice: fă-mă mamă cu noroc și apoi m'aruncă și 'n foc. Șansa, conjunctura, numite cu numele de noroc sunt cam de acelaș preț cu sănătatea, dovadă urarea generală românească: „Noroc și sănătate“, deoarece, când va vrea norocul să-și întoarcă pasul, n'aduc anii, ce aduce ceasul.

În sfârșit ultima grupă de averi, care nu este cea mai mică dintre toate, este și mulțimea averilor materiale, cu banii în frunte. Toate acestea se prețuesc în sistemul poporal nici mai mult, nici mai puțin, decât după cuviință, fără nici o exagerare în nici o direcție. Banul muncit nu se prăpădește, din contră banii adunați ușor lopata-i grămădește și sapa-i risipește. Este prea adevărat, că puterile la om sunt anii și aripile lui sunt banii, pentru-că omul fără bani e ca pasărea fără aripi: când dă să sboare, cade jos și moare. Cu toate acestea se zice, că omul face banii și nu banii pe om, pentru-că scumpul nu e stăpân pe banii lui, ci banii îl stăpânesc. Și-apoi bani au și țiganii. În

sfârșit nu-i bine, când averile de frunte sunt ca păraul de munte, care astăzi curge și îneacă, mâine scade și-apoi seacă.

Și care sunt aceste averi? Pământul, vitele, dar cu pământul ce să faci și ce folos de boi și vaci...? Toate acestea sunt și ele ceva, adecă acel „ceva“, care nu-i minciună, dacă se găsește 'n mână și despre care se zice, că mai bine ceva decât nimic.

În doctrina populară „*nimicul*“ este chiar mai de preferit decât sărăcia, după cum vom auzi mai târziu, când ni se va spune, că: „*decât să fii sărac, mai bine să n'ai nimic*“, pentru-că: de copii, de barbă și de coate goale să nu se plângă nimeni. Toate cele auzite până aici ar forma un material suficient pentru o roată la căruța economică, în senz figurat.

Ajunși aici, am putea trece la roata corespunzătoare din partea dinainte a căruței, la venituri sau la tovarășa dinapoi, adecă la roata datoriilor. Dar mai înainte de aceasta să pomenim ceva și despre complexul averilor negative, adecă despre pauperism, numit românește: „*sărăcie*“.

Părerile poporului despre sărăcie sunt destul de interesante, deoarece, după-cum am auzit mai înainte, dacă am auzit bine, nu se poate trage decât o singură judecată și anume, că tot omul se naște de-adreptul proprietar al tuturor averilor sale, stăpân pe capul său și la bine și la rău.

Atunci? Ce este sărăcia, de unde vine și cum se ține, și cum se sfârșește? Sărăcia nu este tocmai rea, pentru-că sărăcia învață pe om, ca să fie econom. Ori: dascălița sărăcie te 'nvață economie. Sărăcia în casa Românului este un oaspe de regulă nepoftit, dar nu și necunoscut, pentru-că în general se zice, că gol am venit pe lume, gol am să mă duc. Așadară de sărăcie nu-mi pasă, că șade sub pat acasă: a ouat și-acum clocește. De-o vrea Dumnezeu sporește!

Dar ne interesează cine este săracul și cum îi este viața?

Săracul n'are după ce bea apă: el umblă gol ca un pistol, adecă se îmbracă numai pe dinlăuntru, pentru-că ce-i pe dânsul este și în ladă, ori: săracul n'are nici o haină, nici la inimă vre-o taină.

În general se știe, că în economie tot omul trage jar la oala lui. Dar săracul? Ce ferbe el la foc? Mai ferbe și el câte-o oală, una seacă, alta goală.

Săracul nici unghii n'are, la vreme de scărpinare. Dar ce-a făcut cu unghiile? . . .

Asta-i sărăcia adevărată, care după om se ține, ca turbarea după câine.

Și cu toate acestea Românul o ia mai așa cu frumușelul și o întrebă:

— „Tu, foamete lungă pe unde-ai iernat ! ?

— „La săracu' -n pungă și mai mult sub pat !“

Dar vieța săracului ? Este o vieță cârpită cu ață, adecă haina lui e mai mult ață decât față și se rupe mai cu seamă unde ață este mai subțire. Iar zilele lui sunt niște zile amărate, năcăjite și târâte, pentrucă sărăcia e mai scumpă decât bogăția.

Și de unde vine sărăcia ? Ea pleacă și vine mai cu seamă dela lenevire, pentrucă săracul perde nu numai dimineața, ci mai perde și vara, adecă vara 'ntins la umbră doarme și iarna moare de foame. Lenea este mama sărăciei și lenea e cocoană mare, care n'are de mâncare. Lenea face pe bogat a i se ură și pe sărac în nevoie a se târă.

O gradație a săracului mai este și calicul, care după ce are calicia, mai are și fudulia, așa, că se răsfată 'n haine lungi ca un ban în două pungi sau ca și o capră râioasă, care tot în sus își ține coada.

Dintre toți săracii însă cel mai sărac este omul sărac la minte, adecă acela, care nu vrea să știe nimic din ale economiei.

În sfârșit, după ce a învățat și s'a învățat minte, săracul poate trece din sărăcie la economie printr'un timp de tranziție : Stăpân nu poți ajunge, dar slugă ori când.

Cu acestea am terminat o schiță generală a uneia dintre părțile principale ale economiei, care este partea averilor și pe care am asemănat-o cu una dintre roatele dinapoi ale căruței, ce ne simbolizează însăși economia.

Alătura de această roată se găsește și roata datoriilor.

Românului nu-i prea place nici să fie el dator la alții, dar nici să se incurce în datorii de-ale altora. Conferențiarul, cu toate că și-a propus să nu alunece nici în partea preocupățiunilor comparative, nici în cealaltă a criticei doctrinelor consacrate, totuși, nu se poate reține de a pomeni despre o subtilitate de nuanțare în privința părerilor poporului german și a poporului român despre datorii.

Neamțul zice, că : „*Geldschulden sind keine Wunden*“, reținându-și motivarea pentru sine : „*Sie heilen nicht!*“

Românul însă zice, că datoria e ca răia. Nu e bună, pentrucă cu funia altuia să nu te lași în puț, adecă din pumni streini nu te sature, când beai apă, pentrucă haina împrumutată nu ține de cald.

Ei bine, se întâmplă câte-o dată, că omul se sbate așa ca peștele pe uscat, pentrucă setosul bea apă din orice lac, adecă e rău cu rău, da-i mai rău fără rău și consecința urmează dela sine : Cine cere nu pierde, dar nici omenie mare nu are, pentrucă pe deoparte creditorul (împrumutătorul) zice : Când îi dai îi față iapa și când îi ceri, i-a murit mânzul. Nu-i vine la socoteală să dea

împrumut, pentru că cine-și ține pâinea în sânul altuia, de multe ori rabdă de foame.

Dar pe de altă parte debitorului (împrumutatului) iar nu-i convine așa, ca să o ceri rasă și afânată și i-o dai cu vârf și-n-desată. Și nici asta nu-i convine, ca să te-împrumuți nuiele, gardul se prăpădește și datoria nu putrezește. Ba se mai gândește și la dobânzi. În privința dobânzilor creditorul zice, că împrumuți pentru dobândă și pierzi capetele, adică în loc de dobândă, te pome-nești cu osândă, pentru că datornicul nu-și mai bate capul nici chiar cu datoria, ci zice, că se scrie pe lumânare pentru neuitare, sau se scrie pe ghiață până dimineață, pentru că „Slavă Domnului”, am să dau, n'am să iau, prin urmare, de ce arde lumina noastră pentru socoteala voastră, dar cânele îmbătrânește de drum și ne-bunul de grija altora.

De altă parte debitorul își face socoteala așa: Caută-ți de sărăcie și nu pleca la vânat cu pușca goală (seacă), pentru că, dacă iai împrumut, ai fugit de ploaie și-ai dat în noroaie, pentru că din zgâmbulița cea mică, buba mare se ridică, adică focul, când se în-cinge, anevoie se stinge, pentru că o boală, dacă vine la om, strigă către celelalte: „Săriți, că l-am prins!” Și așa te pome-nești, că buturuța mică răstoarnă carul mare.

În sfârșit și împrumutătorul (creditorul) și împrumutatul (de-bitorul) ambii ajung la ideia, că o ciocnire între ei nu se poateocoli, adică două ouă când se tot ciocnesc, unul trebuie să se spargă.

Prin urmare, cine nu e dator, este destul de bogat și apoi, dacă nu ai cal, mergi pe jos la deal.

Pe datorie nu-i bine nici să cumperi, pentru că se zice, că cine cumpără pe datorie plătește de două ori, tocmai așa, ca și cine bea în cinste, se îmbată de două ori, pentru că darul la dar merge și cinstea împrumut. Și-apoi ce folos de prăvălie cu chirie și marfa pe datorie?

Nu-i bine nici să iai garanție pentru altul, deoarece se zice, că, dacă n'ai treabă, fă-te martor și dacă ai bani prea mulți, fă-te chizeș!

În sfârșit nici să vinzi pe credit nu-i bine, fiindcă se zice, că-i mai bine peșingea pe ipingea, decât cu toptanul și banii la anul, pentru că, cui îi dai pe datorie, nu-ți mai calcă 'n prăvălie, ci pierzi prietini, pierzi și bani, ba-ți mai capeți și dușmani.

Cam acestea sunt părerile economiei populare în privința datoriilor față de străini. Dar acestea nu-l opresc pe economul nostru de a se socoti cu atât mai mult dator față de sine însuși, față de propria sa economie, pentru că se zice, că prietenul omului este punga cu banii și sacul cu mălaiul. Adică fiecare trage jarul la oala lui sau spuza pe turta lui și fiecare se leagă acolo unde îl doare, fiind cămașa mai aproape decât cojocul. Deaceea zice,

când îți intră paraua în mână, leag'-o cu nouă noduri, adecă să mă iai, când mă găsec, să mă ai când îți lipsesc. În felul acesta roata datoriilor (mai ales prin datoriile față de propria sa economie) ajunge să fie tot atât de mare, cât este și roata averilor.

Până aici roatele dinapoia căruței..

Ce privește pe cele dinainte: veniturile și cheltuielile, acestea, deși egale, trebuie să fie mai mici decât cele dinapoi.

În privința veniturilor se zice, că e mai bine mai puțin cu dreptate, decât mult cu strâmbătate, fiindcă Românul nu umblă după secerat pe unde n'a semănat, ci dintr'o muncă cât de mică, dacă nu curge tot pică, fiindcă munca, când ți-o cauți bine, și Dumnezeu e cu tine, deoarece, când se trudește săracul, Dumnezeu îi umple sacul. Cu alte cuvinte nimeni nu zice: „Ia-mi Doamne!”, ci tot omul zice: „Dă-mi Doamne!” Așadară vara cine își câștigă, iarna nu se încârligă, pentrucă și furnica își strânge de cu vara pentru iarnă.

Dar, cine aleargă după doi iepuri, nici unul nu-l prinde, adecă nu poți ține doi pepeni într'o mână, fiindcă nu se poate și lănoasă, și lăptoasă, și grasă, și de vreme acasă, cu alte cuvinte, găina nu se poate cu două, și cu pui și cu ouă, fiindcă cine cuprinde multe, puține adună și celui cu meserii multe, casa-i este fără curte.

Pe cât este de mică roata veniturilor, pe atât este de modestă și roata cheltuielilor, fiindcă Românul zice: „*Cheltuește Român, dar vezi ce-ți rămâne!*” Adecă zice cu alte cuvinte: cumpăna, nepoate, e bună la toate. Prin urmare nu face bine omul, care, ce câștigă într'o vară, cheltuește într'o seară nici acela, care adună câte unul și varsă cu pumnul, zicându-i-se: nu risipi meiul, că anevoie se adună.

Așadară se zice: când cumperi, să fii cu ochii în pătru: te tocmește dușmănește și plătește omeneste. E lesne de vândut, dar anevoie de cumpărat, pentrucă voia vinde patele și nevoia le cumpără, sau te pomenești, că îi dai un ban să te rază și doi să te lase.

Adevărata economie, după părerea poporului se face la cheltuieli, deoarece se zice, că celui cu economie suta-i este ca o miie, pentrucă ori la unul, ori la trei tot o lumânare arde și să ne cârpin, să ne mai cârpin, că nu putem să ne tot înoinm. Așadară leagă sacul până e rotund, nu când ajunge la fund, fiindcă nu e mai grea boală decât punga goală.

În sfârșit omul să nu fie nici prea econom, nici prea galanton, fiindcă obrazul subțire cu cheltuială se ține, adecă și un nebun mănâncă șapte pite, dar mai nebun cine i-le dă. În general nu e meșteșug a găti mâncare, ci e meșteșug a o potrivi din sare, pentrucă sarea-i bună la fertură, însă nu peste măsură. Așadară, dacă nu-ți este puterea cât îți este vrerea, atunci: pâine cu sare e gata mâncare. La cheltuieli mai mult decât ori unde se înțelege mai bine legea măsurii, adecă măsură mai de multe ori

până croiești odată, fiindcă unde nu e socotință, acolo *socoteala merge rău*.

Precum cele patru roate ale unei căruțe nu pot avea prezența de a forma singure vehicolul în funcțiune, ci mai sunt destule alte părți de construit și de examinat, tot asemenea nici despre cele spuse astăzi nu s'ar putea zice, că ele sunt economia particulară după vederile sistemului poporal. Mulțimea legilor economice și a sentințelor date de judecata profundă a poporului este nesfârșită. Doriți să auziți poate și ceva despre osii, despre oiște, despre coșul și inima căruței economice, în senzul figurat? Cari sunt osiile? Cea dinainte zice, că nerodul întâi o croiește și apoi se socotește. Prin urmare socoteala deasă e frăție aleasă. Iar osia dinapoi zice, că, decât slugă mare, mai bine stăpân mic, adecă stăpân nu prea poți ajunge, dar slugă oricând, pentrucă omul neslujit e ca lemnul necioplit, dar cine schimbă stăpâni slugă îmbătrânește.

Dar oiștea căruței? Este profitul și pierderea, adecă ori câștigi, ori păgubești, tot negustor te numești, pentrucă nu se alege câștigul din pagubă. Iar inima căruței, după cât ni-se pare este „interesul poartă fesul“, pentrucă pe ciobanul fără câine lupii-l lasă fără pâine, adecă: lupul de ce are ceafa groasă, că singur își gătește masă. Adecă: cum îți vei găti, așa vei prânzi; cum îți vei așterne așa vei dormi și, în sfârșit: ochiul stăpânului îngrașă calul, pentrucă în nădejdea slugii, dai de fundul pungii.

Coșul căruței se construiește și el solid și după măsuri potrivite, pentruca să cuprindă, să păstreze și să poarte întreg cuprinsul economiei. adecă: fiecă nebun știe să câștige bani, dar nu știe să-i păstreze. Măsurile și proporțiile se strâng în limite rezonabile, pentrucă lăcomia strică omenia, precum se vede la omul care este lacom la bogăție și sărac la minte, deoarece ajung banii strângătorului în mâna cheltuitorului, dupăce lopata grămădește și sapa risipește, ori așa că: nemulțumitului i-se ia darul; ori nemulțumitul fuge de bine și dă peste mărăcină.

Caii? Forța motrică? Este omul însuș, sau oamenii vrednici, adecă: omul vrednic se face luntre și punte și trebuie să iasă la liman, pentrucă nimeni nu întreabă de casa frumosului, ci de casa vrednicului.

În sfârșit cine mâna căruța? Este oare acel „*homo oeconomicus*?“ Nu, ci este un simplu om de treabă, un om despre care se zice. că „omul sfințește locul, iar nu locul pe om...“ Sunt nenumărate aceste legi naturale de economie particulară și dacă sunt exprimate de regulă în formă metaforică aceasta nu împiedică pe nimeni să spargă această coaje spre a scoate la iveală sâmburii legilor cu valoare universală pentru economia politică.

Edificând construcția științifică a economiei politice pe asemenea temelii, nimic mai firesc decât să ajungem să vedem o

doctrină deosebită de sistemele tuturor școalelor de economie politică.

Aranjamentul sistemului nu va mai urma planul obișnuit cu cele patru secțiuni doctrinare de până aici: producția, circulația, repartiția și circulația bunurilor, ci vom ajunge la alte patru secțiuni: socoteala, (sau contabilitatea) existența, independența și stăpânirea sau dominațiunea economică a subiectelor sau a unităților, sau individualităților economice, deoarece economia națiunii, economia claselor sociale, economia națiunilor, procedând prin abstracțiune dela elementele date prin economia particulară n'ar putea depăși terenul îngrădit de legiurile firești ale acelei economii.

Din rădăcinile viguroase ale economiei considerate de înțelepciunea dedusă și verificată prin experiențele milioaneilor de autori anonimi, n'ar putea crește decât pomul sănătos și folositor al unei economii politice, capabile să întimpine cu succes și să respingă orice atacuri primite din partea oricăror curente de idei doctrinare diferite.

Ne-am interzis de bună voie a ne ocupa aici și acum de comparația legilor preconizate de doctrinele diverse, consacrate în știința economiei politice. Nu renunțăm însă la speranța, că va veni vremea să o facem sau să o vedem și pe asta. Cum legea ofertei și a cererii, sau legea diviziunii muncii, legea rentei, a concurenței, legea lui Gresham, legea de aramă și toate celelalte legi atacă sau sunt atacate de doctrina poporală și cum școlile istorice sunt privite de sistemul poporal? În ce măsură se poate menține școala liberală, școlile socialiste, socialismul de stat, creștinismul social și solidarismul? Care este teoria valorilor adoptate de doctrina poporală etc., și invers, ce răspunde știința economiei politice la chestiunile puse de doctrina poporală prin legile sale?

Dar ce folos are Asociațiunea „Astra” din toate acestea, și ce importanță are o asemenea preocupățiune pentru cultura și literatura poporului român?

Secțiunea social-economică a „Astrei”, procedând în această direcțiune, cred, că-și va câștiga meritul de a fi îmbogățit, din isvor folkloristic, știința economiei politice cu o doctrină nouă, iar poporul însuș va profita dela „Astra” de răspândirea generală a cunostințelor economice, cari nu mai au nevoie de popularizare, ci numai de propovăduirea simplă a învățămintelor populare în mijlocul poporului, sau, cum s'ar mai putea zice: „*Ale tale, dintru ale tale!*” *)

VAS. VLAICU.

*) Conferință ținută la 2 Maiu 1928 in Cluj.

În slujbă nouă.

VI. Prânzul Paștilor.

Cât ținu săptămâna patimilor părintele Dumitru nu mai avu vreme să fie muncit de conștiință în legătură cu spovedirile. Oamenii se 'mbulziau să nu rămână păgâni de sfintele sărbători. Se imbulziau în ușa bisericii ca și când s'ar deschide la mari bucurii, și adeseori se certau pentru întâietate.

Dumitru se silea să nu se dea bătut : cu toată graba amarnică a creștinilor, le punea trei-patru întrebări de căpetenie, așa că omul trebuia, vrând-nevrând, să ese din generalități și să mărturisească ori să tăgăduiască anume păcat mai greu.

Părintele mai aflase ceva ce-i putea liniști puțin conștiința chiar când ar fi avut vreme să se judece : Împărțea canoane grele. El își zise : „Dacă n'au voit să mă asculte, să vină din bună vreme la mărturisire ; dacă se supără și n'au răbdare când țin pe vr'unul un ceas subt patrafir, cel puțin să se canonească. Fie canonul mai greu decât vina, nu va fi nici o nedreptate. Pocăința fără suferință nici nu se poate închipui. Trebuie să simți durerea pentru păcat în inimă, iar dacă nu poți ajunge până aici, să suferi cel puțin, în trupul tău, canonul“.

Dumitru băgase de seamă că puțini creștini simțeau durere pentru păcatele lor ; cei mai mulți veneau și spuneau din datină câteva formule, dar în conștiința lor greutatea păcatului o măsurau de cele mai multeori cu răul ce și-au făcut lor înșiși prin el, nu prin ideia abstractă a ofenței adusă lui Dumnezeu.

Cu foarte măsurile luate părintele Dumitru s'ar fi sbătut în neliniștea conștiinții, dacă ar fi avut vreme : spovedirile credincioșilor lui erau departe de ceea ce trebuiau să fie !

Dar n'avea vreme de gândit : seara i se închideau ochii înainte de a-și isprăvi rugăciunile. Și durmea buștean până la țin-gălitul clopotului. A trecut și săptămâna patimilor, și întâia zi a

învierii, cu foarte puține din emoțiile pe cari le presimțise părintele Dumitru, deși slujise pentru întâia oară deniile cele dulci și pătrunzătoare din marea săptămână. Avuse mereu treabă, ba pusesese chiar centrul vieții satului întreg în marile zile de post, ca și în întâia zi de Paști. Și el înțelese, cu destulă desiluzie și înfrângere sufletească, ce deosebire e între simțirea și căldura credinții când singur stai, cu gândul tău, în fața Domnului, și când biserica plină e cu ochii ațintiți asupra ta. Veșnica slăbiciune omească! Par'că n'ai mai sluji lui Dumnezeu, ci celor ce-'s cu ochii la tine! Pentru ei cânti frumos, pentru ei citești cu mlădieri de glas ecteniile, pentru ei . . . îți netezești chiar barba și mustațele, uitând pe Stăpânul, căruia singur ar trebui să-i slujești.

Dumitru, la sfârșitul liturghiei din întâia zi de Paști, se simți micșorat, ostenit, cu gândurile risipite: Nu avuse mulțumirea pe care o presimți. Ceea ce-'l preocupă mai mult la liturghia din luminata zi fusese, de-o pildă, numărul mare al cântăreților, cari se îmbulziră în cele două străni și în jurul lor. La ei se gândea, după liturghie, desbrăcându-și cu încetineală odăjdiiile. Erau oameni pe cari nici la biserică nu-i văzuse până acum, dar mi-te în strană, lângă diacul. Tot felul de creștini: și mai tineri și mai bătrâni, ba și copilandri bălani. Dumnezeu să te ferească de așa cântec! Îți spărgeau urechea! Trăgănau cântarea, o scuturau, o inieptau cu asprime, cu glasuri aspre, dure, care nu se supuneau ori cât înălțau cântăreții din grumazi și smânceau din cap. Nici nu știau glasurile. Aveau așa o idee vagă cum e glas cinci, de-o pildă, când se repezeau la „Pecum se risipește fumul să se risipească”. Dar ce cântau ei, într'o cumplită disarmonie, bornăind sau chiuind, după cel ce cânta în frunte, repezindu-se cu toții, cu fețele crispate, cu frunțile încrețite, — nu mai era nici glas cinci, nici cântare bisericască. Era mai ales un bărbat tinerel, brunet, nălțat, bine îmbrăcat, care cânta subțire de tot, și fiecare întorsătură a cântării o începea și o sfârșea cu un „peee-le-le-lee” prelung, care răzbătea prin mugetul tuturor. Și mai era o potcă de flăcăiandru, căruia i se schimba glasul chiar acum, și căruia nu-i mai tăcea gura, mestecându-se în cântecele tuturor, botezându-le cu o scârțăială ruginită.

Dumitru din altar, cât ținu liturghia, își întorcea uneori capul, se uita cu ciudă la strană, fixa pe diacul. Dar diacul nu vedea nimic: el moțăia în strană, toropit de căldură și de oboseală, mulțumit că are cine să-l suplinească. Iar cântărețul la care privea nenorocit popa Dumitru, în loc să înțeleagă și să lase cântarea, mai vârtos se înverșuna, întindea grumazi și smâncea din cap, convins că-l uimește pe popa cel nou, care n'a avut încă de unde să-l cunoască.

Părintele Dumitru se desbrăca pe 'ndelete în altar. Poate, fără să-și dea seama, el înțelegea că o bună parte din sensibilitatea lui în această zi luminată i-au distrus-o cântăreții aceștia im-

provizați, cari se arată în toate satele la zile mari, și strică cele mai frumoase slujbe, răpindu-le tot farmecul. Și simți o ciudă instinctivă împotriva lui Precupaș, a diacului : pentru ce-i lăsase să-și facă de cap ? El, diacul, pentru ce nu și-amai deschis gura cât ce-au eșit din utrenie ?

Se întreba așa, când diacul se strecură în altar.

— Părinte !

— Ce mai vrei ? îi răspunse preotul în silă, fără să-l privească.

— Poporul așteaptă. Ai uitat !

— Ce-am uitat ?

Diacul se apropie de altar.

— Ai uitat să vestești pe cei cari au dat Paștile.

Dumitru îl privi acum limpede.

Da, avea dreptate ! Uitase ! Și abea acum băgă de seamă că nici un creștin nu se clintise dela locul lui în biserică, deși liturghia era de mulțitor sfârșită.

— Vestește-i acum ! insistă diacul.

Dumitru se simți umilit : îi era greu de lenea diacului, și totuși trebuiau să-i ceară ajutorul lui : uitase numele creștinilor cari dăduseră Paștile. Dintr'o ridicare din sprâncene a părintelui, Precupaș înțelese despre ce este vorba. Îi șopti în ureche (era și crâznicul în altar):

-- Moisa Nicoară și soția lui Nastasia.

Dumitru eși în ușile împărătești, făcu vestirea, adăogând formula tradițională : „Pe ei și pe-ai lor pe cei vii Dumnezeu să-i trăiască, iar pe cei morți ai lor Dumnezeu să-i hođinească”.

— Să le fie paus, răspunseră creștinii în cor, apoi începură să ese din biserică.

— Mâne e zi mare, părințele, zise vesel diacul. El era mai proaspăt ca'n zilele obișnuite de Duminecă, la sfârșitul slujbei. Se vede că azi dormitase binișor, scuturându-se de osteneala slujbei.

— Mai mare ca azi ? zimbi Dumitru, aducându-și aminte la ce face diacul aluzie, și simțind cum îi cade din suflet nemulțumirea împotriva bătrânului.

— Mai mare nu zic, da mai cu bucurie, pentru noi, fețele bisericesti. Că vezi, sfinția ta, azi abea vom ajunge acasă, abea vom gusta ceva, și va trebui să ne întoarcem la vecernie. Cine poate lăsa sfânta zi de Paști, fără vecernie ? Vin, doar, evangheliu ca lă liturghie. Dar, de mâne, ne vom odihni și noi ; mâne putem rămânea lângă un pahar de vin. Și ști de unde a adus Moise vinul pentru Paști ? L-ai gustat în Paști și sfinția ta, ai văzut ce gust, dar n'ai de unde ști ce viață e ! Înainte cu cincisprezece ani a mai dat odată Moisa Paștile. De-atunci nu s'a mai rătăcit vin dela Cricău pe la noi, până azi, părințele.

Eșiau amândoi pe porțile progadiei, gata să se despartă.

— Am mai avea o vorbă pentru mâne, părinte, zise diacul. Cine vine la prânzul Paștilor la mine Nicoară ?

Dumitru se opri :

— Fiecare sat cu datina lui. Pe la noi merge preotul, diecii, crâznicul și clopotarul. Veți avea, cred, și aici o datină.

— Avem, răspunse Precupaș. Avem, dar Moise ar vrea să se abată dela ea. De-aceea m'a pus pe mine să întreb. Ce spui sfinția ta, se poate ?

Nu e lucru chiar așa de ușor. Dacă este un obicei nime nu se supără. Dacă se strică obiceiul, supărarea e ușoară. Dar ce vrea Moise ?

— Nu-i mare lucru părinte. Vrea să-și cheme la masă și nănașii, și pe diacul cel bătrân ?

— Cum, este în sat un diac bătrân ?

— Este, cum nu. Cel care a slugit înaintea mea.

— Dar nu l-am văzut niciodată la biserică !

— E tare bătrân, părinte ! Nu mai vede !

— Dar nu m'a chemat nime să-l mărturisesc.

— E sănătos, încă, părințele ! Ei, iacă, pe el, pe Visalon vor să-l cheme. Ce să le spun ?

— Pot să-l aducă. Dar atunci, dacă n'a fost obiceiul până acum, vor trebui să-l cheme, pe viitor, câte zile vor mai avea, toți aceia cari vor da Paștile.

— Se și cade, părinte !

— Dar pentru ce nu l'au chemat și până acuma ?

Diacul tăcu. Se gândi îndelungat.

— Nu știi, zise el însfârșit. Mi-se pare că popa cel bătrân nu-l suferea să se mai amestece în cele bisericesti după ce a eșit din slujbă. — Da' eu văd că-i cu dreptate. Dacă vrea creștinul să-și aducă aminte și de bătrân. . .

— Ba e chiar lucru frumos, diece, zise preotul. Și apoi ce pagubă 'n bucate ori băutură mai poate face un om bătrân. De câți e ?

— Trecut de opzeci.

— Apoi vezi !

— Și totuși, părinte dragă, vezi cum sunt oamenii. Eu is diac de cinsprezece, și în vremea asta nime nu l-a mai chemat la prânzul Paștilor și pe bătrân, pe Visalon. Acum eu multe slăbiciuni oi fi având, dar de acela al pismeii mă lapăd. Ce mi-am zis eu când am știut că Moise Nicoară dă Paștile ? Dar' dacă ar bea și Visalon un păhărel dela Cricău ? Și am vorbit cu Moise . . .

— Adică dumneata . . .

— Vezi bine. În mîntea omului de rând cine să samene gândurile bune ! Moise s'a învoit numai decăt . . . Bine vorbeai sfinția ta despre datină. Datina e sfântă și nu supără pe nime. Și m'am gândit că nu ar strica nici câte-o datină nouă ; de pîldă asta : la

prânzul Paștilor din fiecare an să fie chemat și diacul cel bătrân. E cu dreptate, și e frumos, cum ai spus sfinția ta. Apoi nu se face gaură în cer cu paguba adusă la o masă de un om bătrân. Ce vrednicie de mâncare și de beutură mai am eu după cinci-șase ani? Iată, voi apăsa și eu un scaun!

— Să vie, diece, să vie! Cum să mă supăr? Dimpotrivă, mă bucur. E lucru creștinesc la ce s'a gândit Moise Nicoară, la ce l-ai îndemnat dumneata.

Dumitru plecă zimbînd spre casa parohială. Nu-i mai era necaz pe diac pentru că durmise la Țurghie în strană, și lăsă pe ceilalți să se ieie la întrecere.

Simți din nou ușoara adiere prin suflet, — încercată de mai multeori în paresemile acestea: ce plăcut lucru e, — ca o mireasmă — să treci cu vederea, înțelegându-le, slăbiciunile mărunte ale omului, născute din neputință omenească.

I. AGÂRBICEANU.

Mișcarea culturală.

Notițe literare

culese de

G. Bogdan-Duică.

I.

George Șincai censor interimar

(Censor literar!)

Sub nr-ul 46.499 se află, la Biblioteca universității din Cluj
opera :

ELME JÁTÉKJAI

ÍRTA

ARANKA GYÖRGY

(Stema Transilvaniei)

NAGY-VÁRADDON

NYOMTAT: SZIGETHY MIHÁLY BETŰIVEL,

1806-dik Esztendöbenn.

Pe pagina IV este tipărită opiniunea lui George Șinca
despre cartea lui Aranka.

G. Șincai scrie (și-i păstrează ortografia):

Approbatio.

Praesens Manuscriptum Hungaricum quod Magnus Dominus *Georgius Aranka* de Zágon, I. Tabulae Regiae in Magno Transylvaniae Principatu Assessor, et Societatis Linguae Hungaricae cultivantis Secretarius, vario Hungaricorum Versuum genere concinnavit sub titulo: *Elme játékjai*; ex Incliti Regii Revisoratus Librorum requisitione sedulo pervestigans, dignissimum judico, quod Typis in publicam lucem edatur. *Budae* die 8-va Octobris 1805.

Georgius Sinkai de eadem mpr.
penas Regiam Universitatis Pestanae Typographiam Generalis Typi Corrector, et Requisite Interimale Revisor Librorum.

Imprimatur.

Ant. Szerdahelyi mpr. Libr.,
Revisor M. Vardiensis.

II.

Un afiş teatral.

Intr'o colecție de afişe nemțești din biblioteca Bruckenthal (Sibiu) am găsit afişul românesc care urmează :

Sibiu

Marti 9-a Martie 1847 in Sala Redoutului

Societatea Romanăscă cântătoare teatrală

cu trecerea sua in Tera Romanăscă, sub directia lui Iosif Farkas a doe ore,
va produce

Preciósă

Melodrama cu choru cântătoriu in 4 Acte dupe Wolf, și Komlosi, întorsă de Butyán.

Personele:

Don Nicolae Violescu Arhon	D. Balogh
Don Constande fiul seu	D. Manyul
D. Petru Aurelian	D. Venter
Donna Justina sociea sua	Mad. Szeratsin
D. Eugen, fiul lor	D. Szeratsin
D. Athanasie Iulian, Diregetori de Politie	Farkas
Donna Eudoxia, Sociea lui	Dem. Josepha
Alexandru Marcian, Comendantu Cetatei	D. Gyurman
Vaivodu Ziganilor	D. Boxa
Viarda, sociea lui	Mad. Balogh
Preciósă	" D. Rozália
	" Jakab
Fete de Zigan	Dem. Serenka
Vasile)	D. Poppovits
Samoile) Zigani	D. Linka

Subscrisul fiind Convins despre Marinimitatea onoratului Publicu, si rugând
pertinire in viitorime se recomandă gratiei — umilit Serb

Iosif Farkas, Director.

Loje mari 2 fl. — mici 1 fl. 30 xr.

Scaun inchis 24 xr. — Parterre 20 xr. — Gallerie 10 xr. in argent.

Biletele se pot rescumpera la D. Steinhausen negottetori de carti in Casa lui
D. Hochmeister pêne dupé amneadi la 4 ore, dupé aceia la Cassa Theatrului.

Inceputul la 7 óre.

Despre societatea lui Farkas in *Ardeal*, până acum, in limba românească, eu cunosc numai notița scrisă odinioară de mine in *Semănătorul* despre reprezentațiile dela Orăștie.

Din incidentul afişului dela Sibiu adaog, despre Farkas, notițele care urmează.

Despre Farkas am mai găsit o știre in *Szuper Károly sziné-szeti naplója 1830—1850*, de Váli (Béla)*). Szuper spune ca bă-

*) Budapesta, Aigner, 1889, p. 55.

trânul Farkas își lua ziua bună dela cariera sa de actor; și că pentru a atrage mai multă lume a jucat, în Arad, românește o piesă de Kotzebue: *oláh nyelven tartott ma előadást, lefordítottván oláhra Kotzebue „Két Feledékeny“*¹⁾ *cimű darabját s minthogy ő, . . . ta, Fuló és B. Roza jól tudnak oláhhul, négyen oláh előadást tartottak, s ez bevonta az oláh hazafiakat is a színházba*“.

Reproducând pasajul citat Váli (Béla) scrie în *Az aradi színészet története 1774—1889*,²⁾ că piesa lui Kotzebue fusese tradusă de avocatul român Ioan Popovici; și adaugă că aceasta ar fi interesant și pentru motivul că a fost, în Arad, întâia reprezentare teatrală în limba românească (*az első színielőadás*).

Afișul din Sibiiu numește, ca traducător al *Preciosei* lui Wolf, pe un *Buteanu*, care mie nu-mi este cunoscut; și arată pe toți actorii „unguri“, care știau românește; însă, Maniu, Seracin erau desigur Români bănățeni.³⁾

III.

Ungurii despre noi.

Resfoind revista *Korunk tárczája* (1865) am găsit, la p. 87 un raport (destul de interesant) despre *Bukarest*.

La p. 147 am găsit o baladă cu subiect român *Mihály vajda leánya*, de Zihaly Imre. În opt strofe de câte opt versuri se povestește: În zori, într'o grădină din cetate, Basta-i apare fetei lui Mihai Viteazul. Dacă-l vrea ea, el se 'mpacă cu Vodă. Ea-l respinge. Basta o fură, fuge călare; călare din urmă vine iubitul fetei. Basta 'nfige 'n peptul ei un pumnal. Iubitul ajunge, dar pune mâna pe-o inimă rece. — Balada-i spusă frumos; și merită o traducere în versuri.

IV.

Prețuri de cărți.

(1832)

După: *Catalogus Librorum Scholasticorum qui in Typographia R. Universitatis Hungaricae in Conv. Mon. venales prostant*. Pagina 31—32.

Aritmetica românească. 8⁰⁰ cr. 14.

Bucvariu, cr. 6.

Datorințele suppușilor către Monarhul, cr. 7.

Economia de câmp, cr. 30.

Instrucție pentru școalele românești, cr. 4.

Istoria biblicească, cr. 7.

Carte către cinste, spre cetire, românească și nemțască cr. 34.

¹⁾ „Doi uituci“.

²⁾ Budapesta, 1889, p. 49 și 169 (nota 57).

³⁾ Cine vrea să cunoască și piesa, o poate găsi în biblioteca universală a lui Reclam.

Catihisis întărit de Sinodul ținut în anul 1774, cr. 10.

Catihisisul cel mare, cr. 24.

Manuductor pentru învățătorii școlasticești, cr. 31.

Modul învățerii spre folosul învățetorilor cetățenești și sătenești, cr. 48.

Regule șolăsticești, cr. 4.

Scrisoare frumoasă, cr. 3.

Tabla de Abzuchi, 4 Exem., cr. 2.

Tabla deplin a Slovenirii, cr. 24.

Ciasoslov mic, fl. 1.

Psaltirea, fl. 1 cr. 36.

(La biblioteca universității din Cluj, sub nr-ul 143960.)

G. BOGDAN-DUICĂ.

Discuții literare.

Altor reviste și ziare le-a revenit îndatorirea de a remarca îmbunătățirile ce s'au încercat la revista „Transilvania”, și tendința de a aduna în jurul ei condeiele mai cunoscute și cele ce se anunță mai nou în literatura Ardealului.

Organului cultural al „Astreii” îi revine sarcina onorifică de a readuna rândurile reslățite ale grupării literare ce *ființa* în Ardeal înainte de războiu, resuscitând și contactul literar cu vechiul regat, care a existat dela „Foaia pentru inimă, minte și literatură”, atingând apogeul cu gruparea dela „Lucefărul”, — ca să se intrerupă aproape cu totul după realizarea unirei celei mari.

E o constatare nu prea înveselitoare aceasta, dar adevărată, în întregimea ei.

„Lucefărul” a *trebuie* să înceteze la 1914, „Pagini literare” dela Arad a încetat și ea după 5—6 numere apărute în cursul războiului, iar „Cosânzeana”, susținută cu entuziasmul și jertfa dlui S. Bornemisa, a încetat și ea cu începerea anului 1928.

A rămas deci, singură revista „Transilvania”, ca să salveze onoarea literară a Ardealului postbelic.

Încercarea cu „Gândirea” n'a reușit pentru Ardeal. Oricât întemeietorii ei spuneau, la început: „Iată, în sfârșit, revista pe care o așteaptă Ardealul!”

„Gândirea”, excelent redactată dealtcum, nu a putut prinde rădăcini în Ardeal.

Aceeaș e situația cu „Cele trei Crișuri”, care se tipărește tot mai rar, a Craiova!

„Familia” din Oradea-mare apare când poate. „Salonul literar” dela Arad a încetat; amândouă sunt puțin cunoscute, ca să ne putem spune părerea asupra lor, iar „Evoluția” dela Cluj purta, încă dela început, pecetea efemeridei.

Mișcarea literară din Ardeal a ajuns la o respântie staționară.

Pentru publicul cetitor din Ardeal, o revistă literară este hrana sufletească, este *ogînda*, în care se recunoaște, cu părțile bune și rele, cu amintirile și reveriile lui . . .

Regionalismul atât de perhorescat în hărțuielele dintre partidele politice, devine aproape o necesitate de ordin imperativ, sub raport literar.

Cine va putea ignora farmecul, cu totul distinct al literaturii moldovene? Firul de torț auriu, ce învăluise ca într-o rețea de mătase, pe cei mai mari prozatori ai noștri, alături de nemuritorul autor al „Luceafărului”?

M. Sadoveanu ar fi putut scrie aiurea, decât pe malul Siretului, minunatele lui povestiri?

Dar „Clăcașii”, „Dela noi” și „Oltul” lui Octavian Goga, ca și partea cea mai strălucită a operei lui Coșbuc — citește: „Balade și Idile” — se putea scrie aiurea decât în Ardeal?

Dar „Moara cu noroc”, „Scormon” și „Budulea taichii” le putea scrie altcineva decât Slavici, care deschide larg porțile Parnasului, ca să dea intrare, pentru întâia oară în literatura noastră, țăranilor din jurul Aradului, trăind în mase așa de compacte, chiar la mărghinea pusteii ungurești?

Nu. Regionalismul, sub raport literar, departe de a fi o sperietoare, este o atitudine folositoare pentru toți mănuiitorii condeiului, cărora Dumnezeu le-a hărăzit un dram de talent.

Fiecare aduce cu el un colț din lumea lui a parte, răsfrântă prin modul lui de a observa și din pietre răslețe se alcătuieste, simetric și în deplină armonie: piramida cea mare, care înfruntă cu sfidare, vitregimea neputincioasă a vremii...

* * *

S'a lansat ideea înființării unei noi reviste literare a *Ardealului*.

Ideia nu a trezit un ecou deosebit, căci nu răspundea unei necesități de actualitate urgentă și nu exista o nouă mișcare literară care să o susțină.

Ea se va naște, poate, odată cu o nouă mișcare literară, după ce se vor fi potolit valurile de altă natură, care bat azi cu atâta vrășmășie.

Dar nici atunci nu se va porni în semnul declarat al *separatismului*, ci ca o manifestare spontană, ca o contribuție a parte pentru cultura națională.

* * *

Se impune o revenire, fără indoială.

Și până atunci, scriitorii ardeleni, fără a-și bate capul cu înființarea unei reviste noi, să se concentreze în jurul revistei „Transilvania”.

AL. CIURA.

=====

Leon Tolstoi.

Republica Sovietelor a ținut să prăznuiască, prin mari festivități, la cari au invitat scriitori din toată lumea, împlinirea alor o sută de ani dela nașterea lui L. Tolstoi. Invitațiile s'au făcut după putință, scriitorilor cari au unele note comune și câteva simpatii, nu cu uriașul sărbătorit, ci cu... bolșevismul.

Mărturisim că prăznuirea lui Tolstoi de către Soviete ne pare cutezătoare: nimic comun între doctrina și arta marelui

prozator, gânditor și moralist și între teroarea roșie ce stăpânește de zece ani în Rusia!

Cultul maselor mari? Disgustul de civilizația actuală și întoarcerea la simplitatea naturii, la țărănimea care trăește în mijlocul acestei naturi? Închinarea înaintea celor mici?

Dar întoarcerea la primitivism pentru Tolstoi era o necesitate sufletească individuală, o experimentare etică proprie, după ce o viață întreagă a avut prilejul să cunoască zădărnicia lumii, gustând din toate bunătățile ei, trecând cu puterea lui de gândire prin toate sistemele filozofice, aprofundând toate religiile și doctrinele sociale.

„Mujicul“ la care se întorsese Tolstoi la bătrânețe nu era mujicul rus *real*, ci un ideal, pe care voia întâi să-l creeze în sine însuși, și să pregătească apoi pe alții pentru acest nou tip de om al naturii simple.

Tolstoi a luat în mână unealta de lucru a țaranului, coasa și sapa, dar n'a încetat până la moarte să învețe pe țaran cum să fie țaran. Exteriorizarea vieții materiale în îndeletnicirile simple ale lucrării pământului, Tolstoi o socotea cea mai adecvată firii omenești și a acceptat-o ca pe o mântuire proprie; dar voia alt suflet în țaran, alte preocupări spirituale, o adâncire a vieții interioare, — deci chiar idealul spre care nizuia el însuși.

Nu Tolstoi se coborâse între oamenii simpli, cercând să ajungă la aceeași structură sufletească cu ei, ci voia să-i ridice la idealul țaranului pe care credea că-l poate crea în el însuși.

„Mujicul“ Tolstoi a fugit de ofițerul Tolstoi, de omul din marea societate Tolstoi, de literatul și artistul Tolstoi, după cum la sfârșitul vieții a fugit și de mujicul Tolstoi, de locul îndeletnicirilor sale rustice, pentru a muri tot singur, — așa cum e scris pentru fiecare om.

Tolstoi a fugit mereu de sine însuși cel vechiu, căutându-se fără hodină în nouă ipostază pentru a afla *împăcarea cu viața, pacea*. E drumul pe care-l fac cele mai multe dintre spiritele mari, cari simt dela o anumită vârstă tragedia existenței, și încearcă să o înțeleagă sau cel puțin să o poată suporta.

La adânci bătrânețe Tolstoi nu găsisese încă *împăcarea*, nici sub straele de mujic, în mijlocul îndeletnicirilor rustice. Tragedia existenței îl apăsa încă pe umeri și viața-i era o povară, de care se plânge.

Tolstoi n'a urât civilizația, cultura, viața luxoasă, petrecerile, decât în clipa în care și-a dat seama de tragedia existenței omenești. Pentru un astfel de om — toate devin deșertăciuni: chiar propria lui creație. Așa se explică faptul că la bătrânețe Tolstoi nu mai voia să audă de operele sale literare. — În situația lui sufletească au mai fost destui oameni mari.

Credem că întoarcerea lui la munca manuală, la sapă și la coasă, nu era decât o necesitate interioară: aceea de a se obosi

fizicește pentru a topi aripile cugetării în veci nemulțumite cu ceea ce poate pricepe din taina existenței.

Sistemul lui religios-filozofic era făcut în primul rând pentru a-l satisface pe el, nu pentru a da o nouă îndrumare lumii. L-a vestit și altora din necesitatea omului mare de a se releva din îndemnul superbiei vieții, de care aproape nime pe pământ nu se poate elibera, și care constituie un element principal din însăși tragedia vieții omului mare.

Cu adevărat, sincer umilit, Tolstoi n'a fost niciodată. Dacă ar fi putut ajunge până la acest grad de perfecțiune a vieții, — cum el credea în existența lui Dumnezeu, — credem că moșneagul Tolstoi ar fi ajuns la pace, la o împăcare cu sine însuși, cu existența și n'ar fi fost nevoie să fugă de acasă pentru a muri.

Dar el interpreta singur, după capul și inima lui, Scriptura. În conștiința lui cea mai intimă n'a încetat să se audă, până la sfârșitul vieții, glasul care-i spune omului mare: „*Deus es!*”

Și cine aude mereu acest glas, nu poate ajunge în veci la o împăcare cu sine însuși. Va trece dela un sistem de gândire la altul, dela un fel de viață și activitate la altul nou și va muri căutând o nouă deslegare a misterului existenței.

Întreaga concepție de viață a lui Tolstoi era creiată să i se potrivească lui. Dar' nu i s'a potrivit nici lui, dar încă maselor mari, lumii întregi.

„Tolstoismul” credem că se reduce la următoarele: Bătrânul gânditor experimenta etic din resursele mistice ale sufletului slav, resurse cari occidentalilor le par mai bogate poate din motivul că încă nu sunt cristalizate, — cum întreg sufletul slav dela răsărit nu este pe deplin așezat. E încă un suflet în formație. Exteriorizând această experiență etică, prin doctrina și felul lui de viață, Tolstoi a trezit izvoare din dedesupturile comune ale sufletului slav. Așa au făcut și alții experiențe trecătoare de tolstoism.

Dar doctrina și experiența tolstoiană n'are nimic comun cu bolșevismul, ca doctrină politică și socială, ca sistem de stat și de guvernare. Tolstoi este o pildă de om mare, care poartă în spate tragedia existenței și încearcă să o pătrundă sau să o ușureze.

Din „deșertăciunea deșertăciunilor și toate sunt deșertăciuni”, — finalul la care ajunge orice spirit mare pe pământ, e absurd să te gândești a scoate o doctrină politică sau un sistem de guvernare. Pentru Tolstoi „deșertăciune” a ajuns nu numai civilizația, ci viața simplă dela țară. Dacă n'a crezut în buna conducere a celor culți, el nu s'a gândit nici la stăpânia politică a celor inculți.

El vestea absurditatea ori cărei stăpânii, afară de cea înteroară pe care trebui să și-o dea individul. El vestea un fel de „împărăție a lui Dumnezeu pe pământ”, care să pornească din noi înșine. Întoarcerea în sânul naturii, la îndeletnicirile primordial omenești, o socotea mai potrivită pentru această împărăție a lui

Dumnezeu, decât preocupările și activitatea lumii civilizate. A socotit-o pentru o anume epocă din viața sa, pe urmă a fugit și de ea.

Da! Desrobirea milioaneilor din Rusia a visat-o, a preparat-o și el, a luptat pentru ea, ca toți scriitorii ruși, ca întregi generații de idealști din uriașul imperiu țarist. Dar această desrobire o voia pentru desăvârșirea etică a maselor, pentru un traiu mai omenesc al lor și nici decât pentru a le pune în fruntea puterii de stat și a governa prin teroare, în locul țarului așezând alți satrapi, mai brutali, mai lacomi, mai virgini în apetiturile primordiale.

Credem că moșneagul dela Iasnaia Poliana dacă ar fi trăit la începutul bolșevismului ar fi pățit ca și alți tovarăși întru scris și întru desrobirea poporului: ar fi fost împușcat, exilat, sau ar fi ajuns muritor de foame, ca și cei mai buni fii ai poporului rusesc, luptători pentru deșteptarea și desrobirea mulțimii.

Pentru că nici unul din mulții apostoli — și scriitorii ruși ai veacului trecut nu înțelegeau în desrobirea și libertatea pentru popor triumful instinctului asupra rațiunii, ospățul bestiei din om.

Iar marile insulte ale „muncitorilor, soldaților și țăranilor“ au văzut în prima zi de libertate, desrobirea lor tocmai în acest ospăț, în principiul: scoli tu, să șed eu, chiar dacă ar șede așinând în mâna dreaptă un cnut mai cumplit decât al țarului.

Instinctiv masele muncitorești din Rusia au simțit ce fel de libertate le-ar da cei ce au luptat decenii pentru desrobirea lor. Dar *ele nu voiau libertatea ci puterea*, și de-aceia au tras la miraturor bărbaților idealști, cari n'au putut scăpa în străinătate.

Nu misticismul slav a triumfat în bolșevism, ci distrugerea mongolică. Și tot tătărește se poate numai menține până azi Republica sovietică, stăpânia bolșevismului.

Iată pentru ce spuneam că prăznuirea morții lui Tolstoi de către Soviete ne pare o cufezanță.

* * *

Leon Tolstoi va trăi ca mare prozator, prin operele sale din vremea când nu ajunsese încă apostol. Va fi citit mereu, studiat și apreciat, din „*Ana Karenin*“, din „*Răsboiu și pace*“, monumentalele lui creații. Adevărul omenesc, viața omenească, aici se cuprind, nu în scrierile lui utopice, nici în sbuciumata căutare a împăcării cu sine însuși din ultimele două decenii ale vieții sale.

Desigur omenirea se va pleca totdeauna cu smerenie înaintea acestui sbucim, descoperind în el tragedia spiritului miare și ni-zuința vécinic înfrântă de a afla adevărul întreg.

Dar nu omenirea stăpânitoare azi în Rusia prin teroarea roșie, nu omul care împușcă pe semenul său fără judecată, nu noul țarism, mai mongolic decât cel dispărut.

Pentru principiul libertății de cunoștință Tolstoi a fost ex-comunicat de către pravoslavnică Biserica din Rusia. Azi sovietele

nu tolerează afișarea nici unei doctrine contrară comunismului bolșevic. Ce ar fi făcut Tolstoi în Rusia de azi? Filozoful și apostolul deist, ce ar fi căutat în Rusia oficială ateistă din zilele noastre?

Nu s'ar fi izbit de aceeaș tiranie care ține în lanțuri mulțimile? Și ar mai fi putut lupta împotriva ei? Cine l-ar fi lăsat?

Tolstoi a iubit mulțimile, poporul, poate și în urma disgustului de societatea cultă, în urma împrejurării că pe popor îl cunoștea mai puțin, și mai ales pentru o veche și constantă convingere a lui: că lucrurile, faptele mari, nu le produce omul mare, ci masele. (Ni se pare că o parte a convingerii va fi rezultat din deșarta trufie descoperită de Tolstoi la alții.) Dar el nu a visat niciodată o stăpânie politică a poporului prin dictatură sângeroasă.

I. TURCU.

Cum lucra Tolstoi în lasnata Poliana?

Thiebault-Sisson l-a cercetat acolo, în anul 1899, și referează într'un interesant articol („Le Temps”, 11—IX—928): „Mi-a explicat metoda de-a lucra. Odată bine fixat subiectul, ținute bine marile linii ale acțiunii, lăsa să se coacă în creierul său fiecare detaliu al operei ce se năștea. Creia astfel personagiile sale plastic și — după propria-i expresie — le privea cum trăiesc, notându-și fizionomia, atitudinile, gesturile, alura, felul lor de a merge, de a se îmbrăca, închipuindu-și până chiar și timbrul și inflexiunile vocii lor. Când nu mai găsea nimic ca să adaoge — venea momentul de a scrie.

„Se apuca de lucru și scria — dintr'un condei — fără ștersături, în febră, o întreagă parte a cărții. După aceea lăsa

manuscrisul să doarmă, așteptând, ca să recitească, ca să-i dispară din creier orice urmă de exaltare și ca să-și fi recăpătat întreg sângele rece. „Apoi”, imi spunea Tolstoi, „mă bat cu întâiul meu text, tai, rod, transform, scriu din nou privitor la gânduri nouă, pagină de pagină. Iacă mai bine . . .” și imi arată partea dreaptă a unor pagini, tăiată în întregime, partea stângă plină cu desvoltări de tot nouă. Pentruca să-mi marcheze diferența între prima formă, aruncată pe hârtie și între textul definitiv, a luat Tolstoi, la întâmplare, mai multe pagini, traducându-mi pe rând conținutul lor și am admirat cu ce severitate se judeca artistul, sacrificând partiile, cari i-au venit mai bine, ororii de un efect inutil . . .”

H. P.-P.

Credința lui Tolstoi.

La loc de frunte — în numărul dedicat lui Tolstoi — publică „*Les nouvelles littéraires*” (1—IX.—928) „Amintiri inedite” în franțuzește de ale lui Maxim Gorki, din 1902, când a vizitat pe Tolstoi în Crimeea.

De acolo reproducem: „Deodată, fără de veste, mă întreabă, ca și când

m'ar lovi: „— Pentru ce nu crezi în Dumnezeu?” — „N'am credința, Leon Nicolaevici”. — „Nu e adevărat. Ești credincios din naștere și îți este peste puțință de a trăi fără Dumnezeu. Ai să o simți aceasta în curând, dar nu crezi, din îndărijire, din maliție: lumea nu e creată după cum ai dorit-o. Omul e ne-

credincios și din timiditate; aceasta li-se întâmplă tinerilor: adoră o femeie și nu vreau să-și arete romanul, le este teamă că nu vor fi înțeleși și astfel le lipsește curajul.

„Pentru credință, ca pentru iubire, trebuie curaj, vitejie. Trebuie să-ți spui: „Cred” și toate se vor desvolta bine, totul are să se rezolve bine, totul se va explica de sine și te va entuziasma. Dacă d-ta iubești multe lucruri, și *credința este iubirea sportivă*, trebuie să iubești și mai mult, atunci ajunge iubirea credință.

„Când iubești o femeie e totdeauna cea mai bună de pe suprafața pământului, fiecare crede, de nevoie, că iubește pe cea mai bună — aceasta este deja credință. Un necredincios nu poate să iubească. Astăzi prinde patimă de una, peste un an de alta. Inima lui se poate compara cu un vagabond, ea trăiește

steril și asta e foarte rău. D-ta te-ai născut credincios și nu ai voie să contrazici vre-odată.

„D-ta zici: frumusețe? Ce va să zică frumusețe? Dumnezeu este cea mai sublimă și cea mai desăvârșită din frumuseți”.

Gorki urmează: „Niciodată nu m'a întreținut (Tolstoi) despre tema aceasta, luându-mă pe dinainte și gravitatea sa, împreună cu spontaneitatea cuvintelor sale, m'a tulburat (zăpăcit). Am rămas mut. El, într'un divan, cu picioarele încrucișate, lăsa să se strecoare în barba sa un surâs victorios, apoi imi spuse, amenințându-mă cu degetul: „Nu, nu poți să-mi răspunzi cu tăcerea”.

„Iar eu, care nu cred în Dumnezeu, o bag de seamă, nu știu pentru-ce, cu multă atenție și chiar cu puținică groază, îl privesc și mă gândesc: „Omul acesta este divin!”
H. P.-P.

„Asta-i tot?”

Scriitorul rus-francez I. Kessel, premiat al Acad. Franceze, autorul frumosului roman „Regii orbi”, descrie în „Les Annales” (15—IX.—926) cum s'a întâlnit în Paris cu fiul lui Tolstoi, cu acela care a fost la căpătâiul tatălui său când și-a dat sufletul.

Intr'o noapte, povestește fiul lui Tolstoi, „într'unul din restaurantele de noapte rusești, cari mișunau (acum trei ani) la „Pigal” (Paris) . . .” cum a murit Tolstoi,

„ . . . după fuga sa, când era în cabana păzitorului de barieră (la calea ferată), tatăl meu, care mă iubea deosebit și care dete la o parte pe cea mai mare parte a familiei noastre, a lăsat să viu

eu. Asistam la ultimele sale clipe. Văzui pe fața sa lupta între teama sa și între speranța sa; și când i se apropié moartea, când îi fu de-asupra, cuvintele sale supreme au fost: „Și asta-i totul?” N'am putut ghici dacă erau expresia decepției sau a potolirii sufletești”.

Cele mai celtite cărți ale lui Tolstoi în Rusia, pe când trăia încă autorul rus, au fost: „Trei morți”, „Stăpân și slugă”, „Prisonierul din Caucaz”, „Din ce trăiesc oamenii”, numai mai apoi „Ana Karenin”, „Învierea” și „Răsboiul și Pace”. „Întâia carte de celtire pentru copii” și „Noul alfabet” au avut un tiraj de 600.000 și 800.000 exemplare.

H. P.-P.

Stefan Zweig despre Tolstoi.

„De fapt: *voința de suferință*, pe care o are Tolstoi, nu poate să se afirme nici odată și să se realizeze într'o manieră vizibilă, prin fapte. Pretutindeni, îi ba-

rează drumul martirului un destin zeflemisitor și ironic. A vrut să fie sărac, să-și dăruiască averea umanității, a vrut să nu rețină bani pe urma scrierilor și

operelor sale — dar familia sa nu i-a permis să fie sărac; împotriva voinții sale averea sa cea mare crește continuu, in mâinile alor săi. A vrut să fie solitar, dar gloria îi năpădește casa cu reporteri și cu curioși. Voia să fie disprețuit, dar cu cât se injuriază și se înjosește însuș mai mult, cu cât își înjosește propria operă și își suspectează sinceritatea, cu atât e mai mare respectul, pe care i-l manifestă oamenii. A vrut să ducă viața unui țaran, într'o colibă joasă și plină de fum, necunoscut de nimenea și neturburat de nimenea, sau să rățăcească pe străzi ca un pelerin și un cerșitor; dar familia sa îl înconjoară cu îngrijirile ei și introduce, spre sbuciumul său sufletesc, până in odaia sa, comoditățile tehnice, pe care o desaproabă in public. Voia să fie persecutat, întemnițat și lovit cu cnutul (imi e penibil să trăiesc in libertate, scria el), dar autoritățile se dau laoparte din calea lui, cu lingușiri perfide și se mulțumesc să lovească cu cnutul pe aderenții săi și să-i trimită in Siberia".

Scriitorul german Ștefan Zweig, cel care a scos in timpul din urmă o carte despre Tolstoi, analizează caracterul lui Tolstoi, in „Revue hebdomadaire" (15 Noiembrie 1928), astfel, când e vorba despre credința lui in Dumnezeu:

„ . . . T., a refuzat să creadă că ar putea fi divinizat sub forma unui sfânt: el nu s'a considerat pe sine însuș, decât ca pe *cineva, care caută și care pipăie*, ca pe un om, care își dă osteneală, penibil, și in mijlocul imperfecțiunilor să meargă spre Dumnezeu. Cu o mare neliniște sufletească se întreabă, prin glasul unui *alter ego*: „N'a fost aceasta o voință de a servi pe Dumnezeu?" Și cu toate că răspunsul vine să sfărâme, cu o claritate nemiloasă și cu vehemență,

toate porțile sfințeniei prin cuvintele acestea răsunătoare: „Da, această voință exista, dar totul este murdărit și terfelit de glorie. Nu este Dumnezeu pentru acela care, ca mine, a trăit pentru gloria omenească", o rază de nădejde tremură timid, ca in fundul unei galerii a unei mine, care s'a prăbușit: „Dar vreau ca să-l caut".

„Vreau să-l caut. Cuvântul acesta conține voința cea mai sinceră a lui Tolstoi și destinul său, care este, nu acela de a găsi pe Dumnezeu, ci de a-l căuta, care este, nu de formulă, răspunsul la care aspiră omenirea, ci de a ajuta această omenire de a pune nouă probleme și de a salva probleme cu mai multă loialitate și într'o manieră și mai neimpăcată decât a făcut-o cineva, cândva, înainte de dânsul. Tolstoi n'a ajuns un sfânt, un profet mântuitor al lumii, el nici chiar n'a putut da vieții sale o formă perfect clară și loială; a rămas intotdeauna un om ca ceilalți, in anumite momente plin de grandoare și, îndată după aceea, iarăș, meschin și scufundat in minciună, un om cu slăbiciuni, cu nesuficiențe și cu ambiguități, dar luând, intotdeauna, curând conștiință, despre greșelile sale și dându-și osteneală, cu o pasiune, care nu cunoaște egal, de a se indrepta spre perfecțiune.

„N'a fost un sfânt, ci o voință sfântă; n'a fost un credincios, ci o credință titanică; n'a fost o icoană a divinului, a calmului, a pașnicului și recules in propria sa perfecțiune — ci un simbol al unei umanități, care — nici odată satisfăcută — nu trebuie să se oprească nici odată pe drum, veșnic in luptă, zilnic și la orice oră, pentru ca să ajungă la o formă mai curată".

H. P.-P.

Folosirea bibliotecilor. Intelectualii români din Ardeal și Banat au fost preocupați, încă înainte cu o sută de ani, de luminarea maselor mari prin cartea și gazeta populară. După întâia pleiadă de cărturari cari s'au adresat

mai mult cititorilor trecuți prin școlile secundare, cercând să le dovedească romanitatea originii și limbei pentru deșteptarea și întărirea cunoștinței naționale, — au urmat, la începutul secolului al 19-lea, alții cari s'au gândit la cartea și gazeta populară.

Avem de-atunci traduceri și prelucrări de scrieri populare, încercări originale, cari sunt citite încă și azi în masele mari. Cei dintâi inițiatori de ziare românești s'au gândit, de asemenea, să editeze gazete pentru luminarea poporului. Tendința aceasta e caracteristică pentru întreaga evoluție ulterioară a vieții românești din Ardeal și Banat: democratismul nostru nu a fost o concepție de import ci una originală, luat fiind faptul că eram un popor de țărani cu o mână de intelectuali, lipsiți de o clasă suprapusă, nobilitară.

Pentru cine ar fi scris înaintașii dacă nu pentru masele românești și intelectuali satelor ?

S'au făcut și încercări de-a scoate serii din astfel de cărți, de-a forma o bibliotecă, — cum a fost încercarea dela Buda a lui Carcalechi, — dar până la seria de broșuri populare pornită de redactorii dela „Tribuna” din Sibiu, nu a reușit nici o încercare de a edita o bibliotecă populară. După ea, îndată a început „Astra” să editeze Biblioteca sa populară.

La sate dincoace de munți, tot Asociațiunea noastră a înființat, prin despărțămintele ei, cele dintâi biblioteci populare, aproape cu patru decenii înainte. Cele dintâi volume din aceste biblioteci erau din donațiuni particulare, scrieri amestecate, iar după ce a început editarea broșurilor din Biblioteca populară, ea a înființat un număr însemnat de biblioteci la sate, din aceste broșuri și volume.

După unire Statul, prin Ministerul Instrucțiunii și Casa Școalelor și alte societăți culturale au trimis cărți pentru o nouă serie de biblioteci sătești.

Avem azi un număr mare de comune unde se găsește cartea menită să ajungă în mâna poporului.

Dar ceeace s'a putut constata și înainte de unire, e valabil încă și azi: *cărțile din bibliotecile sătești să citească puțin*. Motivele sunt multe.

Sunt sate în cari „Astra” a întemeiat astfel de biblioteci înainte cu două-trei decenii, și despre existența lor abea știu, — dacă știu — doi trei oameni din sat. Altele s'au împrăștiat și au trebuit să fie refăcute de mai multe ori, — lipsite de bună îngrijire.

Erau și sunt între aceste broșuri unele cari — în valoare — ar fi trecut din mână în mână. Nu lipsa de cărți pe înțelesul poporului a ținut în neactivitate bibliotecile sătești: se găsesc între ele destule scrise pe înțelesul tuturor, atractive și distractive. Nici aceste nu se citească.

O carte așezată chiar în rafturile unui dulap pus la vederea știutorilor de carte dela țară, — ce să mai spunem de cele amestecate între cărțile de școală ale copiilor preotului sau învățătorului — *nu se îmbie să fie citită, dacă nu e îmbiată*.

Nefolșirea celor mai multe biblioteci populare se datorește împrejurării că intelectualii în seama cărora au fost luate cărțile, nu și-au luat prea multă osteneală să *convingă* pe știutorii de carte să le citească.

Dar, urmându-se așa, ori cât s'ar înmulți și îmbogăți ca număr și cuprins, bibliotecile sătești vor rămânea *un capital cultural mort*.

Fructificarea lui nu poate porni decât din înțelegerea și râvna intelectualului din sat, în primul rând din priceperea și zelul *bibliotecarului*.

Pentru a se putea ajunge la folosirea bibliotecilor satești de către populația știutoare de carte, credem că ar fi nevoie de următoarele măsuri :

1. Cărțile care formează bibliotecile populare să fie păstrate separat într'un dulăpior, numerotate, induse în catalog, și așezate de preferință într'o clasă a școlii, acolo unde nu avem o casă națională sau de citire.

2. În comunele unde sunt mai multe biblioteci populare („Astra“, „Fundatia Regele Mihai“, „Casa Școalelor“, „Cele trei Crișuri“, etc.) să se păstreze toate în acelaș loc, (la școală) în dulapuri separate, sau într'unul mai mare, comun, purtându-se cataloage și registre despre fiecare și având toate un *singur bibliotecar* care va avea și răspunderea pentru păstrarea lor.

3. Bibliotecarul, începând în Noemvrie și până în Martie, va împărți băieților de școală din clasele superioare tot la două săptămâni o broșură potrivită cu obligamentul de a-i rezuma cuprinsul verbal sau în scris, și cu *recomandarea insistentă* să o citească cu glas tare, în cinstea părinților, sau a rudeniilor, vecinilor, — în serile când se adună mai mulți pentru diferite treburi.

4. Bibliotecarul, cu prilejul șezătorilor culturale, Dumineca după liturghie, sau după vecernie, să *citească însuși*, înaintea auditorului părți din volumele pe cari le recomandă știutorilor de carte.

5. Fiecare carte pe care vrea să o pună în mâna țaranului să fie explicată întâi și comentată.

6. S'ar putea face o încercare introducându-se în programul șezătorilor culturale un punct de citire din volumele bibliotecii, designând ca lectori dintre sățeni, mai ales dintre cei eșiți mai de curând din școală.

Aceste măsuri nu ar îngreuna prea mult pe bibliotecar, care în cele mai multe cazuri, va fi învățătorul din sat. După îndrumările Ministerului Instrucțiunii, învățătorii sunt și așa obligați să țină șezători culturale. La unele din aceste, în loc să pregătească o conferință, va face asemenea lecturi și recomandări pentru folosirea bibliotecii satești.

După unire se poate constata o creștere a numărului cititorilor dela sate. Dar ceace citesc de obicei este gazeta poporală.

Pe lângă un continuu indemn, pe lângă recomandarea prin lectură și comentarii, a cărții din bibliotecă, pe lângă aflarea mereu la îndemâna lui a cărții populare, credem că bibliotecile populare ar începe, în sfârșit, să-și îndeplinească menirea, fiind folosite de tot mai mulți știutori de carte.

I.

Proscrierea rășhoiului. Când scriem aceste rânduri se întâlnesc, la Paris, reprezentanții marilor puteri și ai unora din cele mici pentru a iscăli pactul Kellogg, prin care rășhoiul cu armele se declară „proscris“. Pactul va fi semnat și de țara noastră, alătura de puterile micii înțelegeri.

Așa numita „mare democrație“ de peste Ocean, care în realitate e azi depozitara alor trei sferturi din aurul în circulație din lumea întreagă, și patria celor mai formidabile trusturi — stăpâne a Țării și în bună parte a lumii, — StateleU-nite deci, — cari,

dela încheierea păcii au voit să se țină mereu departe de consolidarea ei pe continent, — au crezut potrivit să vină cu propunerea pactului Kellogg: proscierea războiului.

Mulți văd în inițiativa americană o recunoaștere a greșelii săvârșite până azi, de-a contribui activ la consolidarea păcii, — desinteresându-se de încercările făcute în Europa dela 1919 până azi, pentru consolidarea vecinicei himere după care aleargă ni-zuința spre desăvârșire a omenirii. Mulți spun, că după iscălirea pactului pentru proscierea războiului marea republică americană va fi constrânsă a se amesteca mai mult în afacerile europene, contribuind la păstrarea și întărirea păcii.

Războiul proscris! Războiul pus sub anatemă laică! Societatea Națiunilor, pactul dela Locarno, tratatele de amicitie și de neagresiune încheiate între diferite popoare și țări, și, în sfârșit, proscierea războiului! În zece ani, formidabile năzuințe ale popoarelor civilizate spre pace. Tratatele semnate cu mare solemnitate, imnuri humaniste, iar în realitate...!

În realitate toate țările, puterile mari mai cu seamă, se înarmează febril, pe față sau clandestin. Și se pare că înarmarea celor din urmă e mai formidabilă, se pune mai multă pasiune, mai mult suflet în ea, și înghite fonduri mai mari.

Laboratoarele chimice lucrează fără întrerupere ca și marile uzine, marile arsenale sau ateliere de arnament, În cele dintâi se combină noi gaze otrăvitoare, sau numai: îmbătătoare, adormitoare, cu „visuri frumoase”, cum anunță un chimist din Chicago. Sunt în construcție mii de aeroplane cari vor avea menirea să trimită de sus, de unde până acum pedeapsa ne venea decât numai în formă de grindină sau ploi prea multe, — somnul morții celor declarați dușmani. Iar în uzinele uriașe se prepară „ultima nou-tate” în uciderea oamenilor.

Proscierea războiului! Frumos, înălțător! Bisericele creștine pot face rugăciuni de mulțumită în ziua semnării lui, cum va face Biserica anglicană. Cu veacuri înainte de Hristos prorocii îl vesteau ca pe unul care va „arde scuturile cu foc”, care va stârpi războiul dintre oameni. Creștinismul, în care trăiește Europa, și trăiește și marea națiune americană, e pacifist prin esență, el este o „împărăție a păcii”. Este doctrina omului-frate și a omului-fiu al Ziditorului.

Dar... „câtă depărtare, Doamne, dela vierme pân' la astru”!

Proscierea războiului, pentru a fi sinceră și eficace, ar trebui să fie o concluzie. nu o premisă. Dezarmarea trebuia să-i procedă, sau era nevoie să fie imediat oprită, odată cu semnarea pactului. Și nu numai dezarmarea în uneltele de ucidere trebuia să fie una din premisele punerii războiului sub anatemă.. Era nevoie de o reală delăturare a piedecilor ce se ridică, tot mai înalte, în drumul păcii. Era nevoie de o dreaptă și echitabilă împărțire între po-

poare a bunurilor pământului, a materiilor prime, a aurului. Era necesară, în primul rând, și mai presus de toate, dezarmarea lăuntrică a omului de patimele care duc la războiu, la aranjarea sângeroase a litigiilor dintre țări, popoare, clase sociale.

Războiul nu va fi niciodată stins, chiar pus fiind sub anatemă, prin tratate, alianțe, ligi sau pacturi, câtă vreme trăiește omul care nu cunoaște dezarmarea lăuntrică, omul-frate cu de-aproapele său, și fiu al Ziditorului, al aceluiaș Părinte.

Iar idealul acesta e încă așa de departe pe scara evoluției omenești încât lumina lui încă nu a ajuns până la noi, există numai ca posibilitate proiectată parcă la căpătul veacurilor.

Cu toate acestea încercările la cari asistăm de zece ani pentru consolidarea păcii sunt vrednice de laudă, cel puțin ca mijloace de constrângere externă. A! Dacă Societatea Națiunilor ar avea o armată de duhuri, comandată de-un Arhanghel, în neascultare de nime pământean, o armată pe care n'ar putea-o sdrobi nici tancurile, n'ar putea-o innăbuși nici gazele, — credem și noi că ar fi tocmai organul de constrângere de care avem nevoie pentru paza păcii și consolidarea ei.

Dar o constrângere externă există totuși și în Liga Națiunilor, și în tratatele dintre țări, și va fi în pactul de proscriere a războiului. Mai ales constrângerea externă pentru cel mai slab.

Și de-ocamdată n'avem ce ne face, trebuie să ne mulțumim și cu paliative. Ori ce piedecă pusă în calea izbucnirii războiului armat, trebuie să ne bucure.

Dar credem că e o greșală dacă s'ar crede serios că astfel de constrângeri externe ar putea seca vr'odată sămânța războiului pe pământ. Subt cătuși nasc gândurile și sentimentele violente. Câtă vreme nu dezarmăm în noi înșine, explozia care să sfarme cercurile e totdeauna posibilă.

...Dacă știința omenească nu va săvârși cea mai mare din minunile sale, și nu va aduce cea mai mare binefacere omenească... Dacă mijloacele deucidere nu vor reuși să se perfecționeze până la așa punct, încât punerea lor în lucrare într'un nou războiu să fie pentru toată lumea identică cu însăși distrugerea vieții omenești. Ni se pare că instinctul conservării nu ne-ar lăsa să cădem în această lugubră nebunie. Și atunci, se n'țelege, cu o singură condiție: ca nici unul dintre cei ce fac războaiele să nu aibă puțința de a scăpa! Ar fi destul unul singur pus în siguranță pentru a deslănțui prăpădul!

S. V.

Noua stagiune teatrală. *Pentru teatrul la sate.* Teatrele noastre naționale și-au deschis porțile pentru o nouă stagiune. În fruntea tuturor, cum e și firesc, — prin un trecut de câteva decenii, prin mijloacele materiale mai bogate, prin personalul artistic mai numărös și un public care se recrutează din populația unui oraș care atinge milionul — s'a grăbit să intre în noua activitate Teatrul național din Capitală.

Când se apreciază munca și rezultatele materiale ale teatrelor naționale din Cluj, Chișinău și Cernăuți, se uită de obicei importanța acestui element atât de necesar prosperării unui teatru : publicul. În București, unde chiar în vara trecută s'a dovedit că există un public care să susțină două-trei teatre particulare, pe lângă cele de reviste, din grădinile de vară, prima noastră scenă dramatică s'a arătat de mult insuficientă pentru mulțimea spectatorilor, a publicului dornic de teatru, deși în stagiunea principală mai funcționează câteva teatre particulare. De câțiva ani se proiectează mereu înființarea unei mari asociații care să deschidă teatre nouă, pentru a putea satisface pe atâta lume care nu mai încapă în cele existente.

Orașele din provinciile nouă unde avem teatre naționale, sunt orașe mari, desigur, dar populația românească e încă insuficientă ca număr și adeseori și ca mijloace materiale, pentru a putea umplea, la fie care reprezentatie, sala de spectacol.

Populația minoritară asistă bucuros la reprezentațiile de operă, dar la cele de artă dramatică, necunoscând limba, participă până acum în număr foarte redus.

Așa că aceste instituții de artă sunt lăsate la sprijinul publicului românesc și la binevoitorul concurs al statului.

Se întâmplă, din acest motiv, că o piesă care la București face serie de treizeci-patruzeci de reprezentații pe stagiune, jucată de pildă la Cluj, a patra oară sala de spectacol e goală.

Corespondenți nepricepuți și adeseori răuvoitori ai ziarelor din Capitală, atâta așteaptă pentru a vesti declinul sau nepriceperea unui teatru național din nouile provincii, făcând adeseori foarte rău serviciu acestor instituții artistice, cu totul necesare culturii românești în capitalele nouilor provincii.

S'au putut citi adeseori învinuiri aruncate la repezeală conducerii, artiștilor acestor teatre, alegerii pieselor, din motivul sălilor goale, — când principala cauză reală, obiectivă, rămâne mereu insuficiența numerică a publicului românesc și starea lui materială care nu permite, la cei mulți, decât o asistare biniară la spectacol.

De-aici situația cu mult mai dificilă a teatrelor naționale din provincii decât a celor din Capitală. Conducerea lor e nevoită

să aibă pregătită pentru fiecare săptămână o premieră, uneori și două, și mai cu seamă în primii ani dela înființarea lor. Munca e enormă pentru actorii de obicei puțini, pentru direcție. Cheltuielile cu montarea atâtor premiere, cresc, se 'nțelege, și nu pot acoperi încassarile.

Dar credem că e fals să se accentueze deficitul pentru a dovedi nivelul artistic al reprezentațiilor. Deficitul va trebui suportat încă o serie de ani până când numărul publicului românesc din Capitalele de provincie va crește, iar minoritari vor ajunge să ne cunoască mai bine limba, — mai ales generațiile noi.

Iată, de pildă, chiar începuturile și sfârșitul stagiunilor: La București se poate începe stagiunea la 1 Septembrie și să țină până la mijlocul sau sfârșitul lui Iunie. La Cluj, Cernăuți, Chișinău sau Timișoara, ce ne-am face cu porțile teatrului deschise dela 1 Sept. când publicul românesc, în majoritate profesori și funcționari, sunt în vacanță și concedii, lipsind din localitate, când studentimea încă n'a sosit?

Se spune de către cei neînțelegători: cum se face, totuș, că în turneele Mărioarei Ventura, Mărioarei Voiculescu și a altor glorii ale scenei românești, sala de spectacol e totdeauna arhiplină? Dar explicarea e limpede pentru ori ce om nepreocupat. Marii artiști sunt oaspeți odată, de două ori pe an, și toată lumea aduce jertfe ca să-i vadă. Vin apoi și mulți minoritari atrași, de faima artistului, chiar când nu ne înțeleg limba.

Teatrele naționale din capitalele nouilor provincii vor lupta încă o serie de ani cu deficaturi și cu o mulțime de alte greutăți. Dar ele rămân cu totul necesare și încă pe lângă activitatea ce se leagă de un teatru național. Pe lângă ori ce risc ele nu se pot coborî la nivelul reprezentațiilor de piese care, poate, ar fi mai agreabile publicului de azi. Ele sunt menite să facă artă adevărată și educație națională ca și etică. Ele nu se pot apropia de revistele ușoare, de operetă, de piesele decoltate ale teatrului de bulevard.

Statul le-a subvenționat și va trebui să le mai subvenționeze. Și vor trebui încunjurate pe viitor, cu ori ce preț, greșeli care s'au săvârșit, de pildă, cu teatrul din Cluj. La teatrele naționale din provincii avem nevoie de conduceri statornice, de continuitate, și când aflăm un bun director el trebuie lăsat să lucreze.

La București, cu prea puțină pagubă pentru instituție, se pot schimba directorii din an în an: acolo există o tradiție de decenii, o veche organizare. La teatrele nouă trebuie creat totul. Și prin schimbări dese în conducere, nu se poate ajunge la o consolidare.

* * *

Atâtea câte avem, în plus turnee bine selecționate prin toate orașele de provincie, teatrele existente ne sunt deocamdată sufi-

ciente pentru publicul românesc dela orașe. Creierea altora nouă nu ar putea aduce nici o îmbunătățire educației artistice și naționale *acum*. Vor trebui mai bine consolidate cele existente, ajutate să poată face turnee bune, îmbogățite mereu cu noi puteri artistice. Propaganda câtă se poate face prin ele acopere deocamdată necesitățile artistice ale publicului românesc de care dispunem până azi.

Ne gândim însă la necesitatea propagandei artistice, naționale, culturale, etice, care trebuie să se facă prin *teatru și la sate*. Nu ne gândim ca turneele teatrelor naționale să cutreiere și satele, — este evident.

Dar ne gândim la teatrul de diletanți localnici, așa cum se pornise odată în Ardeal și cum îl mai avem și azi, deși elanul de odată a mai scăzut. Ni se pare că pe lângă starea culturală a satelor noastre de după unire, și mai ales în cadrele celei pe care o sperăm și a cărei zori se văd de pe acum, și teatrul sătesc *ar trebui să facă un pas înainte*, în ce privește *nivoul artistic* al reprezentației. Azi în multe părți și mâne în tot mai multe, nu mai mulțumește reprezentația cu totul rudimentară, din popor. Diletanții trebuie instruiți mai bine decât înainte.

Am băgat de seamă, ca atâția alții, că la un festival sătesc, declamarea simplă a unei poezii nu mai satisface, dacă e o pură recitare, ci că forma artistică în care e predată deșteaptă cu totul alt interes. Tot asemenea și la reprezentarea micilor piese populare.

Diletanții satelor sunt de obicei instruiți de învățătorul locului. Dă îndrumările cum le crede el mai bune, dar nici el n'are de unde cunoaște regulile dicțiunii și toate cele necesare pentru o bună reprezentație teatrală.

Ne gândim că s'ar putea veni ușor în ajutorul acestor directori și regisori firești ai teatrului sătesc. În toate orașele unde avem teatre naționale, avem și *conservatoriu de muzică și artă dramatică*; tot în ele avem și *școli normale* de băieți și fete.

Ce greutate ar fi ca profesorul de specialitate dela conservator să fie angajat, o oră pe săptămână, să introducă în tainele Thaliei, pe elevii și elevele dela școlile normale? Iar, pentru demonstrație, să-i ducă din când în când, la reprezentațiile teatrului național.

Înarmat cu o seamă de cunoștințe indispensabile și cu învățătura dată de spectacole, învățătorul așezat într'un sat, ar putea cu mai multă competență decât azi, să instruiască pe diletanții țărani, sau intelectuali cari ar voi să-și dea concursul.

Propunerea o credem ușor realizabilă și totodată necesară, atât pentru avântul ce trebuie să-l i-a teatrul sătesc, cât și pentru ridicarea nivelului artistic al reprezentațiilor, pe care trebuie s'o urmărim, chiar când nu ne-ar cere-o publicul dela sate.

S. V.

Cooperafia în Ardeal și Banat.

În zilele de 20 și 21 Septembrie s'a ținut la Cluj întâia întrunire a băncilor și cooperativelor populare din Ardeal și Banat. Conferința, la care au participat două sute de delegați ai celor 537 bănci populare și cooperative sătești, a ținut două zile, cu un program bogat în care s'au discutat rezultatele câștigate până azi și problemele pentru viitor a cooperației de dincoace de Carpați.

Conferința a fost deschisă de către dl protopop *Enea Bota*, președintele federației „Zorile” din Ludoșul de Mureș. Dl *Gh. Dumitrescu-Bumbești* salută conferința în numele consiliului superior al cooperației. Cu prilejul acestei prime întruniri a cooperației dela noi au ținut conferințe instructive d-nii *I. Modrișan*, despre „Mișcările cooperative de credit și economii din Ardeal și Banat”, dl *dr. M. Șerban* despre „Cooperația sub raport social-economic”, dl *Gr. C. Mărcuș* despre „Lătura culturală a cooperației”, iar dl *Gh. Dumitrescu-Bumbești* face istoricul mișcării cooperatiste în Vechiul Regat, teren pe care d-sa a muncit 30 de ani.

În legătură cu acest congres suntem bucuroși să arătăm că activitatea „Asociațiunii” în propaganda cooperativă a fost recunoscută și lăudată, și că pentru viitor „Astra” își va intensifica munca ei în această direcțiune.

Dl *Mihail Șerban*, președintele secției social-economice a „Astrei”, a arătat că această secție își va concentra în viitor aproape întreaga sa activitate pe terenul cooperatist.

Dl *Orațian C. Mărcuș*, conducătorul oficiului de desfacere al publicațiilor „Astrei”, a stăruit asupra raporturilor de colaborare ce trebuie să existe între „Astra” și cooperație, pentru luminarea masselor, propunând ca băncile populare și cooperativele să se înscrie între membri fondatori ai Asociațiunii, și să dea tot sprijinul desfacerii publicațiilor „Astrei”, — unele dintre ele prin cu-prinsul lor de îndrumări economice, făcând un bun serviciu ideii cooperatiste.

Când dl Dumitrescu-Bumbești, aprobând propunerile de mai sus, a declarat că și d-sa e membru la „Astra”, a fost călduros ovaționat de asistență.

La sfârșitul congresului s'a primit cu unanimitate următoarea moțiune, pe care, pentru importanța desideratelor cuprinse, o dăm și noi în întregime :

Cătră Stat.

1. Statul să acorde credite mai mari cooperației, pentru a-și putea implini menirea ;
2. Creditul țărănesc să fie dat prin cooperație și nu alături de cooperație ;
3. Ajutor efectiv, prin organele de cari dispune, la întemeierea de bănci populare, dar nu și în administrarea lor ;
4. Să supravegheze de-aproape operațiunile băncilor minoritare cari se ocupă cu creditul țărănesc ;
5. Studiul cooperației să se introducă obligatoriu în seminarii și școlile normale.

Cătră Centrala Băncilor Populare.

1. Din creditul ce-l are să ne facă parte mai mare ;
2. Intervenție repede la ministerele vizate în cazuri când recurgem ;
3. Credite să nu mai acorde direct și excepțional, ci numai prin federa-le, căci altcum nu se pot realiza just.

Cătră băncile surori capitaliste.

1. Să ne ajute intru preluarea datoriilor ungurești și săsești de pe moșiile românești;

2. Să ne ajute efectiv la întemeierea unei statistici bancare;

3. Fiindcă se impune reorganizarea politicei bancare românești din Ardeal și Banat, să se facă amânarea, ținând seamă că băncile cari se numesc românești să fie organizate ca să corespundă acestei numiri;

4. Conferința stabilește că este în interesul bunului mers al cooperației să se organizeze propaganda cooperatistă *in colaborare cu „Astra“*, și care se va face în urma unui acord între reprezentanții „Astrei” și ai cooperației și pentru care se dă mandat federațelor cu aprobarea Consiliului superior al cooperației.

Rp.

Din reviste și cărți streine.

Reprezentantul Franței St. Aulaire și România. Conte *De Saint Aulaire*, reprezentantul Franței în România în decursul războiului, a scris, în „*La revue hebdomadaire*”, (Nr. 31, 4 Aug. 928) un articol, din prilejul morții lui Ioan I. C. Brătianu („Un mare latin: I. Brătianu”), din care extragem:

„*Toți inimicii României — sunt totodată inimicii Franței*” — (I. I. Br.) a întrevăzut momentul când, grație incomparabilei fecundități a solului ei și a mamelor ei, (România) va fi materialicește o mare putere, după-cum este deja moralicește, în urma grandoarei, originii, a sacrificiilor și a idealului ei.

„*Francezii și românii au dreptul de a fi mândri*, deoarece recunosc aici (în originea romană) trăsăturile esențiale ale geniului lor comun: echilibrul rațiunii, inteligența constructivă, simțul măsurii, al proporțiunilor și al ordinii; prevederea tuturor ipotezelor și a mijloacelor adaptate de fiecare din ele; alianța spiritului de geometrie și a spiritului de finețe; logica abstractă în aprecierea lucrurilor, dar corectată de intuiția rapidă a rapoartelor lor ascunse; credința în supremația forțelor morale, dar cu acceptarea recursului la forța materială, dacă este ea necesară pentru ca să triumfe; cultul dreptului și al valorilor romane, până în politică, purtată astfel spre o culme, unde naționalul se întâlnește cu universalul.

„Din 1913, fiind pe atunci în opoziție, a declarat (I. B) regelui Carol că, dacă va fi chemat la putere, are să refuze să reînnoiască tratatul, care lega România de Triplice. Într'acelaș an a spus reprezentantului Germaniei în București că, în caz de războiu, România nu ar putea să meargă de partea Ungariei.

...„Desigur, întâlnim într'un regat vecin pe tatăl și pe fiul, pe cei doi Tisza (ca pe cei doi Brătianu — Ion C. Br. și Ionel I. C. Br.), și ei premieri aproape în aceleași epoci. Dar *cei doi Tisza, cari tratau de sus pe Brătienesti, fondatorii unei mari patrii, și-au preparat și consumat prăbușirea proprie.*

...„În apropierea mormântului acestui tată (Ion Br.), care-i spunea: „La marile decizii ce ai să le iai consultă-ți *inima și nu rațiunea*”, s'a dus (Ionel I. C. Br.) să caute, în ajunul declarației de războiu, în 1916, lumină și întremare. Văduva sa, care, în privința inimii, a spiritului și a caracterului, a fost o tovarășe deamănă de dânsul, culese atunci următoarele cuvinte de pe buzele lui: „Vin dela mormântul tatălui meu — ar fi lucrat ca și mine”.

„*Ungaria, ...sub dictatura lui Coloman Tisza, întreprindea „maghiarizarea” Transilvaniei.* („La Hongrie, alors sous la dictature de Koloman Tisza, *entreprenait la „magyarisation” de la Transylvanie.*)

...„Discernând de lungă vreme legăturile ascunse între diferitele mijloace ale uneia și aceiași întreprinderi, spunea (I. I. C. Br.), de prin 1907, în decursul unei excursii în Transilvania: „Nu poți să te gândești să ai Transilvania fără de o largă expropriere, care va trebui să se îndeplinească repede, pentrucă în ziua aceea trebuie să se găsească exproprierea îndeplinită deja de partea noastră”. „Formula de pe atunci rațiunea profundă a acestei reforme agrare, care — distribuind pământurile, țăranilor, cu asentimentul marilor proprietari — au dat probă atât de simț politic, cât și de abnegare — asigura totodată pacea internă și expansiunea exterioară, *România ajungând astfel pentru copiii ei despărțiți, incovoiați sub jugul feudalilor maghiari* („ses enfants séparés, courbés sous le joug des féodaux magyars”, pg. 17), *un pol de atracție, atât național, cât și social*”.

— „*Reforma agrară... a imunitizat România împotriva flageului (bolșevismului)... (Reforma agrară) a dat, totuș, României, cu toate că a fost stoarsă (epuizată) de invaziunea (dușmană) și de probe grozave, destulă putere ca să strivească bolșevismul în Ungaria, să ocupe Budapesta și să împiedece molipsirea de a se răspândi în întreagă Europa centrală.*

...„Distrugând (în Ungaria, Budapesta) un cuib de anarhie sângeroasă, care amenința Austria și Bavaria, deja contaminate, și o întreagă Europă centrală în chaos, România, care adeseori, în decursul secolilor, și-a vărsat sângele pentru apărarea civilizației creștine și occidentale, o salva încă odată, și acum fără de voia ei (a Europei centrale)”.

„Victimă a trei imperialismelor, astăzi învinse, România vede un simbol în stindardul lui Ștefan-cel-Mare... (România) este *garda păcii și a civilizației...*”

„Toate guvernele pacifice ar trăda cauza ce și-o reclamă, dacă ar trăda România...”

O spune fostul reprezentant al Franței în România, contele de Saint-Aulaire.

H. P. P.

*

Briand despre minoritățile de ieri și de azi. Reprezentantul Franței la „Societatea Națiunilor”, ministrul de externe francez, dl *Aristide Briand*, a rostit, în 10 Sept. 1928, un remarcabil discurs, în care a atins și problema minorităților. Argumentația reprezentantului Franței va trebui să fie folosită și în cercurile noastre, când se discută problema minoritară.

„Chestiunea aceasta trezește în noi sentimente de umanitate; trebuie să fie examinată aproape de tot. *Inainte de războiu erau 100 milioane de oameni, aparținători minorităților, cari cereau ajutor și pentru salvarea cărora nu exista Societatea Națiunilor. Astăzi nu există decât 20 de milioane.* Dar băgați de seamă, fiindcă problema este delicată. Nu e permis ca această problemă să ajungă pârgă, ca să sguđuie guvernele și ca să servească unora drept mașină de războiu și cauză de turburări și ca — sub forma de manifestații puternice, cari tind la anumite modificări de frontieră (Anschluss-ul!) — pacea să fie amenințată”. (După „Le Temps”, 11 Sept. 1928.)

Dela Congresul bisericilor pentru pace și bună-înțelegere din Praga [August, 1928].

Arhiepiscopul din Upsala *dr. Soe derblom*, vestitul orator bisericesc, a ținut în biserica Sf. Nicolae din Praga, în 30 August, un serviciu bisericesc, la sfârșitul căruia a spus, între altele :

„Statele mai mici au puține de spus pe lume și vor avea totdeauna, ca în războiul ultim, cele mai mari greutăți să-și păstreze neutralitatea, cu supremele eforturi ale puterii lor morale și materiale. Statistica următoare a unui specialist, a căpitanului *Brunskog*, va putea îndreptăți grozava întrebare: Iarăș au să înceapă popoarele noi și vechei lumi o măcelărire reciprocă cu armele și cu gazurile veninoase? — Nu pot controla mărturisirea citată de *Toma K. Edison*, că întreagă populația Londrei ar putea fi omorată cu gaze veninoase în 12 ore. Progresul glorios omenesc în domeniul științei și al tehnicii aduce, deci, o pers-

pectivă plină de promisiuni privitoare la auto-masacrarea, pe care popoarele au încercat-o înainte cu câțiva ani, fără de un rezultat complet.

„... Credem însă că problemele internaționale vor trebui rezolvate fără de războiu.

În mesajul Alianței mondiale dela Stockholm se spune: Cerem bisericilor să împărtășească cu noi împreună convingerea că războiul este o *oroare* și cu totul nepotrivit, neducător la scop, ca mijloc de a deslega greutățile internaționale și cerem să se roage cu noi și lucreze pentru ducerea la îndeplinire a făgăduinții, că sub sceptrul Împăratului *Adevărul* și *pacea* se vor săruta imprimutat *simțul de dreptate* și *pacea*. Pe Muntele Măslinilor a chemat conferința internațională de misionari pe toți, cari lucrează la misiunea mondială-creștină, la rugăciuni neîntrerupte și la o propagandă ca

1. Războiul să fie delăturat ca instrument al politicii naționale,

2. Să se aplice metode pașnice la aplanarea diferențelor internaționale și
3. Să se schimbe acele relații și practici, cari sunt rădăcinile războiului".

Episcopul Irineu din Novi Sad, (Iugoslavia) a ținut tot în biserica sf. Nicolae din Praga (29 Aug. 1928) un discurs mai lung, la tema: „Prietenie prin religie — un echivalent pentru siguranța armată”. Părțile marcante au fost, după „Prager Presse” (30. VIII/1928) următoarele:

„Semnul caracteristic al sistemului egocentric este, că are la aprecierea și regularea vieții două măsuri, două feluri de dreptăți și adevăruri. O măsură să fie aplicată la mine, cealaltă la lumea afară de mine. Ceea ce cer ca drept al meu sau pentru familia mea sau pentru poporul meu aceea nu o recunosc valabil pentru alții. Măsura, pe care o aplic pentru mine este totdeauna mai mare, decât aceea pentru vecinii mei. Adevăr e totdeauna ceea ce imi folosește. Punctul acesta de vedere egoist este acela al unui om, care e șasiu, în ai cărui ochi icoana unuia și aceluiaș obiect apare dublă. Această ambiguitate înseamnă nesinceritate. Nesinceritatea va fi întotdeauna o bază imposibilă pentru relații bune în lumea oamenilor”. „Iubirea este premisa trebuincioasă pentru pace... Unde lipsește sinceritatea, acolo nu există iubirea adevărată”.

„**Signorina Giuventù**”. Spirituala schiță a scriitorului ceh Svatopluc Cech: „*Signorina Giuventù*” (tradusă și în „Transilvania”, în numărul dublu 7—8 din a. acesta) a fost folosită ca subiect pentru un balet-pantomimă în 7 tablouri cu un prolog melodramatic, de compozitorul ceh *Vitezlav Novák*. Compoziția muzicală urmează să se reprezinte în curând.

Legiunea română din Praga. Senatorul ceh *dr. František Soukup* își tipă-

rește, după preș. Masaryk și după min. de externe Beneš, memoriile privitoare la revoluția cehoslovacă. Desprindem din volumele cele două (intitulate: „28 Oct. 1918”) pasagiul următor:

„Revoluția cehoslovacă învinse în Praga. Dr. Scheiner (conducătorul socolilor) denumi îndată pe membri statului-major ofițeresc cehoslovac, care preluă agendele comandamentului militar. Iirji Stribrny preluă anunțarea și *jurământul comandantului trupelor române din Praga, al locotenentului Herbay*, care înființă o legiune română și se puse în serviciul consiliului național (cehoslovac). Legiunii române i s'a garantat întreținerea și solda până la întoarcerea în România”. (După „Prager Presse”, 16. IX. 1928.)

Cum sprijinește statul cehoslovac cultura poporului. Ministerul de instrucție cehoslovac a tipărit o dare de seamă conștiențioasă, într'o broșurică, despre sprijinul dat propagandei culturale. Spicuim (după „Prager Presse”, 15 IX. 1928):

„Tipul educației populare cehoslovace este tipul îngrijirii din partea statului. Statul regulează educația prin legislația sa și subvenționează activitatea organelor și comunităților locale, culturale. În bugetul statului din a. 1927 a fost reprezentată cultura populară cu suma de 4.705.466 coroane cehe. Pentru organizarea culturii poporului și cursurile populare s'au dat 2.059.000 cc. și pentru bibliotecile publice 1.340.149 cc, Pentru publicații, cari educă poporul 200.100 cc., pentru cursuri de educatori ai poporului 30.000 cor. cehe, pentru cursuri de analfabeți 380.000 cc., pentru *cursuri de bibliotecari* 40.000 cc. și pentru *școli de stat pentru bibliotecari* 34.147 cc. Pentru personal 165.070 cor. cehe.

Ministerul de instrucție a publicat o lucrare: „Cum să fie scrise cărțile educative pentru cetitorul mai puțin cult”, de N. A. Rubakin. A abonat 1041 ex. dintr'o

revistă pentru cultura poporului („Ceská Osvieta“) și 336 ex. dintr'o revistă germană „Cartea și poporul“ („Buch und Volk“). Cu sprijinul ministerului apare o serie întreagă de reviste pentru propagandă culturală. Ministerul a ținut o serie de cursuri pentru bibliotecari benevoli, la cari cursuri au fost rezolvate probleme de ale culturii poporului din punct de vedere regionalist. Școlile normale, din sinul cărora se recrutează cei mai mulți educatori benevoli ai poporului, au aranjat prelegeri despre cultura poporului, de stat și despre bibliotecariat, cum e după lege, apoi s'au ridicat alte trei școli superioare de cultură a poporului, pe lângă cele 15 existente. Pe lângă școlile superioare mai există 45 școli populare pentru cultură, de un grad mijlociu.

Filmul, diapozitivele și radio-ul au ajuns mijloace obișnuite și de toate zilele pentru propagandă, pentru cultivarea poporului — și ministerul a contribuit cu parale ca să se ridice stațiuni de radiofonie în diferitele centre, pentru cultura poporului.

În Cehoslovacia lucrează de prezent 569 grupuri orășenești de propagandă culturală, dintre cari 171 sunt germane, 14 carpato-ruse, 5 polone și 1 maghiar.

„Pentru fiecare naționalitate e prescris din partea legii în comună, dacă numărul concetățenilor de aceeaș naționalitate trece de 2000, un centru de propagandă culturală populară. Unde se află în comună mai puțin de 2000 de locuitori de o naționalitate, se înființează grupuri regionale pentru mai multe comune învecinate. Astfel se regulează pe calea legii problema minoritară în privința propagandei culturale“.

Grupurile singuratică se administrează de comisia locală pentru cultura poporului.

În emulația aceasta nobilă spre cultură sunt reprezentate popoarele

din Cehoslovacia precum urmează: cehii cu 100.055 conferențe, cursu ore de instrucție, etc., germanii cu 17.345, rușii din Podkarpatska cu 6887, maghiarii cu 1256, polonii cu 607 manifestări culturale pentru ridicarea poporului.

Mai cu seamă în Slovacia și în Podkarpatská-rus — unde până acum a domnit întunecul, voit de stăpânitorii fostei Ungarii — se văd progrese incontestabile.

Dacă o comisie se compune, de obicei, din 3 membri (președinte, secretar, cassier) și dacă un grup are, de obicei, o comisie de 7 membri, cari conduc propaganda culturală locală — ajungem la, aproximativ, 37.000 persoane, cari lucrează la propaganda culturală, de stat. „Cultura poporului e sprijinită moralicește de toate păturile și de toate națiunile și democrația, care trebuie să acționeze în administrație și cultură colectiv, este reprezentată mai bine prin grupurile acestea largi, autonome, ale propagandiștilor culturali benevoli“.

Insemnătatea cinematografului în viața modernă. În marele ziar francez „Le Temps“ se publică, din când în când, articole pline de mult bun simț la „cronica cinematografică“, subscriese: *Emil Vuillemoz*. Dl V. și-a făcut renume cu recenziile și studiile sale privitoare la cinematografie.

De astădată remarcăm ideile din numărul din 15 Sept. al numitului ziar. Dl V. parafrazează ideile dintr'un studiu apărut în „*Revue des deux Mondes*“ (1 Sept. a. c.) al sociologului reputat *Lucien Romier*, despre importanța cinematografului și a radiofoniei pentru epoca noastră.

Teza dlui Romier este că în timpul de față nu se mai poate influența viața socială prin sentimentele sau ideile unui om izolat. „Pentruca (viața socială)“,

rezumă dl V., „să primească o impulsie trebuie ca indivizii să cedeze simultan farmecul acelorași dorințe și acelorași aspirațiuni. Schimbările sociale nu se pot sustrage ritmului mai mult sau mai puțin rapid al „comunicațiunilor“ între oameni. Ei sunt strâns solidari. Până acum numai imprimeria asigură acest transport metodic al ideilor. Mișcarea ei era, forțamente, destul de lentă și evoluțiile sociale nu puteau să o întreaacă. Nu se vede însă că (citatul e din L. Romier): prin cinema comunicația între oameni va ajunge „nu numai repede, ci aproape instantanee, nu numai intermitentă, ci continuă, nu numai limitată la un teritoriu, mai mult sau mai puțin vast, ci care-și are influința asupra lumii întregi?“

„Consecințele unei difuziuni așa de fulgerătoare ale *ideilor-forțe* sunt incalculabile” — urmează dl V. — „Omul de astăzi, mai cu seamă dacă este aservit lucrării monotone, în urma taylorizării și a mașinismului, are nevoie de o evaziune periodică, fie ea oricât de scurtă, în grădinile visului: cinematograful îi oferă pentru călătoria aceasta bilete circulare cu prețuri reduse, cari vor găsi întotdeauna cumpărători, cari se imbulzesc”.

Sugestia imaginilor cinematografice este mare, Filmul evocă în mulțime „reflexe de imitație”. Se naște „o conștiință gregară grozav de neliniștitoare”, de care trebuie să se țină seama de aici înainte.

H. P. P.

Bolșevicii au o „școală superioară de stat, pentru cinematografie”. Bolșevicii au înțeles marea însemnătate a cinematografului pentru propaganda lor.

De nouă ani există o „Școală de stat, cinematografică”, la care urmează

aceia, cari doresc să ajungă actori de film și regisori. Foile sovietice remarcă cu satisfacție că 45% din elevi se recrutează acum din mijlocul tineretului bolșevic și 49% din muncitori și țărani. Cu arta filmului vreau ei să propage ideile destructive în societatea omenească, pentruca să fie mai stăpâne pe masele poporului. (V. „Prager Presse”, 16. IX. 1928.)

După eticheta criticii. *Roland Dargelès*, unul din cei mai talentați și vrednici de cetit autori francezi moderni (autorul romanelor „Crucile de lemn”, „Sfântul Magloire”) a dat un interview ziarului „Comoedia”, din care reținem următoarele pasagii caracteristice: „Nu cred deloc, dar deloc, într’o influință comună, care determină spiritul unei epoci. Văzută de departe teza aceasta poate fi o urmă de bătătorit din partea pedagogilor. Se zice: clasicism, Malherbe; romantism, Rousseau. Așa, haide! o epocă e clasată cu eticheta sa. De asta se ocupă criticii: lipesc etichete. Dacă ai nenorocirea de a schimba conținutul fiolei tale, dupăce ai fost etichetat — ești pierdut! Sau, mai bine, ei sunt aceia cari sunt pierduți!

„Iată ce mi-se întâmplă mie. După „Crucile de lemn” am fost etichetat: scriitor de războiu. Bun! Public; „Pe drumul Mandarin”!

„—Repede, să schimbăm eticheta: scriitor-riporter, și să nu se mai miște!

„Dar iată un roman de imaginație: „Partir”... (Când pleci...)”

— „Ce părdalnicu!” — spune critica. „Ce-o să ne alegem cu acesta? Incepe să ne plictisească”!

„Și are dreptate: tot ce are viață o plictisește”.

Cărți.

I. Lupaș: „*Lecturi din izvoarele Istoriei Române*“. — Cluj, 1928, pp. VIII.+300. — Din discuțiunile, pe care le-a prilejit noua lege a învățământului secundar și pe temeiul acesteia, pregătirea noii programe analitice era de așteptat să răsară și lucrări pedagogice nouă, cari să sporească mijloacele noastre de învățământ și să contribuie la îmbunătățirea lui în diferitele ramuri și specialități.

Profesorilor de istorie din școalele noastre secundare li-se imbie cea dintâiu ocazie să vadă tipărită o astfel de carte folositoare, care le va fi de mare ajutor și le va ușura mult munca în predarea istoriei românilor.

Este manualul auxiliar, publicat de dl profesor universitar din Cluj, dr. Ioan Lupaș, sub titlul: „*Lecturi din izvoarele Istoriei Române*“.

În prefață arată autorul motivele, cari l'au îndemnat să întocmească și să publice lucrarea aceasta, prin care pune la îndemâna profesorilor și elevilor din liceu așa-numitele *mijloace de intuiție istorică*, adică piese și fragmente culese din izvoare istorice contemporane cu evenimentele povestite pe scurt în manual.

În adevăr, experiența noastră didactică, a tuturor profesorilor de istorie, ne-a convins, că manualele oferă o lectură prea condensată și adeseori prea puțin prelucrată după cerințele didactice și pedagogice. Noi, profesorii, trebuia să ne silim a căuta prin biblioteci diferite alte cărți, din cari să putem lămuri elevilor și părțile mai obscure ale manualelor. În bibliotecile școlare însă nu găsim totdeauna ceea ce ne era de neapărată trebuință.

Acum, cartea dlui profesor Lupaș ne oferă de-a gata o mulțime de fragmente, alese cu multă îngrijire și cu

deosebit simț pedagogic, din cele mai felurite izvoare ale istoriei noastre naționale, din cronici, din documente și corespondențe, până și din poezia populară, astfel, încât nu este lecție de istorie română, fie la clasa III-a, fie la clasa VII-a, pentru care profesorul conștiincios de istorie să nu poată găsi în această carte un pasagiu interesant și potrivit, spre a-l da elevilor ca lectură particulară pentru o documentare mai bună și în acelaș timp pentru o sporire a cunoștințelor, pe cari i le poate da manualul.

Profesorii de istorie vor primi, de sigur, cu bucurie și cu recunoștință cartea dlui Lupaș, care le dă puțința să introducă mai multă vioiciune în lecțiunile lor și să pună pe elevi în fiecare oră de istorie în legătură directă cu martorii, cari au văzut desfășurarea evenimentelor din cutare timp și cari au lăsat urme scrise, fie în cronici, fie în documente și corespondențe contemporane despre ceea ce au văzut ei. De sigur, se va întipări cu totul altfel în memoria elevilor ceea ce li se spune prin însuși graiul trecutului, decât ceea ce pot afla din stilul adeseori incurcat și prea mult prescurtat al manualului.

„Elevul mai înaintat nu mai poate primi orbește tot ce-i spune profesorul sau puținul, cât îi oferă manualul“, zice autorul în prefața cărții. „El așteaptă să fie mai bine documentată oricare afirmațiune a profesorului și setea de știință îi trezește adeseori dorința să cunoască mai mult decât îi poate da cuprinsul rezumativ al manualului. Această dorință o pot îndeplini lecturile istorice, oferind profesorului și elevilor mijloace auxiliare de utilitate netăgăduită, nu numai sub raport didactic, ci și educativ, întrucât materialul cuprins în ele sporește, de o parte, cunoștințele relative la trecutul

neamului nostru, iar de altă parte contribuie la intensificarea educației morale și patriotice a tinerelor generațiuni”.

„Tot astfel, izvorul istoric direct poate avea uneori o valoare superioară oricărei prelucrări ulterioare, întrucât are darul de a ne înfățișa evenimentele trecutului într-o formă mai simplă și mai apropiată de originea lor, mai proaspătă și mai inviorătoare”.

„Fragmentele reproduse în această carte ne vor oferi adeseori posibilitatea să cetim, în formă directă, însăș cuvintele marilor îndrumători ai vieții noastre naționale din trecut.

„Nici expunerile cele mai erudite asupra conflictului bisericesc al Moldovei cu patrihia din Constantinopol, dela sfârșitul secolului XIV, nu ne vor lămurii situația de atunci așa de bine ca cuvintele simple, dar simțite ale solilor moldoveni, redade întocmai în scrisoarea adresată de patriarhul Mateiu către Alexandru cel Bun (1401). Ori fragmentele, cari redau cuvintele lui Mircea și Ștefan cel Mare, ale lui Mihai Viteazul și ale macei sale Teofana, ale lui Sava Brancovici și Constantin Brâncoveanu, ale preoților și țaranilor ardeleni, atât de nepăstuiți în cursul secolului XVIII, ale lui Tudor Vladimirescu, ale lui Cuza Vodă, ale Regelui Carol și ale Regelui Ferdinand — ce privilegii potrivite oferă ele, toate laolaltă și fiecare în deosebi, pentru aprofundarea morală, considerată cu drept cuvânt ca o cerință esențială a oricărei lecțiuni de istorie, menită să lase urme durabile în sufletul elevilor!” [Din prefața cărții].

Autorul are dreptate, spunând în prefață, că inovațiunea aceasta a documentării contemporane cu faptele este tot așa de necesară și folositoare la predarea istoriei, cum este cetirea și analiza operelor și a scriitorilor la predarea istoriei literare.

Fără îndoială, că acest manual auxiliar de lecturi istorice va contribui la îmbunătățirea învățământului istoric și va face cu putință, ca din cele 110 piese justificative sau fragmente documentare profesorul să-și poată alege pentru fiecare lecțiune pe cea mai potrivită din punct de vedere didactic și educativ.

Mi-am ținut de datorință să recomand în atențiunea colegilor acest manual auxiliar, care dealtfel prin buna lui împărțire și prin cuprinsul selecționat cu îngrijire și pricepere pedagogică se va impune singur.

Manualul se poate procura dela librăria: „Cartea Românească” S. A. — Cluj. — Ioan Popa, prof. (Sibiu).

Literatura românească în italie-nește. Tot mai mult și mai mult își dau seama oamenii, cari mai vreau să cugete, că ignoranța este cel mai mare vrășmaș al omului: se întetesc traducerile din literatura noastră, și la noi și peste graniță, ca să ni-se cunoască bătăile inimii a celor buni dela noi și poarele să se cunoască.

Așa știm că au apărut în anul acesta, în editura societății literare ardeleni maghiare („*Erdélyi irodalmi társaság*”), sub îngrijirea și — în parte — cu traduceri proprii de ale d-lui *Arpád Bitay*: „Traduceri din poezii români” (*Műfordítások román költőkből*) — (Cluj, tip. Minerva, 1928). „*Graiul Românesc*” ne anunță apariția unei culegeri de versuri în *bulgărește*, traduceri din Eminescu, Cerna, Vlahuță, etc., din partea d-lui *Christo P. Capitanov*.

Avem acum bucuria de a înregistra un număr din revista italiană ce apare în Milano: „*Due lire di novelle*” (No. 14-1928), cu material aproape în întregime tradus din autori români. Meritul principal revine d-lui profesor *Claudiu Isopescu*, care ține cursuri de limba română la Roma

și care cu elevii d-sale, studenți universitari a tradus schițele și novelele din revista italiană. Redactorul-șef al revistei, dl Alfio Berretta, îi și mulțumește la loc de frunte. Autorii din cari s'a tradus sunt următorii: M. Sadoveanu, L. Rebreanu, Brătescu-Voinești, Gib. I. Mihăescu, Eugen Boureanu, C. Ardeleanu. Aducem și noi laude inițiatorului și-i dorim succes pe cărarea apucată.

În loc de riposte veninoase și de interminabile discuții de „prestigiu” — apăsați, cei ce vreți să adevărați că și la noi s'a prestat ceva, câte un număr ca acesta sau o traducere din Eminescu de dl Raniero Ortiz, italienilor, în mână, volumul d-lui Bitay, maghiarilor, volumul d-lui Capitanov, bulgarilor, din mijlocul nostru. Așa pregătiți cărarea spre vremuri mai bune . . . H.

Școalele din Beiuș (1828—1928).

De dr. Const. Pavel. Tiparul Tipografiei „Doina” Beiuș, 1928, 344 pag. (Lei 200).

În timpul din urmă a apărut, în l. maghiară și engleză, o carte intitulată „Dreptate pentru Ungaria!” și editată de „Societatea maghiară pentru politica externă”. Cartea e scrisă de . . . contele Albert Apponyi.

Cu multă vervă și cu multă . . . desinvoltură susține contele Apponyi, iarăș și iarăș, teza că viitorul este al acelor neamuri, cari au o funcțiune istorică de indeplinit, și că poporul maghiar singur are căderea de a stăpâni în teritoriile alipite acum României, Cehoslovaciei, Jugoslaviei, fiindcă . . . fiindcă rassa maghiară e culturalicește *mai avansată*, și —astfel— chemată să conducă. Va să zică: Români, Cehi, Slovaci, Sârbi, Croați sunt mai inapoiți, deci să-și recapete jugul, în epoca noastră, a naționalismului pronunțat, când și cei din Indii, și când și Chinezii se deșteaptă . . .

Ei bine, pentru cel ce ar sta să aplaude această teză îndrăzneată și . . .

primejdioasă pentru pacea Europei, avem argumente atât de plausible, cari să *dovedească* netemeinicia batjocurei și privirei „de-a călare” a d-lui conte, încât nu mai incăpe indoială că un om cu mintea sănătoasă se va lăsa convins de argumentele noastre.

Luați istoria poporului românesc în mână și convingeți-vă despre multele nedreptăți îndurate. Câte „non admittitur” s'au scris pe manuscrisele românești, înaintate censurei maghiare, când a fost vorba de apariție! Câte sute de procese de presă pentru cererile *juste* la o viață culturală românească! Câte șicane monstruoase pentru că voiam să rămânem români, cetățeni ai patriei, dar români (v. „Memorandum”).

Istoricul de față va edifica pe acela care dorește să cunoască mizeriile îndurate de școlile noastre. Este lucrarea conștientioasă a unui bun pedagog și dibaci mânător de peană, care nu s'a împăcat numai cu tema propusă: istoria școalelor din Beiuș, ci a lăsat să-i premeargă o „privire asupra trecutului din Bihor”. Așa avem apoi capitole speciale despre „numele de Voevozi și Voevodate la Români din Bihor”, organizațiile Românilor de acolo (iobași și mari seniori), despre trecutul orașului Beiuș, veacul al XVIII-lea, cu mișcările lui religioase, Episcopul Samuil Vulcan, Ep. V. Erdeli, Ep. Mihail Pavel, Ep. Dim. Radu până la Ep. actual Traian Frențiu, rezoluțiile din 1848—9, 1918—19, etc. Un exemplu pentru mizeriile îndurate:

În 11 Ian. 1872 cerea Camerei ungare deputatul român Alexandru Roman, în numele corpului didactic al liceului din Beiuș, un ajutor dela guvernul țării pentru „îmbunătățirea sortii”. Câteva zile după aceasta (15 Ian.) deputatul Dimitrie Ionescu a interpelat pe ministrul instrucțiunii de ce nu primește liceul din Beiuș suma modestă de 4000 de florini. Cum motiva dl Ionescu: „Imi iau voie

să cer votarea sumei de 4000 floreni pe sama gimnaziului din Beiuș. Anume, dincoace de *dealul Craiului* (granițele Ardealului), adică în Ungaria proprie, *nu există decât un singur gimnaziu românesc* complet, cel dela Beiuș. Gimnaziul acesta nu are fonduri suficiente... Aceasta a înțeles și guvernul absolutistic (austriac) și a dat ajutor gimnaziului". În 24 Ianuarie, acelaș an, spunea în Cameră Ionescu: „*Un singur liceu pentru Românii din Ungaria proprie, aproape 2 milioane, cere un ajutor și e respins, atunci, când guvernul dă ajutoare celorlalte licee confesionale, calvinilor și catolicilor, — și când în urma legii din 1868 e dator să înființeze licee românești în ținuturile locuite de Români*". (Pag. 159).

Dr. Pavel susține: „La începutul veacului XX. liceul românesc din Beiuș este unul din cele mai bine aranjate școli din Ungaria, *fără ca acest stat să îi fi dat un ban ajutor din vărsământul de impozite al celor patru milioane de Români*". (Pag. 212).

Lucrarea merită să fie cetită și răspândită, nu numai ca să servească cu documentele ei la discuțiile, cari — eventual — s'ar mai putea naște cu privire la starea noastră culturală, ci și ca să aducă contribuția binevenită a biografiilor multor oameni de seamă, pe cari ni i-a dat Bihorul.

Scriind aceste rânduri ne vine sub ochi frumoasa carte a d-lui inspector școlar *Stan* din Sibiu, în care relatează despre trecutul școlilor din Țara Făgărașului și despre eforturile ce le săvârșesc să lucreze pentru înaintarea poporului.

Și astfel de ținut a vrut contele Apponyi și ai săi să-l prefacă într'o „*zonă culturală*”, maghiarizându-o, după cum a vrut să țină în somnolență Bihorul românesc!

I. MARIN.

Radiofonia la noi. A apărut numărul 1 al revistei săptămânale: „*Radio*”.

(Admin. și Redacția București I, Str. Sărindar 7-9-11). La loc de frunte se publică un interview cu dl ministru al comunicațiilor *C. Dimitriu*, din care desprindem următorul pasagiu: Întrebarea redactorului (dl Nic. Const.): credeți că va avea multă importanță pentru cultura populației noastre instalarea postului de emisiune (București)? Răspunsul dlui Dimitriu: „Noul post va avea o puțință atât de mare, încât va fi auzit nu numai în toată Europa, dar oricare sătuleț din România va putea auzi cu un simplu post pe galenă toate emisiunile din București. Intențiunea noastră când am instalat acest post a fost în primul rând propaganda culturală și națională, și de aceea ministerul de instrucție, prin Casa Școalelor, participă în consiliul de administrație al societății de radio-fuziune. Audițiunile de radio din București vor fi un nou mijloc de apropiere între sate și orașe și vor împiedeca răspândirea de știri false la țară. Suntem hotărâți să ne folosim de toate perfecțiunile în instalațiuni, făcute pe terenul radiofoniei, în ultimii ani. În acest scop societatea a făcut apel la cea mai mare casă din străinătate și directorul nostru a fost să studieze în diferite țări ultimele realizări radiofonice”.

În toamna anului acestuia e vorba să treacă o lege specială prin parlament, referitoare la radio-difuziune.

Dl prof. la institutul electrotehnic din București, inginer *Emil Petrașcu*, interviewat, constată: „*Nici 8 mii de abonați (în România, la radio) față de peste 200 de mii cât ar fi normal să avem, după mai bine de 3 ani de introducerea a radiofoniei la noi în țară. Cel puțin zece mii de clandestine...* Un post de 12 Kw. (Kilowați) antenă a fost comandat la soc. Marconi, una dintre cele mai serioase și de încredere fabrici de radio din lume. Postul modulat prin sistemul zis „cu curent constant” va avea circa

18 Kw. modulați antenă și va fi suficient pentru cerințele moderne ale broadcastingului. El va putea fi auzit pe galenă simplă, până la 50—60 Km. depărtare, cu una sau două lămpi, pe o rază de câteva sute de Kw. Și apoi pe posturile obișnuite, cu mai multe lămpi, în toată Europa, cu ușurință". Postul de emisiune dela București se va putea auzi „pe galenă în tot Bucureștiul și cu câteva lămpi până la circa 200 Km.

Tot de acolo: „În Anglia numărul auditorilor de radio a crescut așa încât la 1000 locuitori sunt 59 abonați". „La congresul de presă... ținut la New-York, s'a stabilit că în Statele Unite ale Americii există 600 de posturi de emisiune în funcțiune. Numărul total al auditorilor acestor posturi este de circa 50,000.000".

Ion Mușlea: „Învățătorul și folklorul". (Extras din rev. „Învățătorul", IX—1928). Cluj, Inst. de arte graf. „Ardealul", 1928, (18 pag.).

Di Dr. Ion Mușlea este un reprezentant valoros al generației tinere, bune. Cu studii frumoase, mânuind peana cu pricepere, dela dsa putem aștepta lucrări prețioase. Teza dsale de doctorat a fost despre Scheii din Brașov, de unde e și născut.

În lucrarea de față dă sfaturi judicioase învățătorimii cum să strângă folklorul, punându-i la inimă însemnătatea materialului de adunat. Ca să priceapă învățătorimea mai bine importanța, arată ce se prestează în străinătate, trece în revistă pe culegătorii noștri: † S. Fl. Marian, † Tudor Pamfile, A. Gorovei, † M. Lupescu, † I. Pop-Reteganel, † C. Rădulescu Codin, † S. Teodorescu-Chirileanu, † Șt. St. Tuțescu, apoi revistele cari publică folklor: Șezătoarea (Fălțiceni); Tudor Pamfile (Dorohoi); Comoara Satelor (Blaj); Făt-Frumos (Cernăuți); Mărgăritare Basarabene (Chișinău); Sulflet Oltănesc (Craiova); Izvoarașul (Bi-

strița-Mehedinți); Arhivele Olteniei (Craiova).

Și noi, dela „Transilvania", nu ne dăm înapoi dela publicarea folklorului, deoarece publicarea lui cadrează prea bine cu planul de redactare al revistei.

Di M. e de părere că, în lipsa unor institute speciale de cercetări folkloristice (ca în Finlanda, Suedia, Norvegia, Danemarca și Germania), bazele unui astfel de institut s'ar putea pune la Muzeul etnografic din Cluj, care e în legătură cu Seminarul de etnografie și folklor al universității Cluj, unde se află de prin 1926—27 câteva sute de caiete de folklor, rezultatul unor chestionare trimise învățătorilor.

Apelul călduros al dlui M. n'ar trebui să sune 'n pustiu. Și informațiile dsale sunt prețioase, ale unui om, care s'a ocupat cu lucrări științifice în acest domeniu și dă sfaturi în cunoștință de cazuri.

Ne asociem și noi apelului lansat de dl M. și sperăm că comorile, cari zac în satele noastre n'au să dispară fără de urmă, ci se vor găsi folkloriști, cari să le salveze dela pierzare.

H.

Ștefan Pașca: Glosar dialectal. În Memoriile secțiunii literare ale Academiei române, publicate în cursul anului curent, dl Ștefan Pașca publică un *Glosar dialectal*, „alcătuit după materialul lexical cules de corespondenți din diferite regiuni". Informațiile au venit la Muzeul limbei române din Cluj, condus de dl Sextil Pușcariu, la chestionarul trimis de institut. Di Pașca a fost incredințat de conducerea institutului cu alcătuirea lui, sarcină de care s'a achitat cu multă pricepere, folosindu-se de metodele cele mai noi, suverane azi în filologie. D-sa a avut mult de lucru până a putut elimina din răspunsurile la chestionar cu-

vintele dialectale mai cunoscute, sau cuprinse în glosare anterioare.

În prefață dl Pașca stăruie asupra importanței acestor cuvinte, dintre cari cele mai multe, prin tot mai puternica unificare a limbii, se vor pierde. Soarta aceasta vor avea-o îndeosebi cuvintele streine introduse în limbă, prin armată, fabrică, întreprinderi etc. Terminii noi românești îi vor schimba în curând pe cei streini, după experiența ce s'a putut face, de-o pildă, la minerii din Munții Apuseni, cari au pierdut aproape întreaga terminologie românească în legătură cu exploatarea minelor, folosind azi în mare majoritate cuvinte de origine germană, — deși exploatarea germană a minelor de acolo nu a fost de prea lungă durată.

Dar între cuvintele dialectale se află adeseori elemente vechi de grai, de origine latină sau slavă, și pentru adunarea acestora dl Pașca face apel la preoți și învățători, precum și la profesorii secundari, cari le-ar putea aduna prin elevi, după metode cum a fost alcătuit Glosarul profesorului A. Viciu din Blaj, utilizat azi cu mult folos de filologi.

Însuși glosarul cuprinde 60 pp. cules pe două coloane, dându-se la fiecare cuvânt termenul corespunzător general cunoscut, colecționarul, cu numele și locuința, și etimologia sau cuvântul strein din care se derivă.

Glosarul dialectal va aduce bune servicii filologilor, dar și pentru alți cărturari va putea fi de folos, întrucât în graiul popular, din provinciile nouă mai ales, sunt o mulțime de cuvinte pe cari generația tinăra care nu mai știe unguerește și prea puțin nemțește, nu le mai poate pricepe. R. T.

Oreste A. Anastasiu: *Industria sătești în raport cu localizarea marelui industrii.* Premiile fixate de Academia română pentru lucrări cu subiect dat,

n'au prea avut rezultate satisfăcătoare. Unele se publică an de an, fără să întrevăo lucrare. Altele nu sunt aflate în cadrele tezei date.

La premiul San-Marin cu subiectul: „O problemă de economie națională în legătură cu noile hotare ale țării” s'a prezentat lucrarea cu titlul de mai sus a d-lui Oreste A. Anastasiu, pe care a propus-o spre premiere și tipărire într'un raport dl dr. Gr. Antipa, membru al Academiei.

Importanța industriilor sătești a fost de mult relevantă de amândouă laturile Carpaților, pentru o populație agricolă careia îi rămâne multă vreme fără o mai intensă îndeletnicire. Pentru augmentarea venitului, și, în consecință, a bunei stări materiale, care are cele mai însemnate consecințe în ridicarea stării culturale, igienice etc., a unei clase sociale. În regatul vechiu de vr'un sferit de veac, o spune dl Antipa, la noi cam din aceeaș vreme s'a încercat, prin școlile normale, prin instruirea candidaților de învățători, să putem ajunge la o mică industrie la sate. Profesorii și profesorele de lucru manual aveau această datorie.

Dar la rezultate apreciabile nu s'a ajuns.

Dl Anastasiu studiază problema în cadrele economiei naționale de după unire.

Motivele pentru cari trebuie ca țărănul să practice în timpul liber, și mai ales iarna, o mică industrie, sunt evidente. Autorul stăruie și asupra necesității ca lucrătorul industrial să lucreze în orele libere pământul. Azi, după unire, avem toate condițiile pentru a ne crea o piață autonomă internă, spre a ajunge și pe această cale la o independență economică.

Autorul se ocupă într'un capitol întreg cu industriile sătești în străină-

late, cu cele din România. În capitolul privitor la mica industrie dela noi, autorul publică o statistică detaliată din Ardeal și Banat, și alta foarte sumară din Vechiul Regat.

Dincoace de munți mica industrie cuprinde următoarele ramuri: putini, hărdaie, bastoane, jucării de lemn, coșuri impletite, unelte de lemn, mături, pânzeturi și țesături, olărie. Datele ce le dă sunt din 1919. Suma activilor în mica industrie, — ca îndeletnicire principală sau secundară, precum și a industriașilor mici cu domiciliu se ridică la câteva zeci de mii —, bărbați și femei în 28 județe.

În Vechiul Regat procentul cel mai mare al locuitorilor cari mai au și o

profesiune lăaturalnică pe lângă agricultură e 12⁰/₀ în județul Neamțu, cel mai mic, 2⁰/₀, în Vlașca și Teleorman.

Vorbind despre grădinile muncitorști în străinătate și la noi, e limpede că în ce ne privește autorul nu le-a putut afla, mărginindu-se să arate cum ele s'ar putea crela în viitor.

Di Anastasiu mai tratează în capitolele următoare: despre Localizarea marei industriei în raport cu industriile sătești, despre obârșia sătească a lucrătorilor industriali, despre solidaritatea dintre industrie și agricultură.

E un studiu elaborat cu răbdare și o contribuție reală la pregătirea terenului micel industriei în România. Tr.

Cronici.

Al 8-lea congres al societății române de: neurologie, psihiatrie, psihologie și endocrinologie, a avut loc în acest an la Oradea-Mare, dela 30 Septembrie—2 Octombrie.

Ca în toți anii, congresul a fost cercetat de numeroși medici și persoane științifice.

Printre numeroasele rapoarte și comunicări științifice de specialitate remarcăm: pe acele ale *prof. Parhon: Patologia generală, fiziologia și biologia paratiroidelor; prof. Minea: Factori extrinseci ai regenerării nervoase; dr. Balif: Pelagra; dr. G. Preda: Criza morală și felul cum trebuie privită conștiința morală etc.*

Discuțiuni numeroase au contribuit să clarifice și mai mult problemelor tratate.

Cu această ocazie s'a ținut și pentru publicul din Oradea trei conferințe.

Cea dintâi, a d-lui N. N. Săveanu, privea pe lângă alte chestiuni de psiho-

logie și diferența personalității și a caracterului la scriitorii noștri. Conferința d-lui prof. Minea intitulată: *Possibilitatea întineririi la bătrâni*, a adus la cunoștința publicului, recentele experimentări ale lui Steinach, Voronoff etc.

În cadrele „Astrei” a avut loc conferința d-lui vice-președinte dr. G. Preda. Subiectul: *Impresii dintr'un voiaj în Spania*, a fost însoțit de numeroase proiectiuni.

S'au vizitat spitalele și diferite instituții de fizioterapie și cultură (Cele trei Crișuri) din Oradea, cercetându-se de aproape progresele realizate.

S'a rezervat apoi congresiștilor interesante excursiuni la băile: Felix și Episcopia Bihorului.

Numeroase banchete au contribuit și mai mult la cimentarea legăturilor sufletești dintre vizitatori și localnici. De altfel primirea cordială, atât din partea autorităților, cât și a persoanelor din

localitate, au evidențiat amabilitatea și gradul înalt de ospitalitate al orădienilor.

Negreșit că meritul organizării congresului revine în cea mai mare parte

d-lui dr. Rușdea, care, conform tradiții societății, a prezidat cu multă demnitate, acest congres. Dr. P.

1 Decembrie. Revista pentru popor a d-lui Iorga: „*Neamul Românesc pentru popor*“, (Nr. 14, 1928) scrie: „Pe ziua de 1 Decembrie 1928 se fac mari pregătiri pentru serbătorirea a zece ani dela unirea Ardealului. Inșă nemulțămirea cari stăpânesc pe fruntașii vieții noastre publice vor știrbi din slava zilei pe care o dorim cât mai mândră și cât mai înălțată. Taberele indușmănite vor trebui, pentru clipa aceea, să aibă în suflet veacurile de suferință și jertfă din trecut ale neamului și nădejtile pe cari le înseilăm de-asupra capului generațiilor cari se ridică“.

Constituțiile octroate ale Austriei, articolul din numărul de față al revistei noastre, este scris de dl Th. V. Păcățian.

Reviste.

„**Viața românească**“ dela Iași, revistă ce apare în anul al douăzecilea, ca una dintre cele mai bune ce le-am avut, pare a se lupta cu tot mai mari greutăți de editură. Un număr dublu, pe Mai-Iunie, a apărut abea la sfârșitul lui August.

Numărul recent se prezintă cu o năvelă a dș. H. Stahl: „Nu poate fi“. Autoarea povestirii *Voica* încearcă un alt gen al prozei, aceea de analiză subtilă a unor stări sufletești nebuloase, cu căutarea miraculosului, așa cum se petrec lucrurile într'o bună parte din lucrările nouilor prozatori streini, germani, în primul rând.

Ne pare rău că nu reușește; ne pare și mai rău că se aventurează în domenii ireale când dsa ne-a dovedit că poate descrie bine realitatea, și anume aceea a satelor cu lumea lor.

Bucata literară de rezistență a numărului e „*Moș Mitruț*“ de C. Kirilescu; dsa povestește simplu, fără gândul de-a uimi pe cetitor cu un stil încărcat și meșteșugit. Poate dsa nici nu crede că

face literatură, ci că își povestește, ca pentru sine, amintirile despre originalul său fost profesor *Demetriu Ioannescu*, bunul „Domn“, cum au avut aproape toate școlile noastre secundare, nu numai univesitățile. — Literatură ni se mai dă o traducere din rusește.

Sunt interesante și pe alocurea de importanță, scrisorile lui V. Alecsandri către G. Sion, pe care le publică dl I. Mușlea, — scrisori păstrate în donația d-lui G. Sion, nepotul poetului, — făcută Bibliotecii Universității din Cluj.

Din ele apar din nou seninătatea poetului dela Mircești, lipsa lui de orgoliu și împăcarea cu lumea așa cum este. În scrisoarea XV. Alecsandri citează dintr'o poezie adresată criticilor săi, — apărută mai târziu și în volum, în care se cuprind versurile caracteristice pentru lipsa de orgoliu al poetului :

„Nu mi-a trecut prin minte trufaș ca să pășesc
În fruntea tuturoră ce scriu și versuesc...
E unul care cântă mai dulce decât mine ?
Cu-atât mai bine Țării și lui cu-atât mai bine;
Apuce înainte s'ajungă cât mai sus,
La răsăritu-i falnic se 'nchină-al meu apus.

Iar voi care asupră-mi săgeți tocite trageți
Căutați, dacă se poate, fiți buni și nu mai rageți.

Este, de sigur, nu numai lipsa de orgoliu
ci și deplina liniște a scriitorului consacrat.

E frumoasă stăruința poetului pentru
alegerea lui *Millo* ca director al Teatrului
național din București. Scrierile ce-i trimite
lui Sion în această chestiune arată și...
regionalismul ce exista atunci și anume la...
București față de Moldoveni.

„Doi competitori se prezintă”, scrie
Alecsandri, Pascaly și Millo, și precăt
cunosc **spiritul de clopotniță** ce domnește
peste Milcov, nu mă îndoesc că Pascaly
are mai multe șanse de a fi preferat,
însă mă adresez dtale ca unui om de
litere... te las să apreciezi meritele
ambilor artiști.

„Millo, *deși din Moldova*, a devenit
prin rarul său talent, o notabilitate artistică
de care se fălesc Românii cu drept cuvânt”...

Notarea mișcării culturale la noi săracă,
din motivul că puține fapte culturale se
produc azi la noi, și tot mai

puține volume de literatură îndrăznesc
să tipărească editorii. Tot asemenea și
„revista revistelor” de astă dată, cât
privește pe cele românești, e inexistentă.

Junimea literară din Cernăuți apare
iarăși cu mare întârziere, în număr triplu,
April-Iunie, cu un cuprins variat, unele
articole fiind mai mult lucrări de seminar
ale **studenților în litere și știință**. Așa
pare „O circasiană pe tronul Moldovei”
de Oltea I. Nistor; „Contribuții literare:
I. Pillat” de E. Pohantzu, studiu care se
încheie cu afirmația: „Dar și cu atât cât
ne-a dat I. Pillat („Ioil!”) tot este unul
din cei mai de seamă poeți contemporani,
dacă nu este chiar cel mai de seamă”.

Autorul se estiază și înaintea
strofelor lui Pillat cari sunt **deșerte** de ori
ce gând sau frumusețe poetică... Dar când
cei competenți în critica românească nu
mai citesc, nu mai scriu, e firesc să
întâlnim și studii de felul aceluia iscălit
E. Pohantzu.

Dela secțiunile „Astrei“.

Ședințele dela 11 și 20 Septembrie

În lunile Iulie și August s'a întrunit în mai multe ședințe comitetul de redacție al lucrării proiectată de secțiuni. S'a trimis un apel tipărit membrilor colaboratori cu planul lucrării împărțit pe capitole. S'au adăos, din discuțiile urmate în ședința comitetului și a membrilor secțiunilor, capitole nouă la lucrare și s'au împărțit colaboratorilor.

În ședința plenară a secțiunilor dela 11 Septembrie, secretarul a făcut un raport asupra organizării colaborării la revista „Transilvania“. În rezumat raportul cuprinde următoarele:

Revista „Transilvania“ va intra cu anul viitor în anul al 60-lea de existență. Dela înființare și până acum ea a fost pusă în serviciul Asociațiunii, care a și editat-o, trecând prin diferite faze și redactări, preocupându-se mereu de problemele generale ale culturii românești, ca și de cele speciale ale Românilor de dincoace de Carpați.

Au fost ani, când paginile ei au adus importante studii și documente istorice privitoare la Ardeal și Banat; articole din diferite ramuri ale științei. În alți ani cuprinsul ei a fost mai sărac, după cum interesul colaboratorilor ei a fost mai mare sau mai redus.

„Transilvania“ a fost mereu și Monitorul „Astrei“, publicând în fiecare an un număr administrativ, în care s'a raportat asupra întregii activități culturale ale Asociațiunii, dela o adunare generală până la alta.

În anii războiului mondial revista a fost necesită să-și reducă apariția la 2—3 numere la an; după războiu a făcut diferite încercări pentru a-și îmbunătăți cuprinsul și a grupa în jurul său pe purtătorii de condeii cari, după unire, lucrează pe terenul cultural în Ardeal.

Cât privește colaborarea, sprijinul ei principal au fost mereu membrii secțiunilor științifice literare. Dela reorganizarea acestora în zece secțiuni, ele cuprind, între membrii activi și corespondenți peste trei sute de intelectuali distinși, respirați pe tot cuprinsul Ardealului și Banatului. Numai în Cluj numărul membrilor secțiunilor se ridică la peste o sută.

Împrejurările de după unire, cu noua așezare a Țării, nu au fost prielnice unei incluzive activități culturale; interesul marelui public a fost legat de alte probleme. Tiparul, cartea s'au scumpit, și revistele ardelenesti vechi, precum și altele noi, neputând suporta greutatea de editură, au dispărut rând pe rând.

Intre astfel de împrejurări am fost însărcinat de Comitetul central cu conducerea revistei „Transilvania”. Problema redactării ei, pentru mine, s'a pus, dela început, pe următorul principiu :

Revista „Transilvania”, rămânând mereu organul cultural al „Astrei”, să fie ridicată, prin colaborări de seamă, la nivelul unei reviste care să reoglindească în paginile sale activitatea literară, culturală și științifică a intelectualității românești din Ardeal și Banat, grupată, prin creațiunile „Astrei” în jurul Asociațiunii.

Idealul e să dăm o bună și superioară revistă științifică, literară, sporind numărul așa de restrâns al bunelor reviste românești.

Suntem cu toții încredințați că, prin colaborarea membrilor secțiunilor „Astrei”, unde avem pe cei mai distinși intelectuali și oameni de știință, cari muncesc azi culturalicește, dincoace de Carpați, putem da o astfel de revistă.

În împrejurările de azi, când revistele literare, culturale din Ardeal, au încetat rând pe rând, „Astra”, prin „Transilvania” e obligată să dea nu numai un monitor al ei, ci o revistă culturală, care să acopere lipsa altora, fiind pentru publicul nostru cititor o lectură aleasă și instructivă, și care să-l țină la curent cu toate faptele culturale, literare și științifice din țară și din străinătate.

Ținta aceasta nu o putem atinge fără de o largă și regulată colaborare a secțiunilor la redactarea „Transilvaniei”. O revistă mare, cum intenționăm să facem din „Transilvania”, are nevoie de colaboratori statornici, cari să furnizeze materialul necesar la dată fixă.

Potrivit regulamentului secțiunilor fiecare secțiune trebuie să dea delegație unui membru al ei pentru a face parte din comitetul de redacție al „Transilvaniei”.

Pentru organizarea colaborării la revistă, socot necesar să supun Onor. membri ai secțiunilor, următoarele propuneri, pe care vă rog să le discutați și să hotărâți asupra lor, pentru ca lucrarea comună de redactare să poată începe cu No. pentru luna *Noemvrie* a. c.

Înainte de a trece la aceste propuneri, țin să amintesc cu mulțumită că unii membri ai secțiunilor ne-au dat și până acum colaborarea lor, dar incidental și la rugămintea redacției, fără un plan bine lămurit de colaborare.

În vederea unei astfel de colaborări am onoarea a Vă propune:

1. Fiecare secție să delege un membru al său în Comitetul de redacție al „Transilvaniei”. Acest membru își va lua obligamentul de a câștiga dela membrii secției respective sau a lucra singur, pentru fiecare număr al revistei, un articol sau o cronică, ori o dare de seamă, recenzii de cărți și reviste, din specialitatea secției respective; se va urmări publicitatea de specialitate atât din țară, cât și din străinătate.

Luând în seamă că fiecare secție are cel puțin 10 membri activi, și mulți corespondenți, ar reveni un articol pe an de membru.

2. Materialul se va da redacției din Cluj, cel mult până la 20 al fiecărei luni, când se va trimite pentru tipar la Sibiu.

3. Comitetul de redacție se va întruni în fiecare lună odată, la terminul ce se va comunica de către secretariat.

4. Personalitățile culturale și științifice marcante, membri ai secțiilor, sunt rugate, cu multă stăruință, să dea pentru „Transilvania” cel puțin un ar-

tical pe an. Colaborarea d-lor este cu totul necesară pentru ridicarea nivelului revistei, pentru *autoritatea ei*, pentru câștigarea de tot mai mulți cititori și abonați.

Cât privește literatura pură, proză și versuri, direcția revistei, în urma unei astfel de colaborări, va putea face apel și la scriitorii din restul țării, cecece până acum nu s'a putut. Scriitorii cu reputația stabilită nu colaborează bucurios la o revistă decât când văd în paginile ei nume cunoscute, când sunt siguri că pot avea o bună tovărășie.

Dela 1 Ianuarie viitor sperăm să-i putem mări formatul revistei, precum și să sporim numărul paginilor. Azi apare lunar în 5 coale de tipar, 80 pagini.

* * *

Propunerile făcute de raportor au fost primite de secțiuni, și s'au ales *provizor* membri în comitetul de redacție al revistei din partea alor opt secțiuni, rămânând ca fiecare secțiune, în ședință proprie, să delege câte un membru în mod definitiv, în comitet.

S'au discutat apoi și s'au luat o serie de măsuri în legătură cu pregătirea lucrării proiectată de secțiuni.

Au participat un număr frumos de membri.

La 20 Septembrie s'a ținut o nouă ședință a secțiunilor, în care dl membru activ al secțiunii geografice-etnografice *Sabin Oprean* a făcut comunicarea pe care o publicăm în „Transilvania”, ascultată cu un foarte mare interes.

D-sa a vorbit despre „Nimiri toponimice păstorești din munții Bârsei, Buzăului și Vrancei”. După comunicare au discutat cele expuse de d-sa, d-nii *Lacea* și *V. Meruțiu*. Dl dr. *Lacea* a arătat că numirea „Dealul Surlilor” nu vine direct dela numele instrumentului muzical „surlă”, ci dela bordeiele în formă de surlă, obișnuite în munți. Dl *V. Meruțiu* arată că numirile toponimice comunicate sunt identice cu altele din aceleași regiuni păstorești din alte ținuturi, dar că e bine ca ele să fie adunate, fiindcă încep să fie uitate odată cu toată viața păstorească tot mai redusă. Dl *Oprean* spune că cecece a prezentat e numai un capitol dintr'o lucrare geografică-etnografică ce pregătește asupra acestei regiuni, pe care o studiază de mai mulți ani.

Dl *I. Agârbiceanu* raportează asupra înființării oficiului de desfacere al publicațiilor „Astrei”, sub conducerea dlui *Grațian C. Mărcuș*, arătând ce s'a făcut până acum. S'a înființat un depozit central într'o cameră dela „Ardealul”, unde s'au depus volumele trimise dela centru; tot aici se concentrează toate publicațiile secțiilor, dónația din numărul jubilar al „Revistei economice” (una mie ex.); s'a făcut un acord cu Fundația Regele Mihai pentru vinderea cărților „Astrei” la chioscurile dela gări. S'a pregătit un catalog, cu scurte rezumate ale volumelor „Astrei”, care se va tipări în 30.000 exemplare și vor fi împărțite prin mijlocirea gazetelor populare.

Secretarul citește răspunsurile colaboratorilor lucrării secțiunilor, din cari se constată că cei mai mulți vor termina materialul între 1—15 Octombrie a. c. Se hotărăște ca domniile delegați în comitetul de redacție al lucrării, să se întrunească mai des pe viitor.